

כפר

לקורות

הגזרות על ישראל

כולל

ענינים רבים הנוגעים לקורות ישראל
בפולניא, והגזרות הרעות שעברו עליהם
בימי המיל בשנת ת"ח ות"ט וכו',
וגם בימי גאנטע בשנת תקכ"ח לפ"ק.

מאת

הרב המאגיסטער

חיים יונה גורלאנד ז"ל.

יצא לאור אחריו מות הרב המהביר עם תולדתו עד יומו האחרון

ע"י ידידיו

דוד כהנא

אדעסא

בדפוס של אבא דובנא.

שנת תרנ"ג לפ"ק.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 756.

ספר
לקורות

הגזרות על ישראל

כ"ל

ענינים רבים הנוגעים לקורות ישראל בפולניא, והגזרות הרעות
שעברו עליהם בימי חמיל בשנת ת"ח ות"ט וכו', וגם בימי
גאנטע בשנת תקכ"ח לפ"ק.

מאת

הרב המאניסטר

חיים יונה גורלאנד ז"ל.

יצא לאור אחרי מות הרב המחבר עם תולדתו עד יומו האחרון ע"י ידידו

דוד כהנא

נדפס מתרומת הכסף אשר נדב הגביר מוהר"ר

ברוך הארמענשטיין נ"י.

אדעסא

בדפוס של אבא דוכנא.

שנת תרנ"ג לפ"ק

КЪ ИСТОРИИ ЕВРЕЕВЪ

соч. покойнаго Рав. Магистра І. И. ГУРЛЯНДА

Издано Д. КОГАНОМЪ

ОДЕССА

Типо-Литографія А. М. Дыхно, уг. Почтовой ул. и Поуровскаго пер. д. № 31.

1892.

מחיר הספר קדש

למנוחת ועד החברה לתמיכת ב"י עובדי ארמיה ובע"מ
במרוצא ובארץ הקדושה

מחירו ככל אשר ידבנו לבנו ישלח אל אדרעסמע בנימין
מגל רחוב טראניקאי בבית רח"ל באדרעסמע

מחיר הספר קדש. המחיר כפי שישלח אל אדרעסמע בנימין
מגל רחוב טראניקאי בבית רח"ל באדרעסמע

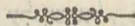
Дозволено цензурою. Одесса, 28 Іюня, 1892 года.

КА ИСТОРИИ ЯВЛЯЕТСЯ
СОД. ПОИЩЕНОГО ГЛАВ. МАСТЕРА И. М. ТЕРЛАНДА
МОСКВА Д. КОЛАНОВИЧ

ОДЕССА

1892

פתח דבר

אמר המו"ל: אחרי מות ידידי היקר באדם הרב ח"י גור לאנד ז"ל, באי לידי כל כתבי יד של המנוח, ספרים שלמים ומאמרים קטנים אשר כתב בחייו, כו אלמנת הרב תחי' ויורשיו נתנו אותם לי בתורת מתנה, וראיתי כי מלבד שהוציא לאור הרב חיו"ג חמש מחברות מן ספרו היקר לקורות הגזרות על ישראל משנת ת"ח ות"ט וכו' בעורו בחיים חיתו, נשארו אצלו עוד בכתובים חמש מחברות על ענין הנוכר, ערוכות ושמורות כמעט לדפוס, ואלו הן:

(א) ספר מיט היין, ספר יקר ויקר במציאות מאד, עיין בספר לקורות הגזרות מחברת ראשונה (צד, ה')

(ב) ספר פתח תשובה, שחבר הרב הכולל מו"ה ג בריאל שוס בערג ז"ל, יקר מפז מחירו

(ג) סליחות לכ' סיון, נדפסו בפעם הראשונה בקראקא, ואחרי כן בפראג ויקרי המציאות מאד

(ד) לקוטים מספרים שונים יקרים מאד בערכם, כי יש לאל ידינו לדעת על פיהם את תולדות ישראל בפולניא מן שנת ת"ח עד שנת תקכ"ח

(ה) חרב גאנמע. קונטרס כולל ענינים רבים הנוגעים לקורות הגזרות שהיו בשנת תקכ"ח ואילך, וגם דרוש יקר שדרש אז הרב הגאון כמ"ר אברהם מאיר הלוי עפשטיין ז"ל

והנה רבות חשבתי איך להוציא לאור את הספרים היקרים האלה הנחוצים לאחיבי מאד, כי להדפיסם על חשבוני, או על חשבון אלמנת הרב המנוח, לא טוב הדבר בעיני, כי לא נעלם ממני גורל מחברי ספרים בימינו, ובפרט בשפת עבר, כי רק עמל ורעות רוח; גם די לי להוציא את ספרי הרבים שחברתי אני, ונמצאים עוד אצלי בכ"י ובראשם ספרי "חכמת הראב"ע", ומה לי להעמיס עלי עוד תלאות אחרות, הלא כאשר ינוס איש מפני הארי, כן ינוסו רבים מגבירי בני עמנו מפני מחבר וספרו, ורב כסף יפורו על מותרות כאפר, אך לא על ספר, ועל כן תפוג תורה, וחכמת הסופרים נסרחה. וקוץ ודרדר יצמיחו כעת על שדי ספרתנו חדישים לבקרים. — אבל בעודני יושב והוגה מחשבות כאלה, שלח לי ה' פתאם עזר מקדש, כי בא

אלי הישיש הנכבד משכיל ומודע לספרות ישראל כמוהר"ר בנימין סגל נ"י, והגיד לי כמבשר טוב לאמר: כי הגביר הנכבד והחכם היקר כמוהר"ר ברוך הארמענישטיין, נ"י, נדב בשוב לבנו לתת את כל הכסף אשר יעלה על הדפסת ספרי חיו"ג הנוגעים לקורות הגורות על ישראל, מפני שני מעמים, ראשית מאהבת עמו והולדתו, והשנית מאהבת הרב המנוח חיו"ג ז"ל.

הכשורה הזאת נתנה שמחה בלבי, יען כי חווי"ג כזה יקר הוא בימינו אלה, ואמר ברוך הוא וברוך טעמו! וברוך השם אשר לא השכוח גואל לספרי ישראל, ומשכרתו תהיה שלמה מאת אלהי ישראל.

תרג"ג.

דוד כהנא.

לית. ית. תואר. הרבה.

הוא. ית. תואר. הרבה.

הוא. ית. תואר. הרבה.

הוא. ית. תואר. הרבה.

הוא. ית. תואר. הרבה.

הוא. ית. תואר. הרבה.

אלה תולדות חיו"ג.

(אשר כתב בעצמו)

כשם השם היום יום י"ב אדר שנת תרכ"ג, הנני שוכב בדרך בחררי, עיף ורפה כח, כי חליתי את חלוי שני ימים תמימים ועתה תורה לאל החולותי לשוב לאיתני הראשון, לפני עיני מתנוססים המון ספרים וכתבי עתים כתובים בלשונות אורפויות, אולם בכלם בחלה היום נפשי וידי אחוזו בעלי המגיד משנות עברו, פתחתי ספרי המגיד (כי כל עליו חברו אצלי ובאו לספר אחד). עברתי בין שורותיו, פעם קריתי בחלק הפאליטיקי שלו ופעם בחלקו המדעי - הצופה ובין המון מאמריו הטובים מצאתי רב ענג בקראי את מאמרי "תולדות שד"ל" כתובים בידי החכם השד"ל בעצמו אשר שד"ל סבא מדבר על שד"ל ינוקא. והנה כמשך קראתי זאת באו על זכרוני רעיונים כאלה: איש ח"י! אף כי לא איש גדול ונודע אתה (ומעט אך היית על הארץ) אולם מדוע לא הסכנת להסכנת העלות על הנייר את אשר יעלה ישתרג עליך יום יום, לכתוב בספר לזכרון מכל התמורות, והחדשות, השמחות והתוגות, הנסיונות והמאורעות, אשר יבפר לך הזמן. ראשית, טוב ונעים מאד לכל אדם לדעת בימי זקנתו אם אך אלקים גוזר עליו שיאריך ימים, וכי יגיע אל הזקנה את אשר קרה לו בימי ילדותו וגם במשך כל ימי חייו; ושנית, כי ראוי לכל אדם ישר להתודות יום יום לפני שנתו (לא מפני החסידות הננו מדבר זאת) על כל מעשיו ביום; אם טוב עשה, עליו - לתאר על הגליון את מעשהו לזכרון, ואם קלקל חלילה את הישר, עליו, להכות יד - על - לב (דרך מליצה) ולשים עצות בנפשו לתקן את המעות כפי מנעת ידו. הרעיונות האלה עשו רושם גדול בנפשי ואני חרצתי משפט לעשות כזאת מהיום והלאה, ובכל יום אעלה על הגליון בקיצור נמרץ את קורות דברי ימי, אם לחסר או לשכח חלילה, וראשית מגמתי יהיה לשמור את מזוונות פתח האמת, לרבוץ תמיד על יד ימינה בבלי נסוג ממנה ימין ושמאל. -

והנה על דבר השפה אשר בה בחרתי להדבר הוה היא שפת קדש, שפת עמנו ודתנו, וזה מפני שני טעמים: ראשית, כי שפת עבר יקרה ונעימה לי מאד, בה תלואים היו רוחי ובאהבתה אשגה תמיד, ואם הנני שוקד בבית מדרש החכמה ללמוד ולדעת איזה לשונות מורחות - לשונות שם (גם ידיעת החכמה הכללית) למען אוכל לדבר על ידן עם אחרים עם אנשים שונים מעמים שונים, נעים לי מאד לדבר את עצמי (מיט זיך ועלבסט) בשפת אבותי, עמי ואמונתו... ושנית, כי

הדברים הכתובים בשפת עבר לא לכלם מובנים ולרבים הנם כספר חתום, ומעשי ירי אלה יתכן וראוי כי ינחו בארגוני ולא כל הרואה אותן יקראם מעל הספר, עד הקץ . . .

ומרם אחל לכתוב לזכרון את היום הזה אשר בו הנני עתה, לא למותר יחשב בעיני לשום תעופת עין על קורות חיי, מערש ילדותי עד הזמן הזה, ובקוצר נמרץ להעלות על הגליון מעט מעט מתולדתי כפי אשר תעלינה על זכרוני. —

אנכי נולדתי בשנת ה"א בליל סעודת פורים בעיר קמנה, קרן בן בתה, עיר מלאה אנשים דלים ונערי - מדע, עיר הנמצאת במחוז מינסק ונקראה בשם "קלעצק" בעיר הזאת אשר שָׁמָּה לא ימצא המבקש גם על מפת הארץ, התנוססו אבותי היקרים כאבני נזר, באשר כי הם היו אנשים משכילים ואור ההשכלה זרח עליהם כראוי ולא הלכו בחשך הבערות ואמונת הכל כיתר בני גילם. אבי - הרב החכם ר' יצחק אליהו גורלאנד איש ווילנא אלקים יאריך ימיו ושנותיו בנעימים קנה לו ע"י מורים רבים ידיעות טובות בלשונות שונות, גרמנית, צרפתית, פולאנית, ואנגלית, וידיו רב לו בתורה ובשפת עבר ובחכמת החשבון, ואמי המשכלת החכמה מרת הינדא תי בת ר' משה מאזוייא, חלק אלקים גם לה רב שכל, ואף כי לא רָוְתָה נפשה בצוף ההשכלה, אולם אבי, בעלה החכם צרף נפשה למאד ותהי אמי לאשה משכלת, אוהבת ההשכלה ושוחרת תושיה. אבותי היקרים האלה המיבנו לראות מראש כי רע יהיה גורל בניהם אם ישארו כבוץ עיר מולדתם ויגדלו על אדמתה ככל הנערים בני גילם; ובכן השכילו מאד לשלוח לראשונה את בנם הבכור ה' יעקב גורלאנד (והוא היום רב פאלמאזוע) אל בית מדרש הרבנים אשר בוילנא, ואחרי עבוד חמש שנים כאשר באתי בשנת העשתי עשרה שלחו גם אותי אל בית המדרש הזה, לשאוב מים חיים ממעיני הישועה אשר בו. וזה ה' בשנת 1851 או שנת תרמ"ב למניננו. —

נעדר מכל ידיעה נחוצה לבאי הבית, מזור מידיעת אות רוססית וקרוא שפת אשכנזית כבר החילותי בעיר מגורס) מצאתי לי למורה דרך את אחי הגדול אשר כבר היה אז בלשכה הששית, הוא קבלני תחת כנפיו, דאג בדבר חיי וצרכי ויבקש כמובן אלי להכין את עצמי כי אהיה כשר להמנות בין באי הבית. חצי שנה למדתי אצלו את ראשית הלשונות והמדעים השואלים מפי תלמודי לשכה ראשונה, ואת הלמודים העבריים כבר ידעתי בכי טוב בעוד הייתי בעיר מולדתי. כי מחמש שני ימי חיי עד השנה ה"א למדתי שם אצל מבחרי המלמדים ונחלתי ידיעה נחוצה בתנ"ך (לפי הדרך הידועה) וכמשנה וגמרא, חכמת הדקדוק היתה התומה וסתומה לי מרם בואי אל הבית. —

בסוף שנת תרי"ב נמניתי בין תלמידי בית הספר ובשקידה רבה שקדתי על למודי, עד כי יצאתי מלשכה הראשונה ובאתי בלשכה השנייה, במכתב תהלה, ולשכר

שקידתי נעשה טוב עמדי ויאספוני פקודי הבית בתור התלמידים האוכלים על שלחן הבית "לפני משורת הדין" (*). התלמידים האלה אינם אוכלים באסיפת התלמידים המכולכלים מאוצר המלך. מאכלם רו וצנום וגם המלבושים לא יקבלו בבית; בין כה וכה באתי ללשכה השניה מעוטר "בספר מִן־הַבַּיִת" הניתן לי לזכר טוב למורי ושקידתי, ובשנת תר"ג באתי גם ללשכה השניה מכובד "במכתב תהלה" כאשר התכבדי מאז; ממורי היקרים בזמן ההוא לשוב יזכר הרב החכם ה"ר שלמה זלקינד — איש ישר ואמונים, בר — לבב וזהור עינים.

בשנה הזאת נמניתי במספר התלמידים הנוכרים המכולכלים מאוצר המלך; ואשר כל צרכיהם החומריים והמוסריים, מוטלים על פקדי ומורי הבית. כעל כל הון רב שמחתי על חלקי הזה, כל הספרים הנחוצים נתנו לי חנם אין כסף. שולחני הדל הומר בשולחן טוב ושבע, מלבושי מראש ועד שרוך נעל — נעשו לי עפ"י הדרך היותר נאותה, וחדר ניתן לי לשכון בו לבטח. — כמצב כזה חלפו עברו חמש שנים משני ימי חיי, במשך הזמן הזה שמעתי את כל למורי המורים בשקידה רבה, חזרתי על מְשִׁנְתָן כראוי ומצאתי תמיד חן וחסד בעיני הפקידים ומנהלי הבית, כל שנה ושנה באתי כראוי אל לשכה חדשה, פה שמעתי למודים מפי החכם אדם הכהן לעבענואהן אשר כאב נהלנו על מי מנוחות שפת קודש, תקן חדשים לבקרים את מאמרי בשפה הזאת ויורנו הדרך העולה למעלה למשכיל ורב תודות לו על הטוב אשר נחלתי מחכמתו בשפתנו הקדושה, ומפי החכמים: קאצאנעללענבאנען, ר"י שערשעווסקי ועוד אחרים, אספתי לי ידיעות טובות בגפ"ת ובספרי מוסר ופילוסופיה, והרב החכם הגדול המפורסם בתורתו ר' צבי הירש ק"ב הדריכני בדרך טובה עפ"י עצותיו הרבות והמחכמות, זרע על תלמי לבי דברים טובים ונכוחים ויהי לי למראה עינים.

יהי בשנת תר"ט הקרבתני לבחינה האחרונה — מלשכה השמינית — ותודה לאל כי שריתי עם מורי — ואוכל. השלמתי את בחינתי ככי — טוב ונעמרתני בשם "מורה" אבל באשר בחלה נפשי מאז להיות מורה — נערים (ואנכי בעצמי עוד עלם הנני) ונפשי התרוממה על לשאוב עוד מים חיים ממעיני ההשכלה ולבחור לי דרך היותר טובה מדרכי "המורים בישראל" — שמחתי מאד לעצת אחי הגדול אשר היה אז בעיר המלך, כי אבוא אליו לעיר המלוכה. אולי יהיה לאל ידו לספחני אל תר תלמודי בית מדרש — החכמה אשר שם. כנוול ירחף על כנפי הנשר, כן דאיתי גם אנכי על כנפי הבשורה הזאת, וחיש מהר אחרי בחינתי עזבתי את עיר וילנא ומלואה, לא חכיתי עד בוש על הכסף הניתן לתלמודי הבית בהשלימם חק למורם, — ובתאות נפש חשתי אל אחי הבכור עיר ס"מ פעטערסבורג, והנה פה עלי להזכיר כי בהיותי

(* ונקראים בשפת רוסיה: Сверх-штатны

עוד בבית הספר כבר יצאו לאור היום מעט מפרי עמי בשפת עבר. המאמר הראשון הנדפס לשמחת לבי - כשמחת כל הנערים בראותם מעשי ידם נדפסים - היה בהמגיד שנה ראשונה נומרא ג"ב, ועל מאמר זה כבר טוב הרב ר' צבי הירש ק"ב במכתב במגיד ה"נ"ל, ועוד שני מאמרים ממני נדפסו במגיד בהיותי בלשכה השמונית ע"ד ביאת המלך והמניסטר אל בית מדרש הרבנים «עיין שם שנה שניה נומרא ל"א, ושנה שלישית נומרא כ"ח. ובימים ההם נדפסו ממני שני שירים קמנים, האחד מהם בראש ספר «כבוד הבית» לאחי הגדול ויקרא בשם: על בית ספר הרבנים». והשני ג"כ במגיד שנה שלישית נומרא כ"ב ומכונה בשם: «למנצח מומור לאדם» - והוא לכבוד מורי הנכבד אדם הכהן מווילנא. -

כמואי לעיר קרית מלך רב נפתחו לפני שערי עולם חדש, שמים חדשים התרקעו על ראשי, אויר חדש רחף על פני וארץ חדשה השתרעה תחת רגלי, וככלי נמא במים אדירים מי ים גדול ורחב ידים, כן הייתי גם אני בעיר ההומה והעליוה הזאת כפה פֶּעוּר ובעינים פתוחות הלכתי ברחובות, נפלאתי הפלא ופלא על כל מדרך כף רגלי, וכבן - כפר הרואה את פני המלך - הייתי גם אני בראותי את בת פעטערסבורגא ופייה וטובה... במצב כזה הייתי ערך שני שבועות שלמים, אחרי זה באתי אל בית - מדרש החכמה ואף כי לא באתי בתור תלמודיה (באשר לא הייתי עוד כשר לבחינת השמוריאויים), אולם בשקודה רבה הלכתי וום יום אל שעריו, שמעתי שם את דרשות המורים החכמים והכינותי את עצמי ליום הבחינה ובהחילתי לשמוע את למורי נודעתי להחכם הפרפוסר הסעמיט הגדול ה' חוואלסאן המורה בהבית הרם את לשונות בני קדם, והחכם הזה מיום הכרתנו הראשון החל לקרבנו, ליעצני בעצותיו המטובות ולנחני בדרך הלמוד החדש אשר בחרתי לי, כאשר עוד אוכרהו למטה מזה; בימים ההם חלה אחי הגדול - אשר גרתי עמו בדירה אחת - את עיניו ואני הייתי לו לעזר להדפסת ספרו הקמן «קול יעקב» אשר הוצע מכבוד המניסטר להדום רגלי המלך, כאמור בהמגיד שנה שלישית נומרא מ"ד. - ובאהבתי אל שפת עבר לא קפצתי ידי מלהגות בה גם בעיר המלוכה ופרי עבודה בשדה הזה היה מאמרי הראשון - הנולד על אדמת ס"ט פעטערסבורג - נדפס במגיד שנה שלישית נומרא מ"א ונקרא בשם: «קול מס'ט פ"ב, ושם הודיע הרב המגיד קבל עם ועדה שאני סופר למגורו - קארעספאנדענט מרוססיא. - אך על זה דאבה לבי בימים ההם, והיא כי לא היה לאל ידי לשקוד על הלקח והלמוד כפי חפצי ונמנעתי על דרך שקידתי עפ"י ההכרח. והנה ידוע המאמר אוי לאבות הסמוכים על השלחן כניהם, ואני אמר אוי לאחים שסמוכים על שלחן אחיהם בדרך חסד. כאשר הוכרתי הייתי גם עם אחי הגדול, שתיתי מכוסו, אכלתי מקערותו, וגם ישנתי על ערשו, אולם המונה הגדולה הזאת אשר רב תורה וברכה לו בעד כל אלה - לא היתה מתוקה לנפשי, באשר כי רְבִי עתותי היו

לקוחים ממני למוכתו, ולטובת עצמי עשיתי מעט מוער, כן היה החוב מוטל עלי לכתוב מפי המחבר את ספר „קול יעקב“ לסדרו ולהכינו לדפוס כראוי. עלי העיק העול לקרוא את „הקארעקטור“ — עלים נדפסים מהספר הנודע להחכם מטה שקדים אוצר לשון עברית רוססית ורוססית עברית הנדפס או עפ"י פקודת המניסטריוס להשכלת העם ואשר אחי הגדול הפקד להיות מגיה של האוצר הזה, ומלבד כל אלה עלה על לב אחי לחבר ספר חדש גדול ורחב ידים אשר נלאו ידי איש אחד או גם שנים לעשותו, והוא „אוצר מלים“ לשני התלמודים, מדרשות אנדות ותרגומים. אף כי אנכי ראיתי מראש כי קצרה ידו (וידי בקל וחומר) לקרוב אל המלאכה הנשגבה הזאת, וכמה פעמים — אמרתי לאחי כי לשוא עמלו וכי בדי ריק יהי מעשי ידיו, אבל אם הבכור אמר — האם לא ימלא דבריו אחיו הצעיר? ובכן כנפש לא — שמחה החילותי לעבוד בשדה החדש הזה, ואחרי זמן מה אחרי יגיעת בשר ורוח מצדו ומצדי, הוכן על ידינו מחברת ראשונה לדפוס ויצאה גם לאור העולם תחת שם כזה: „הערך הרוססיא“ או אוצר המלים יכלכל כל המלים הבאים בתרגומים במדרשים ובשני התלמודים, מבארים ומזוקקים, מפורשים ונעתקים על מהרת שפת רוססיא לתעלת בני עמנו ובני ארצנו הרוססים, מאת יעקב ב"ר יצחק אליהו גורלאנד המכונה בשם רב, ומאת אחיו הצעיר השוקד על בית מדרש החכמה בס"מ פ"ב ח"י המכונה בשם מורה.

והנה מסבות שונות ומכשולים רבים אשר פגע אחי הגדול על דרכו זאת לא הוסיף להוציא לאור את יתר המחברת „מהאוצר“ הנזכר אשר כבר הוכן לדפוס וראשית הסיבה היתה הבחירה אשר נפלה על אחי להיות „רב“ בעיר פאלטאווע. יהיה איך שיהיה, אחי הבכור שם דרכו לפאלטאווע, האוצר הטוב מת על חיק הוריו בעירו באבו, וכבר היו מוכנות אותיות, **אב"ג יב"ל**, ואני נצלת מעבודת פרך, מעשות חומר ולבנים — וירוח לי...

אולם אם קמה לי הרוחה לטובת נפשי באני המצר כשר משדו לגוי תי, בהיותו נשען על שכם אחי לא חדלתי מלדאוג בלמודי, ועתה אחרי אשר הוון אותי עובני בלי כל משען ומשענה, החילותי לדאוג הרבה יותר במחסורי גויתי (אם אין קמח אין תורה), ועיני צופיות לכל עבר מאין יבא עזרי. כשה פוורה תעיתי בין רחובות קריה הומיה, בדר וגלמוד מבלי שאר זקרב וכלי גואל ומרחם — נשארתי בין גלי הים ההומה הזה, אחי הגדול (כראוי לרב) השליך יחבי על השם, ולא דאג בדבר אחיו הקטן למצוא לו פה איוה מקום נאמן לצרכי חייו... אמרתי נואש! ולטוב יזכרו הרב הגביר הר' וויבער לייג אשר השאיר לי את נות משכנו הנאוה על משך הקיץ, וגם הרב הישיש ראש הקראים החכם אב"ן רש"ף אשר הואיל להרחיב מעט ידי, במצר, ובמצב כזה הקדשת כל עתי וזמני ליום בחינתי. שקדתי

בשקידה רבה על למוד שפת רומית (לאמיון) אשר לא ידעתי קרוא בטרם בואי לעיר המלך, ותודה להשם כי בסוף הקיץ לשנת 1860 הוקרבתני לבהינה הכוללת ועשיתיה כבי טוב, ואהרי זה כחנתי גם מלמודי הלשכה הראשונה כבית מדרש החכמה בפקולטעט ללשונות המזרחיות בהמחלקה אשר בחרתי לי והיא העברית - ערבית - ויצאתי חמישים - (מיט 5) משדה המערכה לשמחת לבב ולענג המורים החכמים.

ובבואי אל המדרגה השניה - 2-מען קרוים - עשו עמדי חכמי הבית אות של חסד, ולאות שקידתי נמנית בתור התלמודים המקבלים אָמְנָה - סטופענדיום - מבית המנינסטער להשכלת העם ומאז ועד היום הזה הנני יושב בעיר המלוכה שאנן ושקט ותודה לאל כי אין לי מחסור ומצור ואף כי המותרות רחקו ממני . . . וכאשר יש לי מקור נאמן וטוב לכל צרכי החיים יש לאל ידי להקדיש ימי לתורה ולתעודה. - והנה בחרתי לי את המחלקה הנוכרת באהבתי הגדולה אל לשונות בני שם ולשפת ערבית וחכמיה ביוחד ומלבד זאת ילמדו בהמחלקה הזאת שפת עברית וחכמתה וקורות ימיה וימי העם אשר דבר בה, שפת סורית וחכמתה וגם שפת ארמית. ומהמרעים הכללים: חכמת שפת רוססיא, קורות דברי ימי ארץ רוססיא בפרט ולשון צרפתית. - ובעד החסד הגדול הנעשה לי ע"י "האמנה" שהעניקי לי עלי לברך ולהודות כל ימי חיי את סגן הבית החכם הפרופעסער ה' מוחלינסקי ואת החכם הנודע הפרופעסער ה' חוואלסאן - השם יברכם בעד מוכם.

ומשנה הזאת שנת 1860 - קרבתני אני אל המלאכה הגדולה ורחבת ידי אשר עליה שקדתי כמעט שנה תמימה והיא הכנת "רשמ" כללית לספרי עבר הנמצאים במוזעיום המזרחי אשר על יד הקאדעמיא לחכמות בס"מ פ"ב - אחרי יגיעות הרבה עלה בידי לסדר כל הספרים ערך 1500 בסדר נכון וטוב ולפי ענינם איש איש על מקומו הראוי לו, ואחרי זה - לאסוף כל ספר וספר בפני עצמו אל תוך הרשימה הנכתבת בשפת רוססיא עם שמות הספרים בשפת עברית והעתקתם. כל הרשימה תחלק לכמה חלקים, כמו: תלמוד, בובעל ספרי טוסר, ספרי דקרוק, ספרי חשבון, פולוסופיה, באורים, הפלות, וכו', ובכל חלק נמצאו הספרים אשר ראוי לפי ענין דבריו כי יבוא אל תוך החלק הזה, כל ספר וספר האספתי עפ"י סדר כזה: שם הספר בעברית, העתקת השם הזה ברוססיא, תוכן הספר, זמן מחברו, מקום הדפסתו, וצורת פניו, ועפ"י דרך הזה כליתי מלאכתי בתחלת שנת 1861 ורשימתי זאת המוצעה לי לעשותה מאת החכם הקאדעמיק ה' בראן - הוצעה או ע"י החכם האקאדעמיק ה' בראנסע לפני חכמי סוד האקאדעמיא, ואחרי אשר מלאכתי זו מצאה חן בעיניהם חרצו משפט להשיב

גמול עבודתי אל חקי כפי האופנים, ואותי העניקו „במכתב-תורה“ ותעודה המונח
עתה כאמתחת כתבי. והרשימה הואה - אניד אנב אורחה, כי המעשה הזה
הי' מוצע בכבר לאחי הגדול אשר החל גם לעבוד עבודתו. ומפני נסיעתו אל
פאלמאווה לא היו לאל ידו למלאות את אשר זמם לעשות - מתנוססת היום בבית
עקר המוועאום על השלחן. ביחד עם כל הרשימות -- קאטאלאגען הנמצאים שם,
כל הבא שם יוכל לראותה. והנה עלי פה להוסיף כי עשיתה בחפזון גדול,
במהירה גדולה ובלי בקרת כראוי (ומדוע אבחר תחת לשוני?)

כימים ההם בירח פעכרואר שנה נוכרה, הציעו חכמי הפוקעלמעט ללשונות
המזרחות לפני התלמידים המקשיבים שם לקח, לפתור את השאלה הגדולה על
אודות הפעולה אשר פעלה הפילוסופיה הרתית להעבריים על הפילוסופיה הרתית
של רבנו החכם הרמב"ם ז"ל (עיון המגיד גליון מ"ו מ"ז שנת תרכ"א). בתאות נפש
ובלב בוער להחכמה ולכבוד רבנו משה - הקדשתי ימי וילולתי משך שנה תמימה,
למעשה התרת שאלה הגדולה הזאת, חקרתי דרשתי, יגעתי ועבדתי עבודתי, באתי
אל תוך ספרי הרמב"ם ז"ל פנימה, עברתי בין שורות כל הספרים הנוגעים להענין
הזה שלפני, ות"ל החונן לאדם דעת כי שריתי - ואוכל: ספרי הוצע לפני החכמים
הנ"ל ואחרי בקרת וחריצת משפט נכון עליו - גזרו אמר לכבדני ברביד זהב גדול
(די גראסע גאלדענע מעדאלע) וספרי להרפים על הוצאות הבית. *)

אחרי עבור איזה זמן, נכברתי לקבל מירי פקיד ושר הגליל הלמודי הרוון
דעליאנאף, בראש שבת החכמני חכמי הפריפסורים, את הרביד הגדול הזה וספרי
הועל על מכבש הרפוס; (עיון ע"ד הענין הזה מ"ע הכרמל שנה שלישית עלה
5 וגם 22). - בין כה וכה נקרבת אל חוף הים אשר בו עברתי במקלי שבידי,
השלמתי חוק למודי בבית מדרש החכמה; הקרבתי להכחינה הגדולה (בירח מאי
שנת 1893) ות"ל כי הראיתי יד חרוצים בכל הלמודים והמדעים, ואחרי ימים אחדים
נכברתי בתור - תהלה - תור קאנדידאט בלשונות המזרחיות. -

בסוף הקיץ ההוא יצא לאור ספרי הרוססי ע"ד הרמב"ם ז"ל מהודר ויפה
בתוארו וצורתו - ויהי לי לשמחת נפש ואמרת לאל חיי ברוך אתה אלהי
שזכתי לזה, וכשם שברכתי בפרי עמלי ע"ד הרמב"ם ז"ל כן תברכני גם בבאים
בכל מעשי ידי, לעבוד עבודה לכבוד השפה העבריה ולתועלת עמי -
ואהיה מאושר בארץ! סלה.

*) У влиянии философии мусульманской религии на философию Моисея (Маймонида, С. II, Б. 7) עלה ל"ב

עד הנה דבריו הרב חו"ג ז"ל, אשר כתב בעצמו בימי בהרותו, בהיותו בן עשרים ושנים שנה, ויהר דבריו חו"ג וכל אשר עשה, הלא הם כתובים על ספר הזכרון, שיצא לאור ע"י מערכת האסף בשנת תרמ"ט בזארשא, ופה אשית נוספות את השיר היקר, ששר לכבודו הח' והמשורר הנשגב ר' א"ב גאמלאבער נ"י, כבוא הרב חו"ג לזימאמיר בשנת תרל"ב, להיות משגיח ראשי כבית המורים הנוסד שם ממעם הממשלה, או קדמו אב"ג, שהיה אחד מראשי המורים, בשירו זה:

מרחוק אהב ורע לי נודעת

לראות הוד פניך היתה תאיתי

והנה פתאום לנגד עיני הופעת

והאמר: ח"י אני, עתה באתי

* *

כי אהבתיך הנה כבר ודעת

אך זאת להגיד לך הפעם יצאתי

שמע מפי אשר עד כה לא שמעת

יותר מאשר קייתי בך מצאתי

* *

בנים יקבמו געט סופר על לוח

ובדברם בשפתם אין גם כל רוח

ובתואר פנימו לב לא ימשכו

לא בן אהה, חכם ויפה עינים!

גם האר גם הדר לך וגיב שפתים

חכמים פמוך עוז עז וירכו!

בשנת-תרמ"ח נבחר המנוח חו"ג ז"ל לרב בעדה ישרון באדעסא, ויכהן פאר ככהונתו זאת עד שנת תר"ן כ"ב אדר. כי בהיותו בערב ש"ק עם השכבה כבית הכנסת הגדול ברחוב היהודים, ודרש שם לכבוד חג מלכנו, והוא היה עוד חלש ורפה כח מומחלת האינפלונענצא, אשר דבקה בו לפני ימים אחדים, ולא נרפא ממנה עוד, ובכלות דרשתו אשר דרש כרגש לבו והתפעלות רוחו, ואמר אינן, פתאם עובתו כחו ויתעלף, והובא אל ביתו מהר, וכל עמל הרופאים להשיב רוחו אלי

היה ללא הצ'ול, ובעשרים רנעים לשעה השנית כלילה, יצאה נשמתו במהרה. ורוחו שבה אל האלקים. וביום הראשון לשבוע כ"ד ארר בשעה הרביעית אחר הצהרים, הובל לקברות אל החצר מות הישן, ועם רב מאחב"י נהרו אחרי מטתו, ונספד כהלכה מרבנים ומטיפים, וכלם תארו האבדה הגדולה אשר אבדה ערת ארעסא, במות עליה רבה זה, ורבים ולגו עיניהם דמעות. ואעתיק פה את הדברים אשר דברתי אז גם אני בש"א. אצל קבר איש בריתי וידידי הנאמן, בלב מלא יגון ואנחה, יען הספרנים שהספירו את הרב חיו"ג ז"ל, הלכו בדבריהם לרוב אחר הדרש, ואנכי באתי באחרונה לתאר, ולהגיד עפ"י הפשט, את תכונת רוחו ונפשו היקרה, כפי אשר נודע לי, יען כי כרע כאח התחלכתי עמו זה כמה שנים. והוא:

אחי ועמי! הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל! כוכב גדול ומוהיר אסף ננהו! רב כמוהו מילידי ארצנו, שחכם גם רבי יתקרי, לא היה עוד בארעסא, ולא במהרה יקים כמוהו. יען כי ההשגחה האלהית איננה פורנית, ולא בכל עת ועת מקימה אנשים גדולים כאלה. רבי העליליה והוגי דעות, אשר התפתחות כל אחד מהם, תלויה בתנאים ובמסכות רבות, ובתוצאות תקופות שונות.

הרב חיו"ג היה פאר היהודים והיהדות, יען נוסף לחכמתו הרבה ידיעותיו הרבות היה יהודי נאמן לדתו ועמו, יהודי במלא מובן המלה, ובו מצאנו תמונה נאמנה מיהודי מלומד, המשתמש בשני כתרים. בכתר השכלה כוללת, ובכתר השכלה דתית, והאחד לא נכזה מחופתו של חברו, לדאבון לבבנו רואים אנחנו בימים האלה ובזמן הזה, כי הרבה הרבה מאחב"י, אשר בטעמם רק בקצה המטה מיערת דבש ההשכלה וידיעות השפות הזרות, יקימו מיד את המקרא: בערתי הקדש מן הבית, כי יבערו חיש את כל כתבי הקדש, וכל ספר כתוב עברית מביתם, ורבינו חיו"ג ז"ל, עם כל השכלתו הכוללת, עם כל ידיעותיו והרבות בשפות שונות ובספרותן לא מש מ"ד אמות של ספרתנו בשפת קדש ישקיע בה כל כחותיו הרבים.

הרב חיו"ג הקדיש למורנו הרמב"ם ספרו הגדול, אשר מכאר שם את הפלוסופיה שלו ותוצאותיה, והוא היה גם אור לנתיבתו ובדרכו הלך, ובדורנו ראינו בו מעין הלך-רוח הרמב"ם, יען שגם בו התחברה התורה והחכמה במדור אחד:

רבינו חיו"ג היה בלשן ומדקדק גדול בשפת עבר כמו ר' יהודה חיו"ג בשעתו*)

(*) הוא אחד מהמדקדקים הקדמונים והראב"ע מזכירו בספריו הרבה פעמים.

גם דבר בשפת עבר כמו בתקופת שלמה המלך, וכל המרדקים הגדולים בני דורו, ובראשם חצ"ל בעל מורה הלשון, אשר קפחחו בשאלות קשות בדקדוק, לא יכלו לעמוד נגדו, יען כי ידיו היו רב לו בשאר שפות בני שם; ועם כל היותו מרדק גדול ורד בכל עמקי השפה, לא התדבק בהסגנון יותר מדי, ורק התוכן שם לו לעיקר, וכל ספריו ודרשותיו, לא מקשמים במליצות ופזרות ריקות, אין בהם לא כחל ולא פרכוס. אך יבארו בקצר רעיונותיו ומחשבותיו, אשר נובעים ממקור היהדות, ויסיעו אכנים ויקרות לבנין תולדות ישראל.

הרבה הרבה יש לדבר ולערוך מפעלותיו הספרותיים הגדולים, על שדה הספרות ותולדות ישראל, אבל עוד קשה הרבה ממני כעת כי מרוב צערי וכאבי נעתקו מפי מלים, אך הספרות בעצמה המכרת את רבונה, תערוך בימים הבאים כל פעולות י ועבורתו הרבה אשר עבר למענה.

את מות רבינו חו"ג, נוכל לדמות למות נדב ואביוהו הכהנים, אשר בקרבנם לפני ד' וימותו, ועתה עת לחשות כמו שנאמר על אהרן הכהן "וידום אהרן".

*

באשר נורעה הבשורה הרעה ממות הרב חו"ג ז"ל, אל החכם הגדול כו' הד"ר אברהם אליהו הכהן בני, שלח אלי חיש מ"ב ב' ניסן, מכתב מלא קנים והגה והי על מות ידיו זה, וכה דבריו:

להרב החכם כו' מהרד"ך ג"י.

ידידי הנכבד! נבהלתי ונפעמתי לקול הבשורה האיומה, מפטירת ידירנו הרח"י גורלאנד תנצב"ה, זה האיש אשר עוד לפני איזה ירחים ראינוהו פה בריא אולם, במיטב המצב כפי שנותיו, בן-רגע היה לגל של עצמות! ואתה ידידי אשר ידעת, כי כאנשים ירדים התהלכנו עם המנוח במשך כמה שנים, תוכל לשער את הפרץ הרחב אשר פרצה השמועה הנוראה בכל חררי לבי, ותהי נפשי לחרדת אלקים. הן

מלים נעתקו ממני ודברי לעו, לא אוכל להטיף לך, ידיד
נכבד, דברי נחם אשר לא יספיקו לעת כזאת גם לבעליהם.
אנא ידידי, היה נא לי לפה לפני אלמנת המנוח ויתומיו,
והגד נא להם עד כמה אני משתתף בצער אבלם יגון לבם
וצרת נפשם, אשר היא צרת רבים של עדת ישראל באדעסא
בארץ רוסיה, ובכל מקום אשר דברי המנוח, שמו הטוב
וזכרון פעולותיו היו מגיעים, ואלקי הנחמות הוא ינחמנו
בלנו! ידיך מכבדך ומוקירך

א. א. הרכבי.

וזה נוסח המצבה אשר על קבר הרב המנוח חו"ג ז"ל, שחברתי
אני ד"ך ירדו בחרוים, (ע"מ ר"א תנועות לאמרי):

בא ימי ימים, זמן המצבות האלה, התבטח המנוח ז"ל עם האדם
הטוב והנאמן הרב המנוח, וז"ל על המצבה ז"ל עם שיש עמו המנוח
הטוב, על המצבות אלו ז"ל עם המנוח ז"ל, וזהו צ"ל עם המנוח
הטוב, על המצבות אלו ז"ל עם המנוח ז"ל, האנו המנוח הא הנוכח

פ' נ

הרב ומגיד משרים לעדת ישראל פה ארעמא

החכם השלם ורב פעלים

מאגיסטער

מוהר"ר

חיים יונה ב"ר יצחק אליהו ז"ל

גור לאנד

נולד י"ד אדר תר"א, ומת בש"ק כ"ג אדר

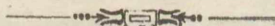
בשנת "כנשר" יעוף השמים" תר"ן לפ"ק.

אָבן תּוֹעֵק

הַבִּיטוֹ עֲבָרִים מִי תַחְתֵּי יְנוּחַ
גָּבַר חֲכָם בָּעוֹ אִישׁ יָקָר הָרוּחַ
רַב וּמוֹרָה נִכְבָּד הָיָה לְעֵדְתוֹ
וְרִצּוֹי לְרוֹב אָחִיו בְּתָם לְבוֹ וְצַדִּיקָתוֹ
בֶּן-נְאֻמָּן לְעִמּוֹ וּמוֹדֵעַ לְשִׁפְתוֹ
וּכְתָב סִפְרִים לְקוֹרוֹת יִשְׂרָאֵל וּסְפָרְתוֹ
אָבֵל הַמּוֹת הָהָ! שָׁם חִישׁ קֶץ לְחַיְתוֹ
וְכָל בְּנֵי עִמּוֹ יִבְכוּ עַל יוֹם פְּרִידָתוֹ
וְאִם שָׁב עִפְרוּ לְאָרֶץ וְרוּחוֹ לְאֵל
שָׁמוּ הַטּוֹב בְּשִׁמְשׁ יְגוֹן בְּיִשְׂרָאֵל

תנ"צב"ה

מצבת הרב חיו"ג הוצקה ממתכת, ונפלאה במלאכתה מאד. מעשי ידי אמן, ואיננה מאבני שיש ככל המון המצבות פה עירנו, ואלמנת הרב המנוח אשה חשובה וחכמה מרת ליבע תחי, בת הגביר והגדול כמ"ר יעקב מאוואראוסקי ז"ל, עשתה מכספה את המצבה הזאת, לכבוד בעל נעוריה לזכר עולם. —

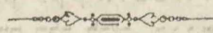

ספר

ספר

שיט היין

המרבח לספר בקצרה ובפרטות הצרות והגורות הקשות והרעות מדבר וחרב והרג
 ואברן שבעונותינו הרבים קרו לאחינו הדרים כמדינת ליטה ובפולין, אשר כל
 שומעו תצלינה אוניו משמוע וימס כל לב ותולנה כל עין דמעה על חרבן בתי מנסויה
 ומרשים, ועל הרג אב"ד וחכמים ואנשי היל ומחזיקים ידי רב ומף ונשים — וישוב
 וירחם על שארית ישראל ויסיר דמעה מעל כל פנים כאמור ע"י עבריו הנביאים.

חברו

החכם מאד נעלה שמואל פייביש בן הגאון מוהר"ר נתן

פידל מוויין

בפעם הראשון נדפס בוויניציאה, שנת ההרפסה חסרה, ושנית באוצה"ס
 שנה ד' ע"י הרב היו"ג וכעת יצא לאור פעם שלישית, בתקונים רבים
 והערות חדשות.

פאת

הרב היו"ג ז"ל

מיט היון.

ועתה התחיל לכתוב הגזרות רעות שסיבב חמיל וכו' במדינות הנזכרות
בראשונה בא בארץ ריסיאה הנקרא בפי כל אדם חמיל - עם חיל אנשי קנקים בק"ק
זמיאב, ושם היה מאה וחמשים בעלי בתים ונהרגו כלם בעונותינו הרבים. -
משם הלך בישוב ושמו זיהר, ושם שלושים בעלי בתים ונהרגו כלם בע"ה. -
משם בא לק"ק פאריהבישט, ושם היו שמונה מאות בעלי בתים חשובים ועשירים
ונהרגו כלם בע"ה. - משם הלך לק"ק קיוף, ושם מאה בעלי בתים עשירים
גדולים ונהרגו כלם בע"ה. - משם הלך לעיר הגדולה הק"ק נעמרוב, ושם שמונה
מאות בעלי בתים עשירים גדולים מאד, והיה אב"ד הגאון הגדול מוהר"ר מיכל
ונהרגו כלם, והיה בעונותינו שם גורה גדולה מאד, יותר משנים עשר אלף איש
נפשות יהודים נהרגו כלם. - ומשם הלך לק"ק ארהאט, ושם מאה בעלי בתים
ונהרגו כלם. - ומשם הלך לק"ק ביזמיר, ושם היו כמו חמשים בעלי בתים
ונהרגו כלם בע"ה, - ומשם הלך לק"ק אלכסנדריאה, ושם כמו מאתים בעלי
בתים והרגו כלם בע"ה. ומשם הלך לק"ק קונש, ושם כמו מאה בעלי בתים
והרגו כלם בע"ה. - ומשם בא לוטשין ושם כמו חמשים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. -
משם הלך לק"ק העיר הגדולה קורשין, ושם כמו שלש מאות בעלי בתים עשירים
מאד והרגו כלם, - ומשם בא לגלטישין ושם כמו חמשים בעלי בתים וכלם
נהרגו. - ומשם הלך לק"ק אוואנאוויטש, ושם כמו מאה בעלי בתים והרגו
כלם. - ומשם לנאוזמיר ושם כמו ארבעים בעלי בתים והרגו כלם. - ומשם
בא לשכנאמאשטא ושם כמו מאה וחמשים בעלי בתים והרגו כלם בע"ה. -
ומשם בא לק"ק קאניף ושם כמו מאתים בעלי בתים והרגו כלם בע"ה. - ומשם
הלך לקאבשטוול, ושם כמו חמשים בעלי בתים והרגו כלם בע"ה - ומשם הלך
לק"ק הוואן ושם כמו מאה בעלי בתים והרגו כלם בע"ה. - ומשם הלך דרך רחוק
שלא היה בנבול ההוא יהודים, וחזר ובא לק"ק סמאלוויץ, ושם כמו מאה בעלי
בתים ונהרגו כלם בע"ה. - ומשם בא לק"ק שארגראד ושם היו כמו שלש מאות
בעלי בתים והיו עשירים גדולים ושוקדים בלמוד ת"ת ערב ובקר והרגו כלם בע"ה. -
ומשם בא לק"ק מכלוועטץ ושם מאה בעלי בתים והרגו כלם בע"ה. - ומשם
הלך לקוניצא ושם חמשים בעלי בתים והרגו כלם בע"ה. - ומשם הלך לרואהיץ
ושם מאה בעלי בתים והרגו כלם בע"ה. - ומשם בא לפראלוקוויץ ושם
חמשים בעלי בתים והרגו את כלם בע"ה. - ומשם הלך פרלוק ושם מאתים ב"ב
ונהרגו כמעט כלם ומשם בא אחרטאלטשין ושם מאה בעלי בתים והיתה שם

גזרה רעה גדולה מאד, והרג שם כמו ששה אלפים נפשות ונשארו לכד קצת הנשים, סך הק"ק כ"ו (1) והרגות בעלי בתים לכד נשים ומפ' ד' אלפים וג' מאות ושבעים, ומשם בא אל קראננימצה ושם כמו חמשים בעלי בתים והרג כמעט כלם, ומשם הלך לברכעוניץ ושם חמשים בעלי בתים והרג כמעט כלם, ומשם הלך לנאוה בעלה ושם ארבעים בעלי בתים והרג כמעט כלם, ומשם בא לעיר גדולה הק"ק קושטנטיין ישן, ושם כמו ד' מאות בעלי בתים עשירים גדולים עד מאד, והיה בע"ה גזרה רעה גדולה ונהרגו כמו ששה אלפים נפשות, ומשם בא לקושטנטיין חדש ושם כמו מאה בעלי בתים ונהרגו בע"ה כמעט כלם, ומשם בא לעיר לעטיצאב ושם כמו שבעים בעלי בתים ונהרגו בע"ה כמעט כלם, ומשם בא פאלינצאב ושם מ' כ"ב ונהרגו כמעט כלם ומשם בא לעיר גדולה הק"ק פאלנא ושם בע"ה היתה גזרה גדולה עד מאד ונהרגו עשרת אלפים נפשות, (2) ומשם בא למירפולה והיה שם ק"ק ושם שלש מאות בעלי בתים וברחו מכאן והלכו לפאלנא הנ"ל ושם נהרגו כלם בע"ה, ומשם הלך לקראסנאפאלה ושם כמו מאתיים בעלי בתים וברחו מכאן ג"כ לפאלנא ושם נהרגו גם הם בע"ה, ומשם הלך לעריצאב ושם מאה בעלי בתים וברחו ג"כ לפאלנא הנ"ל ונהרגו גם הם, ומשם הלך לעיר הגדולה הק"ק הקדושה לוברטאב ושם שש מאות בעלי בתים עשירים גדולים מאד וברחו ג"כ לפאלנא הנ"ל (3), ושם בע"ה נהרגו גם הם, ומשם הלך לצארנאפאלה ושם היו בי מאות בעלי בתים וברחו ג"כ לפלאנה הנ"ל ונהרגו בע"ה גם הם, ומשם הלך לק"ק טישקעוויץ ושם מאה בעלי בתים ובע"ה נהרגו כלם, ומשם הלך לעיר להאיטץ ושם היה כמו חמשים בעלי בתים ובע"ה נהרגו כלם, ומשם הלך לעיר לאווביי ושם היו כמו מאה בעלי בתים ובע"ה נהרגו כמעט כלם, ומשם הלך בק"ק פיאטקר ושם היה מאה בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם, ומשם הלך לסמרא ושם היו כמו חמשים כ"ב ונהרגו כלם, ומשם הלך לפאליצו ושם היו כמו חמשים בעלי בתים והרגו כמעט כלם, ומשם הלך וחזר בק"ק הקדושה לזוסלב ושם היה כמו ג' מאות בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם, ומשם הלך לעיר הגדולה הקדושה אסמרא ושם אלף וחמש מאות בעלי בתים והיה ק"ק גדולה ועשירה עד מאד ונהרגו כמעט כלם.

(1) בד"א כתוב י"ו (16) בטעות, וצריך לתקן: כ"ו (26) כפי מספר הערים אשר כנה המחבר בשמותן, צא וחשוב.

(2) הסכום הזה עשרת אלפים מכיב גם הש"ך ז"ל בספרו טגולת עיפה.

(3) כפי הנראה צ"ל לפאלנא כי לא נזכר מקודם ק"ק פראלאנא.

משם הלך לאחור ובה לק"ק אורה של תירה מעזוביש, ושם היה כמו שש מאות בעלי בתים ובעונותינו הרבים נהרגו כמעט כלם. ומשם הלך לק"ק דראונה ושם היו כמו מאה בעלי בתים וברחו הכל לק"ק בער (1), ומשם בא גם הוא לק"ק בער ושם היה לערך שש מאות ב"ב, עשירים גדולים, שלא נמצאו בהרבה מקומות כמו העשה הזוא, ובע"ה היה בהם גזרה גדולה עד מאד. ועם אחרים שכרחו ממקומות אחרים, נהרגו כמו חמשה עשר אלף נפשות יחד. — ומשם הלך למאהלעב ושם היה כמו מאתים בעלי בתים, ונהרגו כלם בעיר בער הנ"ל שברחו לשם כנזכר. — ומשם הלך לינשוב והיו שם כמו מ' ב"ב ובעונותינו נהרגו ג"כ בעיר בער הנ"ל שברחו לשם ג"כ כנזכר. — ומשם הלך לק"ק ווערחוב ושם היו כמו שני מאות ב"ב ונהרגו גם הם בעיר כנזכר שברחו לשם כנזכר. — ומשם הלך לאולראב ושם היה כמו ארבעים ב"ב ובעונותינו הרבים נהרגו כלם, ומשם הלך לבכרעשמ ושם ארבעים ב"ב ונהרגו כלם בע"ה. — ומשם הלך לצעלניק ושם מ' ב"ב ונהרגו כלם בע"ה. — ומשם הלך לקולאניק ושם ארבעים ב"ב ונהרגו כמעט כלם בע"ה. — ומשם הלך לפאלאנפקע ושם מאתים ב"ב ונהרגו כמעט כלם בע"ה. — ומשם הלך למראשמעין ושם חמשים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק צמאראנאפקי ושם חמשים ב"ב ובע"ה נהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לקובליץ ושם ארבעים ב"ב ובע"ה נהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק צאבולאבאשקן ושם מאה ב"ב ונהרגו מעט מהם והשאר הלכו לשביה בידי קדרים בע"ה. — ומשם הלך לק"ק הוסאמין ושם מאתים בעלי בתים ובע"ה מהם נהרגו ומהם הלכו בשביה. ומשם הלך לפערפט ושם ארבעים בעלי בתים והלכו הכל לכפירה (2). ומשם הלך לשערי פעטר והיו בהם סך מיהודים והלכו קצת מהם למלחמה וקצת גם מהם לכפירה. — ומשם הלך לאולאוב ושם חמשים ב"ב ובע"ה קצת הרגו וקצת הלכו בשביה. — ומשם הלך לעצמערדין ושם מאה ב"ב ובע"ה קצת נהרגו וקצת הלכו בשביה. — ומשם הלך לק"ק וויניצא ושם שלש מאות בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם בע"ה. — ומשם הלך לקאדאליק ושם חמשים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לאיוואביכראד ושם חמשים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לוויאטב ושם ארבעים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך למרמיניץ ושם ל' ב"ב ובע"ה נהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך בק"ק גדולה לזהלגוויטהב ושם ד' מאות ב"ב

(1) היא העיר באר הנודעת, ועל הסכום מ"ו אלפים שנהרגו בה, מסכימים גם ספרים רוסים קדמונים, עיין בספר Лѣтопись Самовидца стр. 22. וגם בספר על דבר באגדאן המיל מאת בויצנסקי (צד 50) ולפי דבריהם שלח המיל לשם את שר צבאו האכזר קרוואנאס (חוטם העקום) והוא באכזריות חמתו עשה את ההריגה הגדולה הזאת, וכן נאמר בספר ויין מצולה כי קרוואנאס הלך עם מחנהו כמו עשרת אלפים איש לק"ק טולטשין ע"ש.

(2) עיין בספרי לקירות הגזרות מחברת א' צד (32) סימן כ"ו. אך כעבור מהומת הגזרות שבו לדת ישראל ברשות המלך מפולניא.

ובע"ה הלכו כמעט כלם בשבית. — ומשם הלך בק"ק לאמישן ושם ג' מאות ב"ב
 ובע"ה הלכו כמעט כלם לשבית. — ומשם הלך למריאן ושם חמשים בעלי בתים והלכו
 כמעט כלם בשבית. — ומשם הלך להריבוין ושם ע' ב"ב והלכו כמעט כלם בשבית. —
 ומשם הלך לברזרזר ושם ק' ב"ב והלכו כלם בשבית. — ומשם הלך למרעשה ושם
 כ' בעלי בתים וכרחו כלם ואינו נודע מה נעשה מהן, ומשם הלך לפאלנצה ושם
 שלשים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לעיר הגדולה לק"ק שרה לבן ושם
 עש מאות ב"ב עשירים עד מאד ונהרגו בע"ה כמעט כלם. — ומשם הלך לעיר
 הגדולה קיאוב, ושם היה איש אחד ושמו אליעזר והיה לו ממון רב כמו קרח ונהרג עם
 כל אנשי ביתו ולקחו כל מה שהיה לו. — ומשם הלך לעבר הנהר הנקרא נַפֶּח
 והלך לק"ק פריאסלוב, ושם היה ג' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך
 לק"ק ראחווין ושם היו ב' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לעחווין
 ושם היו ב' מאות בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם, — ומשם הלך להימאן ושם ק'
 בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק טיאריב ושם ב' מאות בעלי
 בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק קארטשין ושם כ' מאות בעלי בתים
 ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק לבריהל והיה שם ק' ב"ב ונהרגו כ"כ. —
 ומשם הלך לק"ק נהייץ ושם ק"נ ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק
 בוהטץ ושם חמשים בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק בריהן ושם
 ק' בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק יטשארצמקף ושם ק' ב"ב
 ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק בארשקפקה ושם ב' מאות ב"ב ונהרגו כ"כ. —
 ומשם הלך לקרוסנה ושם מ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לוואחנה ושם
 מ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק הוון ושם היה ק' בעלי בתים ונהרגו
 כמעט כלם, ושאר היהודים שהיו במקומות אחרים כלם ברחו במדברות ונחבאו ואח"כ
 נשתתפו עם דוכס אחד הנקרא ווישנאוועצקי במדינה הנקראת ליטה והחמיל כו' חור
 לאחרי, והלך פעם אחר לק"ק אסמרה, שכפעס ראשונה הרג כמו אלף וחמש
 מאות כ"ב, וכפעס הואת יתר הפליטה, כמו ב' מאות ב"ב כמעט כלם, ומשם
 בא לק"ק דובנה ושם ב' מאות בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך למושים
 ושם היה כ' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק קליוואן, ושם היה
 כמו ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק אליק ושם ב' מאות בעלי בתים
 ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק לוצק ושם ב' מאות ב"ב והיו עשירים
 גדולים, ושם היה אב"ד ושמו כמה"ר מן והיה א"ב בכינה¹ ונהרגו כמעט כלם,
 ומשם הלך לסרדוויץ ושם היה כמו חמשים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם בא

¹ שם עיר הנקראת כינה ושם היה אב"ד לראשונה והשם מן הוא הקצור מהשם מאנוס,
 עיין צונץ במאמרו על דבר שמות היהודים.

למורוויטץ ושם מאה ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק קולף ושם ג' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לשארמריסק ושם ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך למואיב ושם עשרה ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך טרוויץ ושם מ' בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לברעזין ושם חמשים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לברעזניצה ושם היה ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק סטעפאן ושם ק' בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך ליאטרין ושם חמשים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק מעורויטץ גדול, ושם ג' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק קצרעמיץ ושם היו ג' מאות ב"ב עשירים גדולים ונהרגו כמעט כלם והרבה הלכו בע"ה לכפירה. — ומשם הלך לברעבור ושם מ' ב"ב, ומשם הלך למרויץ קמון ו' ושם חמשים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק הובנה ושם ב' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק הלאחריו לארץ אוקריינה⁽²⁾. ובא ק"ק פוולוויטש ושם שש מאות ב"ב חשובים עשירים ונהרגו בע"ה כמעט כלם. — וזוה הומן שמעו חמיל שעם פולין היו באים לקראתו למלחמה, מה עשה נתחוק ביער ועשה חומות וחיל כנגד אויביו. ומשם הלך לק"ק ברעסטמב ושם היה ב' מאות ב"ב ונהרגו בעונותינו הרבים כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק לעשנוב ושם ק' בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק ברור, ושם ד' מאות ב"ב וברחו הכל למבצר, ובמבצר הנוכר היו כמו ששה אלפים ב"ב עם שאר יהודים אשר נמלטו שמה לנפשם, וחמיל הנוכר כ"ו שם מצור למבצר הנוכר כמו שי"ו שבועות ולא יכול לעשות מאומה⁽³⁾, וכמעט כלם בע"ה מתו ברעב במבצר הנוכר. — ומשם הלך לנאוויסהבלה ושם ק' ב"ב ונהרגו כלם בע"ה. — ומשם הלך לראדווייל ושם ק' ב"ב ונהרגו כלם. — ומשם הלך לק"ק סאסור ושם ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק לעסק ושם היו כמו ק' ב"ב ונהרגו כלם. — ומשם הלך לק"ק זאלדילוב ושם ג' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק לאושהוויטץ ושם ג' מאות בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק זאלאוויטץ ושם ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך ליאמפולה ושם מאתיים ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק עיר קרעמניץ ושם ח' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לרהוונה ושם ג' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לקאוויץ ושם מ' בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך למקלייה ושם ל' ב"ב ונהרגו כמעט

(1) צ"ל מעועריטץ קטן כנוכרת לעיל.

(2) ברפ"א נאמרו בטעות סקריונה.

(3) ברפ"ה פה בטעות שי"ו שבועות, וצ"ל שני שבועות, עיין אגרת בקרת מידידי מהרד"ך

ג"י באוצה"ס שנה, ד', (סי' ג').

כלם. — ומשם הלך לפוזריון ושם ל' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק בוסק ושם ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לקחליב ושם כ' ב"ב והלכו לק"ק לבוב וחמיל בו' הלך גם הוא לק"ק לבוב ושם במצור לק"ק הנזכר כמו ג' חדשים, וכדי שילך חמול משם נתנו לו סך גדול ממועות לפדיון נפשם, ובק"ק לבוב הנ"ל היה בה כמו אלף וחמש מאות ב"ב ומתו ברעב כמינמ' ה' מאות. — ומשם הלך לק"ק יאברוב ושם ג' מאות ב"ב וברחו גם הם לק"ק לבוב, ומהו מהם בלבוב כמו ב' מאות. — ומשם הלך לשמלאב ושם מ' ב"ב וגם הם הלכו ללבוב, ומשם הלך לשול ושם כ' פ"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק פרעמסלה ושם ו' מאות ב"ב וקצת מהם נהרגו וקצת מהם ברחו למדינת אונגריאה. — ומשם הלך לפרצוב ושם עשרה ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק ליסק ושם ג' מאות ב"ב וברחו כלם לנפשם לאונגריאה. — ומשם הלך חמיל הנזכר לחרב הק"ר. (1) הנזכר ושם ו' ב"ב והלכו להם לנפשם לארץ אונגריאה. — ומשם הלך לקראסנה ושם עשרה ב"ב וגם הם ברחו לארץ אונגריאה. — ומשם הלך לפרשמטפברש ושם מ' ב"ב וברחו גם הם לארץ אונגריאה. — ומשם הלך זאלקווי ושם היו כמו ג' מאות ב"ב ונתנו לפדיון נפשם ממון הרבה. — ומשם הלך לזוענגלוב ושם מ' ב"ב וברחו כלם לק"ק נרול. — ומשם הלך לסמארהוועש ושם ג' ב"ב וברחו כלם לק"ק נרול. — ומשם הלך למגרוב ושם ק' ב"ב, וברחו כלם לנרול הנזכר. — ומשם הלך לק"ק פתליש ושם ק' ב"ב, וברחו כלם לנרול הנזכר. — ומשם הלך לק"ק ראיז ושם ק' ב"ב וברחו גם הם לנרול הנזכר. — ומשם הלך לק"ק פאטליש ושם ק' ב"ב וברחו כלם לק"ק נרול הנזכר. — ומשם הלך לאנגוועש ושם ל' ב"ב וגם הם ברחו לק"ק נרול. — ומשם הלך לחארגוב ושם המשים בעלי בתים וברחו גם הם לנרול. — וגם חמול הלך לנרול הנזכר, ובנרול היו כמו ו' מאות בעלי בתים בלי אותם שברחו שם לנפשם ובין הכל היו בו יותר מחמשה אלפים בעלי בתים, ובע"ה היה שם גזרה גדולה ונהרגו יותר מעשרים אלפים נפשות טף ונשים (2). — ומשם הלך לק"ק בעלו ושם כמו ב' מאות בעלי בתים ומלבד זה ברחו במקום הזה משאר ארצות יותר מאלף בעלי בתים ונמלטו לנפשם במקום הזה בשביל שהיתה העיר חזקה מאד אבל מתו כמה מהם ברעב. — ומשם הלך להובניב ושם ק' בעלי בתים ונהרגו כלם איש ביד רעהו ונשחטו כדי שלא יפלו ביד שונאיהם בע"ה. — ומשם הלך לק"ק מישעוומץ ושם ק' בעלי בתים ונהרגו כלם. — ומשם הלך לק"ק סקהל ושם כמו ק' בעלי בתים ונמלטו

(1) המלה הק"ר, היא בלי ספק ר"ת, הקהלה ראשונה ור"ל לחרוב הקהלה ראשונה הנזכרת מקודם.

(2) וכה יאמר ר' אברהם ב"ר שמואל אשכנזי בספרו צער בת רבים (צד י"ז) לאמר: בק"ק נרול היתה המכה כפולה וכו', ו"ה אלפים זקנים עם נערים וכו' ומהרוגים עשו גשרים.

לנפשם בתוך עבה אחת י, שהיתה בנויה כמו מבצר ונצולו. — ומשם הלך לק"ק קרילוב ושם כמו ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק רובשהוב ושם ב' מאונו ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לישוב יורגי ושם מ' ב"ב ונהרגו שם כלם. — ומשם הלך לק"ק לקאמש ושם ב' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק סווינה ושם ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לעיר הגדולה, עיר ואם בישראל², ושם כמו שמונה מאות ב"ב והיו עשירים גדולים מרביצי תורה בישראל, וקצת מהם נהרגו וקצת מהם הלכו בשביה. — ומשם הלך לק"ק טריסק ושם ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך למשאריקוב ושם חמשים בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק הרחוב ושם נ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק סמיאנוב ושם נ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק סקורטץ ושם נ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך סמאלב ושם מ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך ליאנוויטץ ושם נ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק קאמין ושם כמו ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק עיר ואם בישראל קאוולה ושם ד' מאות ב"ב ונהרגו כלם ולא נשאר שריד ופליט בע"ה. — ומשם הלך לזואלקיר ושם מ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לשעמינוב ושם נ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לברנים ושם נ' ב"ב והלכו למבצר ונמלטו לנפשם. — ומשם הלך לק"ק קראשניק ושם ק"ן ב"ב ושאר בעלי בתים שברחו במקום הזה כמו חמש מאות ונהרגו כלם אפילו גוי ולא נשאר אחד. — ומשם הלך לעיר ליבאץ ושם מאה ב"ב ונהרגו כלם. — ומשם הלך לזאקוב ושם מאה ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק לוקב ושם היה מאה ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — משם הלך לק"ק לובלין עיר ואם בישראל שאין כמוה בכל העולם כולו ובה שני אלפים ב"ב, והיה בה גורה רעה גדולה שהיו בה כמו עשרת אלפים שברחו שם לנפשם וכמעט נהרגו כלם. — ומשם הלך לק"ק קורבה ושם מאה ב"ב ונהרגו כלם. — ומשם הלך לק"ק אעלשיטעט ושם ב' מאות ב"ב ונהרגו כלם. — ומשם הלך למדינה ליטה והלך לק"ק למאס ושם ב' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך למירנוב והיה בה מ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לקאוולב ובה מ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לקהלה קדושה עיר ואם בישראל לק"ק בריסק ושם ב' אלפים ב"ב ונהרגו בע"ה כמעט כלם. — ומשם הלך לווענברוך ושם ג' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לשינאב ושם ל' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לפלאניץ ושם כמו ל' ב"ב ונהרגו בע"ה כמעט

(1) צ"ל לדעתי מערה אחת.

(2) שם העיר נשמטה בדפוס, ולדעתי כפי המקום והערים אשר נרשמו פה, היא בלתי ספק הקיר לאדמיר, ובעל תו"ס יו"ט בספרו מגלת איבה יחשוב את העיר לאדמיר בין ארבעת הקהלות הראשיות בוואלין. וכן נאמר בספר צוק העתים בק"ק לוצק ובק"ק לאדמיר העיקר וכו'.

כלם. — ומשם הלך לקהלה קדושה וולואדווה ושם ק' בעלי בתים וחיו בה יותר מעשרת אלפים ממקומות אחרים שנרחו לשם, והיתה גורה רעה גדולה ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק חעלם ושם ד' מאות בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק לזבמלה ושם ו' מאות בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק אפלה ובה ק' בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — משם הלך לחרדל ושם ל' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך המיל כו' לאחור למדינה רוסיא, וזא לק"ק קלימע ושם היה כמו ג' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — משם הלך לק"ק טריאר ושם ב' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק סטנופד ושם ה' מאות בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לרושיניצה ושם מ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לבאמבוויץ ושם ארבעים בעלי בתים ונהרגו כלם. — ומשם הלך לקראשוויץ, ושם נ' בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך ליושקוויץ ושם נ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לקאמניץ עיר גדולה וחוקה עד מאד, ושם יותר מעשרת אלפים ב"ב ונצולו כלם ש"ל. ומשם הלך למדינה הנקרא פוטלאשא וזא לק"ק חוויאל ובה ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לתארליף ושם נ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך מחלוויץ ובה כמו ק' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך המיל כו' לאחוריו וזא למדינה הנקראה ביאלהרום וזא לק"ק הומיא ושם עשרה ב"ב ואחרים שנמלטו לשם כמו עשרת אלפים ונהרגו כלם ולא נמלט אפילו אחד בע"ה. — ומשם הלך לק"ק שלוניץ ושם ק' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לק"ק מחלוויץ, ובה כמו ק' ב"ב ונהרגו כלם. — ומשם הלך לעיר נמישיק ובה מ' בעלי בתים ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לעיר הגדולה מאסלב ושם ד' מאות ב"ב עשירים גדולים ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לק"ק סלאנים ושם ב' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לק"ק עיר זאם בישראל מינצק ושם ה' מאות ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לק"ק פינצק, ושם ג' מאות ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לעיר סלוצק ושם ג' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לעיר קוברין ושם היו ב' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לעיר הגדולה עיר זאם בישראל רודנה הגדולה ושם אלף ב"ב עשירים גדולים עד מאד ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לק"ק ווילנע ושם שש מאות בעלי בתים עשירים גדולים וחשובים שלא היה כמוהם וקצת נהרגו והשאר נמלטו משם והלכו לאמשטרדם ואנבורנו¹). — ומשם הלך להרין ושם מ' ב"ב וכמעט נהרגו כלם. — ומשם הלך לרובנקוויטש ושם נהרגו כ"כ. — ומשם הלך לענק ושם נ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לק"ק סריונא ושם ק' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לקבימה ושם מ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לסענמלאש ושם מ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלכו לפרעמצה

(1) היא העיר האמבורג.

ושם מ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך ליושנה ובה פ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם
 הלך לרחנווי ובה נ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לברעמיל ושם נ' ב"ב ונהרגו
 כ"כ. — ומשם הלך לבוספאק ושם נ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך למשערנצה ושם
 ל' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לפראשניצה ושם ל' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם
 הלך ליאנקומניץ ושם כ' ב"ב ונהרגו כלם. — ומשם הלך לשומכין ושם ג' ב"ב ונהרגו
 כמעט כלם. — משם הלך מחנוקוין ושם מ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לסמערליץ
 ושם ל' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך לעיר הגדולה הקהלה הקדושה פנצק
 ושם ח' מאות ב"ב עשירים עד מאד ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך כנבול כמו שמונה
 ימים שלא היו שם יהודים ואחר בא לגבול ברישקפא ובא לקהלה קדושה מעוריטץ
 הגדול ושם ג' מאות ב"ב ונהרגו כ"כ. — כל הנ"ל הלך חמיל כו' עם מושקוויטץ,
 ועשה החרבן הנ"ל ואח"כ בא המלך סוויציאה¹, ובא למדינת פולין הגדולה, והמלך
 של פולין הלך למלחמה כנגדו ונחרב בע"ה גם המדינה הזאת פולין הגדולה מק"ק
 עיר ואם בישראל פוננה עד קראקא ועד לובלין הנ"ל.

עכשיו נתחיל לכתוב איך היה משפט מלך סוויציאה עם מלך פולין.
 בראשונה בא המלך סוויציאה הנ"ל לקהלה קדושה פוננה עיר ואם בישראל
 ושם ב' אלפים ב"ב, ועשה המלך הנוכר גמילות חסדים עם היהודים הנוכרים, אבל
 בע"ה מתו רובם ברעב וכדבר ולא נשאר מהם כי אם ג' מאות. — ומשם הלך המלך
 ולקח קרוציץ ושם היו ד' מאות ב"ב ולא נשארו מהם כי אם נ' ב"ב שהשאר מתו
 ברעב ובחרב. — ומשם הלך המלך הנוכר לקהלה קדושה ליסה ושם היו ד' מאות
 ב"ב עשירים מאד ונחרב הכל ולא נשאר כי אם ק' ב"ב וכרחו לארץ אשכנז, ומשם
 הלכו לקובלין הצורר צירניצקי² עם חיל ושם ג' מאות ב"ב ונהרגו כמעט כלם
 על קדושה ה'. ומשם הלך למדריץ ושם ק' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלך
 לוורעשנה ושם היה ק' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלכו לוויטיץ ושם מ' ב"ב
 ונהרגו כ"כ. — ומשם הלכו לעיבוג ושם כ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלכו לק"ק
 וואיט ושם ק' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלכו לק"ק ברישקידקליה ושם ק'
 ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלכו לק"ק הגדולה לונטשיץ היא היתה עיר
 ואם בישראל ושם ה' מאות ב"ב ונהרגו בע"ה כמעט כלם. — ומשם הלכו לק"ק הגדולה
 קאליש ושם ו' מאות ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לק"ק לפיוון ושם ארבעים
 ב"ב ונהרגו כלם, ומשם הלכו לשחנוב ובה מ' ב"ב ונהרגו כ"כ. ומשם הלך
 לק"ק פולט ושם ב' מאות ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לק"ק פורדיץ ושם
 היו נ' בעלי בתים ונהרגו כמעט כלם. —

¹ (1) היא עם שוועדען.

² (2) הוא היה שר צבא פולין, והרג ביהודים שהשרם כי ידם עם השוועדען.

ומשם הלכו לעיר הגדולה דאנציק, ושם הלך המלך סוויצ'יא יר"ה ולקח בחוקה הכל בידיו ועשה ג"ח עם היהודים הנשארים וזא ולקח ק"ק קראקא עיר ואם בישראל ושם ב' אלפים וחמש מאות בעלי בתים ועשה עם היהודים ג"ח. אבל בעונותינו הרבים מתו ברעב ובדבר, והצורך צרניצקי ברח מקראקא כששמע שהמלך סוויצ'יא בא לקראת קראקא, והצורך צרניצקי קודם שברח מקראקא החריב כל הגבול של פולין הגדולה סביבו לקראקא, ואח"כ בא הצורך צרניצקי הנ"ל לק"ק ווישניצה ושם ב' מאות ב"ב וברחו לקראקא, ואח"כ בא לק"ק וויסלמץ ושם נ' בעלי בתים והחריבו המקום והרגום, ומשם הלכו לק"ק טונוויץ ושם נ' ב"ב ונהרגו כלם והחריב המקום, ומשם הלכו לקאזמרטש ושם נ' ב"ב והחריב ושרף והרג כמעט כלם. — ומשם בא לפרימיסלה ושם מ' ב"ב ושרף והחרים והרג כמעט כלם. — ומשם בא לשמעללמ ושם מ' ב"ב והחריב ושרף והרג כמעט כלם. — ומשם הלך לטורנא קמנה ושם נ' ב"ב והחריב ושרף והרג כ"כ. — ומשם הלך לקהל קרושאפט ושם ב' מאות ב"ב עשירים גדולים, ונהרגו כ"ב בתועבה אחת, ומשם הלך לקהלה קדושה שידלוב ושם ב' מאות ב"ב והלכו וברחו לקהל קדוש פנטשוב, ומשם הלכו לקהלה קדושה חמלניק ושם ק' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם בא לקהלה קדושה הענטשיין ושם קנ' ב"ב ושרף והחריב והרג כמעט כלם. — ומשם בא לקהלה קדושה וואדסלב ושם ב' מאות ב"ב והחריב ושרף, ויהודים ברחו לקהלה קדושה פנטשוב, ומשם הלך לקהלה קדושה פנטשוב ושם כמו אלף ב"ב, אבל הרוכס שלהם הנקרא מרגראבי עשה עמהם ג"ח כמו יהודה, וילחם עם היהודים בחוקה גדולה⁽¹⁾, ומשם הלכו לקהלה קדושה רקוב ושם מאה וחמשים ב"ב וגם הם ברחו לקהלה קדושה פנטשוב. ומשם הלכו לקהלה קדושה נאוויפלי ושם נ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם, ומשם הלכו לק"ק צענצ'מין ושם נ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לקהלה קדושה ברעזנה ושם מ' ב"ב ונהרגו כ"כ. — ומשם הלך לק"ק פייטריקוב ושם נ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. — ומשם הלכו לק"ק פרוטשברש ושם נ' ב"ב ונהרגו כמעט כלם. —

סך הק"ק שנחרבו בע"ה בלתי אחרים שלא נודעו אלי והם שבע מאות וארבעים⁽²⁾, וסך הב"ב שנהרגו בלתי נשים וטף ואחרים שלא נודעו ענוי'ם

⁽¹⁾ בדפוס נאמר עשה עמהם ג"ח כמו יהודה וישאל עם היהודים בחוקה גדולה, ולדעתי כמו יהודה כונתו כמו לוא היה יהודי ממש, ובמקום וישאל צ"ל וילחם והכונה כי לחם עם היהודים בידו, בחוקה גדולה נגד חיל המיל; ועיון מה שאמר בעל צנק העתים על הרכוס וישניוועצקי (צד 1) ושם מרגראבי הוא מארקגראף בלעז.

⁽²⁾ בדפ"א נאמר: מאה וארבעים, ותקנתי שבע מאות וארבעים, מטעם הנאמר מיד.

בעונותינו הרבים, שש מאות אלף ושבעים, ד' יגדור את הפרצה בכיאת משיח צדקנו וינקום נקמתם ויקיים על עמו ישראל הנה אנכי שולח לבס את אלירז הנביא לפני בוא יום ד' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם וזבא לציון גואל אכ"ר, — תם.

אמר היו"ג: בעל הספר מיט היון, מנה וכפר פה את מספר הקהלות שנחרבו מאה וארבעים, וסכום האנשים שנהרגו או, שש מאות אלף ושבעים נפש, והנה על המספר הראשון אמר גרעץ ורמש"ש, כי המספר הזה מעט הוא, ועל המספר השני בדבר ההרוגים אמרו כי רב הוא, אולם בדבר מספר הקהלות נאמר, אחרי אשר ספרנו ומנינו אחת לאחת את מספר הקהלות שמביא בעל ספר מיט היון בעצמו, מצאנו כי עולות לשתי מאות ושבעים ושש, ואיך איפוא יסתיר את דברו עצמו ויאמר בסוף ספרו, שמספרן אך מאה וארבעים, ועוד הנה בעל הש"ך ז"ל שחבר את ספרו מגלת עיפה בערך שנת ת"י, יאמר שם שנחרבו עד אז יותר משלש מאות קהלות, היתכן שבעל מיט היון שחבר ספרו בשנת תמ"ו יגיד שנחרבו רק מאה וארבעים, ולפי זה הדבר ברור ונראה לעינים, שמעות נפל בדפוס במספר הערים והקהלות, וחסרה פה בספר מיט היון מדה אחת, לפני המספר מאה וארבעים, אך לדעת המלה הזאת ולהבין על ידה את המספר הנכון, עלתה בידי למצוא ע"י הספר היקר צער בת רבים, כי שם נאמר בזה הלשון: שבע מאות ומ"ד קהלות נחרבו בעונותינו, כאשר נרשמו בפנקסי ראשי מדינותינו (ע"ש צד י"ד), וא"כ ברור הדבר שלפני מלת מאה וארבעים בספר מיט היון חסרה מלת שבע, וצ"ל: שבע מאות וארבעים, ומספר הקהלות בספר מיט היון ובספר צער בת רבים עולות כעת כמעט בד בבד; גם בדבר מספר ההרוגים נאמר שלא הפריו בעל ספר מיט היון על המדה, כי לפי ערך מספר הקהלות שנחרבו, לא רב הוא הסכום הזה, ואחד משרי הצבא בחיל המיל ושמו ראדאק, הגיד, כי הוא בעצמו הרג רק בשלשת הערים האלה, סמאיריוב, קיעוו, ומשערניגוב, יותר מארבעים אלף יהודים (*), עד כאן דבריו. ודי בזה למכין. —

(* עיין בספר :

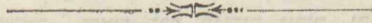
ס פ ר

פתח תשובה

שחבר הרב הכולל

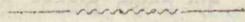
כמהר"ר גבריאל ב"ר יהושע ז"ל נר"ו.

לפתוח שערי צדק לבוא בס להודות ליי לשוב אל יי אלהינו כי ירבה לסלוח בער לנו,
ומצאנו כל הדברים האלה את כל תקף הצרה, וגורה לגורה, בת"ח ות"מ לספירה,
לאסף הששי ליצירה.

נרפס בפעם הראשון

בבית עמנואל בנבשתי באמשטרדם (שנת ת"א לפ"ק)

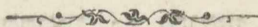
עתה יצא לאור שנית בתקון, בהגהה מדויקת ובהערות

מאת

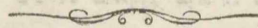
הרב חיו"ג ז"ל.

חזונו חכם

הקדמה והתנצלות ובקשות המחבר :

יהלל המהלל ויודע השכל כי באלה חפצתי נאום ה' אבל מה אני שפל הערך כושל בדרך וכו' ואני איך אורה דעות אבין שמועות, עם כל זה אמרתי לב נשבר ונדכה ונכאה אלהים לא תבוה ואני הגבר עני הוא הרואה בשבט עברה וצרה את כל התלאה, עמד על אם הדרך בק"ק רישא יצ"ו שהוא היתה העיר הקרובה אל חללי ישראל, וראש לכל הגולים נודים וסרים עברו עלינו תמיד להודיע צערם לרבים, וכן המוכים ופצועים ופליטי שרידי חרב בכואם סרו אלינו רישא וסיפא דמלתא ותהי ראשית הפליטה ממש. והרחמן הצילנו ברחמיו שלא הוסיף לבא ולעבור בנו המשחית בעם רב סמוך מקהלתנו רק כמו מהלך ד' שעות וכו', ובכן אני שואל ומבקש סליחה מרב סליחות, ומאת הגאונים הרבנים וראשי אלפי ישראל וכו' ולצדף אותם עם שאר סליחות ביום הכפורים, וביום שקימו וקבלו עליהם ועל זרעם דברי הצומות וועקתם במדינות פולין בעשרים לחדש סיון, וזכות הרבים יתלה במצדיקי הרבים כככבים לעולם ועד, למען ישובו יושבי בצלו יחיו עד ויגדל כבוד האחרון מן הראשון השם ינצרו כאישון, דברי השפל הצעיר גבריאל בן לאדוני אבי כבוד רבי יהושע העשל שוסכערג הדר לעת עתה ק"ק רישא.

מגלת איכה בסדר א"ב.

איכה נחשבו לנבלי - חרש

במה אלה המקנה והחרש

כי הנה הרשעים בים נגרש

ידו על כל - מחמדי פרש

איכה * לנבלי חרש כדים של חרס שנותנין בהם יין לשון נבלי יין נבל חרס הגשבר שאין לו תקנה ולחין חשוב אף שהיה חשוב בהיות היין שמור בתוכו, כך היו בני ליון המלזונים כמה אלפים תלמידי חכמים הנקראים מסגר וחרש על שם שכיון שפותחים וסוגרים בדברי תורה נעשו הכל כחרשים לפניהם, נחשבו כמו כן היום לנבלי חרש ותוך משחור תארים כשולי קדרה כשעה שהיה כים נגרש אשר יגרשו מימיו רפש וטיט כל היום כן השקט לא יוכל לשטוף שטף רב ברצויו חילותיו כהמות ימים ישאון. ידו פרח על כל מחמדי, מחמד עיני, התורה ולומדיה, מחמד ארלות וסגולות מלכים וארלות, וחמדת בת הנשים נתן להשחית, ובתים החמודות בתי כנסיות ובתי מדרשות.

בבה תבפה ביללה הרב

על קדושי קהל געמירב

ומקדש מעט השמים והרב

וכי נפל ממנו רב

בבה * הרבות ליל וזכיה, מלשון הרב כבסטי, ומהיות ששערי דמעה לא ננעלו אומר אני להרבות הזכי ודמוע דממע עינינו, נלכה שדה בזכיה ואל דמעותינו אל יחרש השם, וע"פ הגמרא: הזוכה כל הזוכה על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בצית גניזו, כמו שנאמר מדי ספרת שומה דמעתו בגאדך (תהלים כ"ו), וכ"ש וקל וחמור וכן בנו של ק"ו שלא להתעלל במספדן של החכמים הקדושים ולקרא אל המוקנות ואל החכמות וגו' ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלו מים. על קדושי נעמירב. ק"ק נעמירוב הגדולה על שחרב פתחו הרשעים שבעיר הזאת, והיא התחלתא דפורעניתא ובתר אתחלתא אזלינן, דומיא דמענת דט' באב אף שרובו של היכל נשרף בעשירי מתעטין בט' בו, וידם היתה במעל הזה ראשונה למעול מעל צעם יי אלה, ולהזדווג לישראל בתחלה ולפרסם רשעם למרוד במלכות פולין מאותה ענה העמוקה שהיתה כבושה ציניהם מימות פולוך הרשע, שנידון ונהרג בזוחרשא מקום מושב מלכות פולין זה תשע שנים והם הלחיחו ועשו שרש פורה ראש ולענה פרי תבואת חטאת נפשינו, ומהם ראו וכן עשו כל המריקים

במכת חרב הרג ואבדן ואכזריות חמה עזה שפוכה להפיל פחדם על כל העמים וארצות ועל כן נמוס כל לב ורפו כל ידים ולא קמה עוד רוח בלש מפניהם, ולזה כונתי באמרי כי נפל ממנו רב, כי ממונו ומאחוריו לא והסתפק לגפול רב מישאל ומרעה אל רעה ילאו בעו"ה. וכונתי גם להחם הספדו על כי נפל רב ושר גדול בישראל הגאון אב"ד מורה דק הישראלי מהר"ר מיכל במהר"ר אליעזר שהיה מעוטו ומפואר בכל מדע וחכמה ומופלג בחסידות ליראת שמים, שהיה נהרג בדי בזוי אשכף סגדלר כי בא עליו במקלות יומים לאחר שהוכתה העיר וילא מן הכלל ללמד על עלמו שקול הריגתו נגד כולם, והיה גם ראש להגאונים הקדושים הרבנים והחסידים, ועל כן עוררתי הריגתו ומיתתו האכזרית ולא חשתי להעלות בזכרון כל הגאונים המפורסמים דבתר אתחלתא אזלין. ועוד אמרתי סמוך דמלתא משתיקא כי היה שקול ואיה סופר הגדולים ומי מנה זכותן של ישראל ומספר רובא דבני ישראל מיתות ישרים.

גַּלְתָּהּ יְהוּדָה מִמְעוֹנָהּ מִסְבִּיבָהּ
בְּחֹר גַּם בְּתוֹלָהּ יוֹנֵק עִם אִישׁ שִׁיבָה
צְדִיקִים וְאִנְשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּקִרְבָּהּ
מִצָּא בְעַל הַשְּׂמֶר לְקִבּוֹת חוֹבָהּ

גלתה. יהודה חמונת דתו נקראת על שם יהודה ובלשון נקבה ועכשו נקראים המאמינים בשמה יהודה. גלתה יהודה ממעוניה שהיו גולים גרים וסרים ממשון מות בתייהם ומן סביב העיר וחולה להאסף בתוך העיר הזאת כי כבר נפל פחדם ויראת הקאזאקין והקדרים על כל העמים ששכבר הלליח מעשה הרשעים לנחם לשני שרי הצבא לצאות עם מלכות פולין שהיו בטוחין עליהם לישב על הספר נשמרם מגדודי אויבים, שמתחלה נלחו את בן שר הצבא ואחרי כן לשר הצבא ראש כל חיל צבא מלכות פולין והנה כשל עוזר ונפל עוזר. ואז התחילו לפשט בארץ בכליון חרוץ שטף ועבר את נהר הניפר וכלה גרש יגרש בחרב הרג ואבדן אשר לשבי לשבי ואשר למות מיתות משונות חמורות אכזריות ובכן היו נאספים מגבולות הארץ סביב סביב לאלפים ורצבות אל תוך העיר טף וגשים חסידים ואנשי מעשה וגם ערב רב פריני אדום. — מלא בעל השטר וכו'. חובה במפיק ה"א, חוב שלה שחיבת יהודה והעיר הזאת, כי כשרבים נאספים אז מדת הדין מתוח לנגדם ביותר לקטרנס, הם מלד שיש מקום לפרעון גדול מצלי התגלות, דלחלו בתר החייב לא בתרא דערבא, להיות שכלם נתפסים כחת ככנופיה, ולפי זה מוזן פירושא דקרא לפי מדרש רז"ל: דקת פרזונו בישראל, דקת עשה הקב"ה עם ישראל שפזון לבין האומות שאלוהי כן כבר היו כלין דבהא סלקי ונחתי, דמשמע שהדין היה נותן, והוא ג"כ סוד הענין עשרה הרוגי מלוכה, שנתפסו מחמת מכירת יוסף להיותם האחים כלם העשרה כאחד כמו בשעת המעשה והמשכיל יבין, והן מלד קטרונ מעוט הזכות לפי ערך הכלל ורוב העצירות הכלל ההוא, והיינו טעם לשבח שאמרה לרפית (רפתית?) לאליה: כי זאת אלי להזכיר עוני, דשמעת מינה משום שבא לדיק גמור אליה, לגדו חסובה כרשעה ולהזכר ענה מש"כ קודם

ביאתו שלנגד אנשי מקומה ללדקת תרשב ואין מזכירין עונה כמו כן כל זמן שהיו יושבים לאחדים לאחדים מפורין בין הגוים לנגדם יחשבו ללדיקים ואין מדקדקים בעונותיהם, מש"כ צבואם יחד להתאסף בעדת לדיקים מזכירין עונותיהם ומדונים אחרי רוב הכלל.

דָרְךָ רְשָׁעִים צְלִיחָה בַקְּדָרִים
וְאִישֵׁי קְרִיּוֹת יַעֲרִים וּבְפָרִים
וַעֲצַת אֲחֵי תַפְלָל בַּקּוֹשְׁרִים
צָוָה יי לַיַעֲקֹב סְבִיבֵי צָרִים

דָרְךָ. בהצית הוא חברתי מדוע דרך רשעים ללחם והיינו בהתחברם עם הקדרים אנשי קדר, שמעולם היו שוגאים זה את זה ונתחברו בשוגאיהם, שמעולם היו הקדריים רעועה מרדות למלכות פו לין, והתחברותם עם אנשי קריה והחוגים בערים בגדרת לאן, דמתרגימין חוטרין דען, ובלשון יון קורין להם "חוטרות"¹). גם היתה התחלת האסופה על ידי אותן אנשי מרי נפש השוכנים בערות למאות בגבול ומחוץ הקדריים לאוד לד חיה ועופות ודגים להביא טרף לביתם, והמה התמכרו כחדד להחמיל שר לצבא בהיותו במגודה בא"י נהר הניפר שקורין "סוליס הראר", וכן כל היושבים בכפרים להיות שכל עממי הארץ אפילו בני הכפרים היו בהקשר בעגדים לקשור קשר זה כמה שנים ולא היו בהם דלטורין להם גברו וגלחו. — ועלת אחיתפל בקושרים. עלה העמוקה של חמיל שהיה אח לתפל תפלות ונאלוים, לשון תפל ולבן שתפלו על המן דברי תפלות, ולשון משאוח שוא ותפל, ולא גלו על ענינם כל המלכות ויון אפילו הפחותים שבכפרים, ולזה יש לקרותם אחים של תפל, שהיו כאחים ממש נגשים להגרה ותפלות, והחמיל בעלמו כרת ברית אחים עם מלך הקדר ועמו, ושלח בנו למשכון, ונטפלו יחד כאחים להתקשר בחלקת לשונו לאמר תפלה לאלהים עמו, ועל אשר נתקיימה כל עלתו ממש כעלת אחיתפל אשר יען ציננים ההם²) לזה קראתיו אחי תפל שעלתו היתה בקושרים קשר ועל אשר היו כולם כאחים ולא היו בהם דלטורין. והדבר בהפכו היה בהמוני ישראל כי גברה יד הקנאה ושנאת חנם וחלק לבס עתה יאשמו להיות לי עקב סביביו לריו, מדה כנגד מדה, אשר צפוי שלום את רעהו ידבר ובקרב יושם ארבו, ועל אלה וכיוצא לזוה ירמיה הנביא³) ואמר בתריה דהרי קרא: העל אלה לא אפקוד נאם יי אם בגוי אשר כזה לא תתקם נפשי, שפירושו הגאון מהר"ר הירץ בהגאון מהר"ר יואל: לענות אותם בגוי כזה ממש, שגם המה מרמה יעשו וילליחו. וכן היה המעשה בעו"ה שמן ההתחברות עשה מרמה לאמר שלום ומר לנו מר, שבחלקת לשונו הדיח והסית והפיל אלפים ורצבות. ועל אשר גברה יד המוסרים למכור מעל צ"ה בעלי לשון הרע נעשה להם כהתח באזרם שפתנו אמתנו מי אדון לנו⁴), ואכן נודע הדבר ממש להיותנו בגלות המר יותר משאר האומות,

¹ בלשון רוסיס: Chutor Chutura. ² עיין שמואל ב', פרשה ט"ו—והבין. ³ פרשה ט', ז'—ח'. ⁴ תהלים י"ב, פ"ה—

ולזה בזה הענין להיות סביב וסמוכים להם לורריהם, כי גם המה בעלמם לרים
 ואנוחים זה לזה, ועל זה יסדתי לזה יי ליעקב סביביו לריו, דוגמת חורבן בית
 שני שנחרב מפני הקנאה ושנאת חנם ונמסר למלכות יון (?), ואיכא הומוני לפום
 נהרא, וזוה ינחם יי על עמו וישא יי פניו אלינו לכבוש כעסו וישם לנו שלום.

דָּוִד צָרִי לְרֵאשִׁי אֵיבֵי בְּקָרְבָּה
 צִעֲקָתָם בָּאָה אֵלַי וְחָטְאתִי כִי רַבָּה
 יִשְׁבוּת. נוֹגֵשׁ שְׂבָתָה הַפְּדֵהָ
 אֶמְרוּ אָח אֵל כָּל רְעָה תוֹעֵבָה

דָּוִד. נתקיים בנו בעונינו כל המקרא הזה ממש, שהיה ראש בעיר הזאת שופט
 הרשע איש לר ואויב הרע הזה, ואויבי שלו, שאויבי עשו עלמם כמטילים שלום
 לבינינו לבין הריקים הקאזאקין ואמרו לנו שיקילו לנו פדיון נפשותינו ושלא לחוש
 לקול הגוש לרבות המדהבה לאמר מדוד והבא הבאה רבה, כי אמרו אנשים אחים
 אכחנו נגשים ללרה זמרמות ותוך תחת לשונם, עמל ואון במסתרים להרוג נקיים.
 וזהו כונתו שחטאתינו גרמה ובהא לנו לעקזם, שלא להשוות עמהם להרבות הפדיון
 כי אמרו ישבות הגוש מעליכם וישבות המדהבה היא הנתינה רבה, ואמרו אח
 לומר: אחים בלרה הם כמונו כמוהם אל כל רעה אשר הובישו כי תועבה עשו
 בישראל, שלא היו כי אם שלושים איש קאזקין ביותו פעם, ועל דא ודא אנא
 בכינה בזכה ומצבה אחרים עמי ולאמר אמרו אח שפירשו לעקת יגון ואיו אל
 כל רעה התועבה הזאת נעשתה בישראל, וראו והביטו מה כתיב בתריה דהאי קרא
 יחזקאל ו' (י"ג). הרחוק בדבר ימות והקרוב בחרב יפול והנשאר והגלור ברעב
 ימות, ופירש"י היאסף אל העיר וילוו עליה, כי נתקיימה הכבואה הקשה הזו
 שהרחוקים אשר הרחיקו מתו במגפה הגדולה שהיתה בעם ישראל, וחותן שהיו נשארים
 במגור מתו ברעב, והקרוב נפל בחרב. וראו והתבוננו למי נאמרה זו ברישא דעמינא
 להשים פנים אל הרי ישראל ולהנבא אליהם ואמרת הרי ישראל שמועו דבר יי,
 והנה אל ההרים נשאות פנינו מאין באה לנו הלרה הזאת להמסר ביד שופט
 רשע ולהלבד בפח מוקש מרמה וגבלה כוז שאויבי שלו אמרו לשלום והנה מר לנו
 מר אם לא עפ"י מאמר רז"ל: אם ראת פורעניות באה לעולם לא ובדוק בדייכי
 ישראל ואשמת העם בראשנו, במקום שאין דין יש דין ההופכים לראש משפט
 ופרי דקה ללענה ולא לעני, וחותן העוסקין בצרכי לצור הלא לאמונה גברו בצדק,
 לגדור גדר ולעמוד בצדק, הפרוך מרובה על העומד עמודי יודי עולם. — ותנא
 דבי אליהו הובא בילקוט במעשה בת יפתח וז"ל: ומי הרג אותם (ר"ל מ"ב אלף
 שנפלו משבט אפרים) פנחס שהיה ספקה בידו למחות (באנשי אפרים) ולהטיר מדו
 ליפתח ולא הטייר, וכל מי שספקה בידו למחות ולא מיחה להחזיר ישראל למוטב
 ואינו מחזיר, כל דמים שנשפכים בישראל נשפכים על ידו שנאמר ואתה בן אדם
 לופה נתתך וגו' הוא רשע בעונו ימות ואת דמו מידך תבקש ואתה הזהרת את הרשע
 וגו' את נפשך הללת, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה, ואם תאמר אותן ע"ב

שנהרגו בגזעת בנימין מפני מה נהרגו, שהיה להם לסנהדרי גדולה שהגית משה ויהושע ופנתם בן אליעזר עמהם שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם ויגזרו בגדיהם למעלה מארכותיהן ויחזרו בכל עירותיהן של ישראל, יום אחד ללבוש יום אחד לעגלון וכו' וילמדו אותך דרך ארץ בשנה בשנים, בג' בד' בה' עד שיתשב ישראל בארצם וכו', והם לא עשו כן, אלא כיון שגכנסו ישראל לארצם כל אחד ואחד רץ לכרמו ולתזו ואומר שלום עלי נפשי שלא להרבות הטורח. ע"כ לשון המדרש. ומדרש הזה ראינו לקחת מוסר השכל בדברי חכמים וחידושים ושיב יי שופטונו כבראשונה ויועלנו כבתחלה וימלוך עלינו ברחמים.

וַיֵּצֵאוּ אֶת-הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ
וַיִּשְׁחָטָהּ שְׁטֵיִם הָעֵמִיקוּ
עֲנֹת מֵצַר בְּעִיר מְהִים וַנֶּאֱקָו
הֵן אֲרָאֵלִם וּמִלְאֲבֵי שְׁלוֹם מִרְחֵחַ צָעֲקוּ

וַיֵּצֵאוּ + פירושו כלאחס מן העיר ולא הרחיקו או העמיקו ביניהם עלה נבערה ויתעצו יחדיו ולהשמידו ולהשמיענו כבואם לאמר לנו אל תיראום כי באתם לעזרתכם חיל מלכות פולין שקורין "זעלנר" והיו לכם לעזרה מלה, ובכן פתחו השערים ויבואו כמו שלשים קאזאקין וכל אנשי העיר אנשי רשע נכסו בלכתן והמון עם רב להפיל חללים חללים. — ושחטה. לשון יונתן לשון שחיטת זבחים וה"א בסופה משמשת במקום למ"ד בתחלה, ר"ל לשחוט יונת אלם פותה אין לב, הסמים העמיקו עלה ר"ל סמים ל' כת סרה וסטיא שטיית עומאה. ויהי כבואם עזרת מלך מעיר מתיים ינאקו, ר"ל לעקו מעיר אנשיה בא עזרת מלך והן אר אליים ומלאכי שלום מר יבכיון ולעקו חולה. מאי כתיב בתריה דהאי קרא? נשמו מסלות שבת עובר אורח הפך ברית וכו' עתה אקום יאמר יי (עתה שאכלנו את הפורענית הזה) עתה ארומם אנשא (נגאלנו) וכל זה יבוא לנו בשכר האמונה בהב"ה בעתים שעברו עלינו ממש כזה ולפינו ליטועת יי, כפירש"י ז"ל במקרא מדרש לפניו והיה אמונת עתיך חסן ישועות וגו'.

זָכְרָה וּמִי־עֲנֵי וּמְרַד מִיָּמִי קָדָם
פִּירָה דְרָבּוּ בְּנֵו לְבָדָם
וְהֵן עֲתָה אוֹי לִי בְּגֵד בּוֹגְדִים בְּגֵדָם
הַנְּהִיָה כְּנֵה לָמֵן הַיּוֹם בְּרָאָתָ אָדָם

זכרה + זכרה לנו אלוה למזבח את ימי העני ויסורים הקשים שהכבידו עלינו קורות בית הברד גם בגזרת של החמיקים, והמרד הגדול למרוד ברבון העולם להנחית יותר מאלף קהלות דוקא בקורות בית הברד שנתנו כמה אנשים זה על זה זה בהברד ושמו עליהן הקורות הכבדות הגדולות למען ולהיזב וזב דמן כמו שהביאו הפירוש בפזמון של ישראל כושע שחבר מוהר"ר שפטיה שהליל איזה

קהלות בחמלת השם בנס מופלא משתגעית בחו של מלך הדר ועיין שם. והן עתה חוי לי שבגידתם היתה כפולה ומכופלת כנגד כל חמש הבגידות האמורות במקרא, ודין גלי חוי לי רזי לי שנתרחק רזי היסועה עד לאחר שבגדו בנו ה' בגידות כנגד מלכות צבל מדי יון פרס ואדום לפני גאולתנו במהרה בימינו אמן. — ועל הנהרה זו יש לומר הנהיה כזה למן היום שנברא אדם, ובכן יעורר השם לקקוס נקמת עמו בית ישראל ולקיס בנו נצחית ישעיה פורה דרכתי לבדי ומועמים חין איש וגו' ויו נלחם על בגדי פורה. פירושו גת. כדורך זיתים צנת כך הניחו כמה אנשים וכבשו עליהם קורות בית הבד להוות ולהחיו דמן של ישראל להסך נסכיהם מדם חלל חמת תניטס יינס אשכלות מרוכות למו. לבדס. הבית והדלית דגוסות: לבדס, כאלו כתיב לבדדס. פירושו בית בד שלהם והוא גם לשון המשנה בדדין.

חַמָּא חַמָּאנוּ בְּצַפְתָּנוּ אֶל הַכֵּל עֲוֹתָנוּ
 חִירוּ בְּקוֹל נֹגֵשׁ לְהַשְׁחִיתָנוּ
 אֲמָרְנוּ לְמַבְצָר נְחִישׁ מִפְּלֵט לָנוּ
 עַל צִיָּאָרְנוּ נִרְדָּגְנוּ וְנִעְנוּ וְלֹא הִוַּחֲלָנוּ

המאנו. חמא חמאנו בלפיתנו לפינו אל עזרתנו הכל אשר יוסיענו חיל, "הזעלנר", ובתוך כך חזרו להשמיע קול נוגש כי בא האודד להפיל עלינו חרדת פתאם להצהיל להומום לשומם ארתנו, ואמרנו להחיש למבצר להיות מפלט לנו, והנה על אורנו נרדפנו בכל מיני כלי משחית. יגענו לא הונח לנו כי שומרי שער המבצר היוגים לא הניחונו והיתה מהומת יי רבה בעם בעו"ה.

מִמְאָתָם בְּשׂוֹלָם מְהוּמַתֵּי רַבָּה בָּעַם
 בְּסִבְרָה עֵץ קִרְדוּמוֹת בְּשִׁיל וְכִילְפוֹת וְהוֹלָם פָּעַם
 אִיךְ נָפַל עַל בְּמוֹתֵי חָלָל בְּפָעַם
 לֹא-הוּעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבָרָה וְזָעַם

ממאתם. בשולם, בסופן הוכיח על תחלתן כי טמא טמא יקראו להטמאים המשחיתים בעם רב ומשחתו צם ונהיתה מהומה רבה וגדולה בעם יי אלה. בסבך עץ. אותו העץ מקל עב שהוא מסובך בסבכי קשרי ענפים רבים היואלים תכופים וסמוכים זה לזה ואינו חלק חני קורא סבך עץ, והוא מקל מלא קשרים קשרים מענפים הדקים הנחתכים, שקורין בלשון יון, "קאסטור" שהוא מלאיב ביותר יתדות ברזל. גם בחו להם בקרדומות כחוטבי עצים. כשיל וכילפות. הם כלי משחית וחרשי עץ שקורין בל"א, "המירן ושלטנגל", שבוקעים במכתם עטים העבים הגדולים. הולם פעם. הוא מכה בפטיש גמר המכה באחרונה מכה גדולה מלשון מחליק פטיש את הולם פעם.

יָרוּ פָּרֵשׁ צָר עַל כָּל-מַחְמָדֵי
 קָרְעוּ פָּעָעוּ נִשְׂאוּ מִעֲלֵיהֶם קִרְדֵי

לְהַפִּיחַ וּמִנְעָלִים לִירֵיעֵיתִי לֹא־אָמַר דְּי
וְאֵת תּוֹרַת הָעוֹלָה הִיא הָעוֹלָה עַל מוֹקְדֵי

יָדוֹ פֶּרֶשׁ לֹר עַל כָּל מַחֲמָדֵי הַיָּד הַתּוֹרָה חֲמֻדָּה גְּמוּזָה שֶׁבָּה נִצְרָח הַעוֹלָם, אִיךְ
פֶּרֶשׁ לֹר הַמַּחֲרִיב הַעוֹלָם יָדוּ עֲלֵיהָ בְּצוּיֹן וְקֶלֶף וְלֹא דִי לְהַפְשִׁיטָהּ וְהַלְגָּה עֲרוּמָה,
שֶׁנֶּאֱמַר וְלִקַּח מֵעֲלֵיהָ הַרְדּוּדִים וְהַתְּבַשְׂטִיִּין שְׁלִי שְׁעִשִׁיתִי לָהּ לִכְבוֹד וְלִתְפָאֵרֶת לְהַדְרָה
וְלִקְשָׁטָה לִכְבוֹד הַתּוֹרָה, אִיךְ גַּם קִרְעוּת פְּלוּעָה וְכַדִּי לְאוֹתוֹ בְּצוּיֹן וְהַקֶּלֶף. לְתַפְיִס.
אִיךְ גַּם זֹאת עָשׂוּ מִירֵיעוֹתֶיהָ הַקְדוּשׁוֹת הַחֻזְקוֹת תַּפְיִס לְעוֹרֵר קוֹל תְּרוּעוֹת מוֹלַחְמָה
וְהַצְרָה בְּמַחֲנֵה הַעֲבָרִים. וְיִוֹתֵר קוֹבְלָנָה רַבְתָּא שְׁעָשׂוּ מַחֲתִיבוֹת הִירֵיעוֹת הַקְדוּשׁוֹת
מִנְעָלִים הַצּוּיִים שְׁקוּרִין בְּלִשׁוֹן יוֹן „פֶּאֶסְמִילוֹת“, כְּדֵי לְהַגִּין עַל הַסַּמְרֵטוּיִין שְׁקוּרִין
בְּרַגְלֵיהֶם וְיִקְשְׁרוּם וְיַחֲזִקוּם בְּרַעְיוֹנוֹת שֶׁל תַּפְלִין, וְהִוּוּ כּוֹנְנֵי לְקוֹן וְלֹאֲזִין גִּבְרָה עַל
חַמְאִינֵי הַגּוֹרְמוֹים שֶׁל יֵרֵעוּתִי לֹא אָמַר הַחַיִּיב דִּי לִיקַח מֵהֶם לְתַפְיִס וּמִנְעָלִים הַצּוּיִים
וְתַפְלִין כִּךְ מִנְעָלִים. זֹאת וְכו' עַל מִקְדֵי. מוֹקֵד אֵשׁ בְּתַרְי לְבָבִי לְקִנְיָתִי יִי
כַּאֲשֶׁר תִּצְעַר בְּהַגִּינִי וְכִי זֹו תּוֹרָה וְזֹו שְׂכָרָה. וְלֹאֹ וְרֹאֹ עַד כִּמָּה הַגִּיעַ כַּח בְּצוּיֹן הַתּוֹרָה
וּפְנֵם עֲזָבֵם אֵת הַתּוֹרָה וְהַמְלוֹת שֶׁדָּשׁוּ בְּעַקֵּב וְכוֹתָבֵי סְפָרִים תַּפְלִין וּמוֹזוֹת שֶׁלֹּא לְשִׁמְן
וְעוֹשֵׂי מוֹלַחְתִּי יִי רַמְיָה, מֵהַפְּסִיִס דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים בְּרַמּוֹת תּוֹחֵא וְגֵאוֹתָם, שִׁשְׁתּוֹ
הַתַּלְמוּדִים הַבָּחִים אַחֲרֵיהֶם וּנְמַלֵּא שׁ״ם מִתְחַלֵּל בְּעוֹה״, וְדֵי לָנוּ בְּעַנֵּשׁ הַמֵּר הַזֶּה,
וְהִ' חֶפֶץ לִמְעַן לְדַקּוֹ יִגְדִיל כְּבוֹד תּוֹרָה וְיֵאֲדִיר וְיַחֲזִיר הַעֲטָרָה לְיוֹשְׁבֵיהָ וְהַתּוֹרָה עַל
אֲכַסְיָא שְׁלֵה, וְלֵהַשְׁמִיעַ בְּמִרוֹם קוֹלּוֹ, לְבַקֵּעַ רְקִיעֵים יַעֲלֶה מַעֲלָה מַעֲלָה בְּחֻדָּ
נוֹקְמָת נֶקֶם בְּרִית הַתּוֹרָה וְהַצּוּיֹן וְשׁוֹגֵאֵי הַתּוֹרָה, וְלֹאֹ זֹאת בְּרִיתִי אָמַר יִי וְגו',
לֹא יִמוֹם מִפִּיּוֹ וּמִפִּי זִרְעוֹ וּזְרַעוֹ וְזִרְעֵי עוֹלָם אֲמֵן.

כָּל־עַם נְאֻנְחִים עַל שְׁבוּחִים
שְׁבוּעִים שְׁרוּפִים פְּצַנְעֵי־מֵהִים
בְּדִמְיוֹן עַל פְּנֵי תְּשׁוּבָה מוֹנִחִים
הִרְאֵשׁ אֶת־הַפֶּדֶר וְאֵת הַנְּתַחֲחִים

כָּל עַם וְכו'. דִּמְיוֹן הוּא זֶכֶל הַאֲשַׁפְתוֹת מוֹנַח יְמִיּוֹם רַבִּים נִתָּן לְדַרְיִסַת הַגֹּל אֲדָם
וּבְהַמָּה וְאִין מַשְׁגִּיחַ לְהַעֲבִירוֹ מַשֵּׁם, כִּךְ הִיּוֹ אֲחִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְמִיּוֹם רַבִּים
מוֹנַחִים בְּלֵי קְבוּרָה, וְכֵן כָּל נַחַח טוֹב כִּף וְיִרְךְ הַרְאֵשׁ וְהַפֶּדֶר.

לֹא אֲלִיכֶם כָּל־עַבְרֵי הַבָּהּ הַבְּיָשׁוּ וְרָאוּ
הַפְּשָׁעִים בִּי בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים תְּהִם יִצְאוּ וְרָאוּ
בְּ לִ גְּמ ו ל ח ס ד ק א ו
וְתִמְיָמִים יוֹרְדֵי בּוֹר שְׂאוֹל חַיִּים בְּלָעוּ

לֹא אֲלִיכֶם. כֹּאן קוֹבְלָנָה רַבָּה עַל אֲשֶׁר הַאֲכַזְרִים הַפּוֹשְׁעִים יֵאֲלוּ מִתְחַלְהָה
לְרֹאֹת בְּכַמּוֹת מַסְפֵּר הַהַרְגוּים וּלְבַצֵּר דָּם הַנֶּקֶץ מִן הָאָרֶץ לִמְעַן
תִּקְמַן מַסְפֵּר הַהַרְגוּים בְּעֵינֵי הַמַּלְךְ וְהַשְׂרִים וְהַלְכוּ לְקַבּוֹר הַחֲלָלִים וְהִרְאוּ אֵת עֲלָמָם
גְּמוּלֵי חֲסָדִים וְקִבְרוּ כִּמָּה חֲלָלֵי יִשְׂרָאֵל עִם הַעֲרֵלִים וְהַוּרִידוֹם אֵל יִרְכַּתֵּי בּוֹר עֲמוּק,

ולא הכדילו החיים מתוך המתים וקברו המוכים ופלושים בחיי חיותן. ושמתני מפי מגיד אמת שהיה בגורה זו מונח תוך החללים איזה ימים כמה מושבב ארצה, וגם אותו שמוהו על אותו האולם הרחב וקלר שמושאין בו זבל לאשפות, והיו מניחים עליו צבת אחת כמה חללים להשליכם לבור אשר הכינו, והיה הוא נשמט ממנו לתוך חפירה כביצי העיר שקורין „גראבען“, ולא חשו לקחתו באמרוס מלאך המות דקטליה מה לו הכא מה לו התם, ואחרי שעה העיר יי את רוחו לפעמו צנכ מופלג. יאריך הסופר.

במזמורם שָׁאג וּשְׁאָג עַל-דַּגְּוֹהוּ
 עַד הַיְסוּד בּוֹ עָרָה עָרוּהוּ
 דָּמְנוּ בְּתוֹבוֹ עַל-צָחִיחַ סָלַע שְׂמוּהוּ
 כִּמְנוּ מִשְׁפָּטוֹ וּשְׂאֵתוֹ יָצָא אִיּוֹם וְנֹרָא הוּא

במזמורם. דרך בקשה להזכיר חורבן הבית ומקדשו מעט אשר עד היסוד החריבוהו. וזכר שמוקרין שרשיו מן הארץ, ואשר שפך דמינו בתוכו. על לחיח סלע שעיפת וחלקת אבני הסלע של הרגפה שמוהו ולא כסוהו, ועל כן שהש"י ויתרומם שמו איום ומורא הוא להיות שאתו ופחדו וולא עליהם, ממנו וממשפטו של חורבן המקדש ושפיכת הדם בתוכו ולא חשו למראותיו וגבורותיו ית'.

בְּשִׂקְדָּה עַל פְּשָׁעֵי עַלּוּ עַל-צִיּוֹנִי
 בְּקִ"ק וַיִּזְטוּב שְׁרָפוּ וַיִּשְׁיִי טָפִי וַצִּעֲרִי
 הוֹלִיבוּ בְּשִׁבִי בְּתוֹלוֹתַי וּבְחֹרִי
 מְבָרוּ עַמִּי בְּלֹא-דַהוֹן וְלֹא רַבּוּ בְּמַחֲרִי

בשקד. עלו כבר על לארתי, שזה המעשה היה קודם הריגת נעמירב ושם שרפו הטף וזקנים שלא ראו הקדריים לקחת אותם בשבי אלא הרימו בחור מעם ובתולות והולכיכום בשבי ושם נחקים צנו המקראת תמכר עמך בלי הון וכו' (*), שמכרו נפש אחת בזהב אחד פולין ובחזה גדולים פולין.

סֵלָה אֲדַגְּוִי כָּל-אֲבִירִים
 בְּקִ"ק פֶּאֶה הַרְבִּי שָׁמַ בְּמוֹקֵד בֵּית קְבָרִים
 וְכִי-נִהְפְּכוּ עַל אִשָּׁה צִירִים
 לָמָּה אֶתְּהִי כַעֲשִׂיָה עַל עֲרֵבֵי הַבָּרִים

סלה. בק"ק פאהרבישט הכניסו לבית השומר של הקברות כולם כאחד ושרפוס, והיתה ביניהם אשה עשירה גדולה שמהפכו עליה יורי חבלי יולדה ובקשה מאת הפוחז רוק לתת לה ריוח עד וולדת תלד קודם השריפה, וגלתה לו ליתן (*). בגרפס מכרו עמו, ופסוק הוא בתהלים (מ"ד, י"ג).

חיזה מטמון זהב וכתרלה לה, ולאחר שמלא המטמון חזר לסורו הרע והגיחלה
תוך השרופים בעו"ה.

עַל - אֱלֹהֵי אֲנִי בּוֹכִיָּה עֵינַי יַרְדֵּה מִיָּם
אָמַרְנוּ הָאֲסָפִי וּנְבֹאָה עִיר הַמְּבֻצָּר ק"ק טוֹלְשֵׁין יַחֲיִינוּ מִיָּמִים
שֵׁם הַדְּמָנוּ וַיִּשְׁקֵנוּ מִי - רֹאשׁ פְּעָמִים
נִשְׁאֲנוּ לְרַבְּנוּ אֶל-בָּפִים אֶל-אֵל בְּשָׂמִים

על אלה וכו'. הדמנו לשון כריתה מלשון דמה עמי. מי ראש ולענה-מים
המאריס. פעמים. קשה כללים על הריגת נעמורוב גם לענין מאורע
הקשה שגם כל רעיונו בגדו בנו, ולאחר שילאלו נקיים מנכסיו וערומים מכל וכל,
הניחו אותנו רעבים גם למאס לערך חמשה ימים, ואח"כ הרגו אותנו בע"ש קדש ושם
נשאלנו לבזנו. אל כפיס. מלשון קף ששמנו נפשנו בכפנו ממש והיו עינינו ולבנו
שם כל הימים אל לבנו שבשמים מפני יתר אחינו שבגולה, להיות שהיה בידינו
לנקום נקם ושלוח יד במצוקי רעתנו* (אותן הפריזים שהפירו ברית וחשבו להתרות
ולמלא כופר בנו נגד הריקים ולהמלט על נפשם, אלא שעל פי הוראות הגאונים
הרצנים הוראת טעה היתה שלא להבאש ריחנו בזושי הארץ בעיני המלך ושרי
מדינות מלכות פולין ולמסור נפשנו על קדושת שמו ית' ולא לפגוע בפריזי
פולין לבלתי חלל יהודה קדש פליטה הנשארת, וזהו כונתי נשאל
לבזנו וכו' לישא ולשום נפשנו אל אל בשמים לשמו ולקדושתו ית' ועמו לתת
שארית בארץ, והדברים ג"כ כהוייתן, שנשאלו לבזנו ונפשנו בתפלה ותחנונים לפני
המקום ית' ויתרומם.

פִּרְשָׁנוּ מַעֲרָבָה לְקִרְאָתָהּ מַעֲרָבָה נָגַדְם
נִתְחַבְּרָנוּ לְרִשְׁעֵי פְּרִיצֵי אֲדוּמִים
נָקַם אֲשִׁיב לְצָרֵי כְּגִמּוּל יָדָם
הִבְהִילָנוּ עֲזָרָת מִצָּר וְשׂוֹא תִשְׁמַעַת אָדָם

פִּרְשָׁנוּ. המעשה שהיה כך היה. שמתחלה ערכנו מערכה לקראת מערכת מלחמת
הריקים להלחם כנגדם, וכרתנו ברית להתחבר לפריזים כי אמרתי נקם
אשיב לצרי ושמשנאי שלם כגמול ידם, ואמרתי הבה נתחכמה לנו להיות עזרה
מזר, אבל שוא היתה תשועת אדם כי בגדו חלפו חק הפירו ברית ונתקיס בנו בהתחברך
לרשע (עם אחזיהו) פרך " את מעשיך (רה"צ כ' ל"ז).

צָרִיק הוּא יִי שְׂבִיעוּ בְּלִדְהָעַמִּים
חַוִּיתִי נָקַם בְּצָרֵי פְּעָמִים

(* בגרפם: במקלוי (?) רעיתנו.)

עַם הַגְּדִילוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּם
שָׁלְחוּ כוֹמֵר בְּאֶלֶּה וּבְחֹשׁ פָּרְצוּ נִגְעוּ דְמִים בְּדָמִים

צדיק: הוא יי אמת ולדק דינו ומגדריקים אותו עלינו. לאחר שראיתי נקם בצלוי חיזה פעמים, שמחחלה הלליה מעשנו וגברה ידנו פעם שחיס ושלום, גם לבסוף ראיתי נקמה בלחון הפריזים שהפרו ברית לזעום על ברית קדש למסרנו ציד הרשעים ויהי מקרה לכולם כמוני כמוהם. ויהי כי ראו שלא יכלו לנו עם היות שהגדילו לעשות חיל לאסוף עמים, אז הערימו סוד ושלחו כומר אחד באלה ושבעה שלא יעשו כלום בהפריזים אך שימסרו היהודים בידם למען שלא ילחמו כנגדם. והנה היתה האלה כחש ומרמנה, פרעו גדר השבעה עד שנגעו דמים דמים, אלו באלו, מרצ שפיכת דם שנגעו דמוי ישראל דמוי הפריזים, כי מיד לאחר שעה ושתים להריגתנו נפלו גם על הפריזים בהמזלר ולא נותר שריד לבית עשו.

קְרָאוּ אֶל הַפְּרִיזִים לְשָׁלוֹם מִרְ לִי מִר
אֶרְדָּף אֲשִׁיג אֶחְלַק שְׁלָל אוֹיֵב אֶמָּר
הַמְּלָאֲמוֹ נַפְשֵׁי הוֹרִישׁוּמוּ יָדֵי לְאֵל נִמְר
עַל-בֶּן לֹא עֹמֵד בִּי מַעֲמִי וְרִיחִי נִמְר

* *

רָאָה יְיָ כִּי צָר - לִי
נִשְׁאָו בְּלִי יְיָ נִי מַעֲלִי
הוֹצִיאֹנִי מִהַמְּבַצָּר וְעֹבְדוֹ לְאֶחָרִים חִילִי
וְאֵת כָּל - הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלִי

ראה: נשאו לקחו הפריזים כל כלי הויין מעלי (במקום מעלי) והוליאוגי מן המזבל בידים רקיות מכל וכל. ועזבו. לשון עזיבה, הפקר, להפקיר אותנו וממונינו. חילי. לשון עליך יעזוב חלכה, חיל שלך, הנפשות ואת כל היקום וכו' זהו ממונו של אדם שהעמידו על רגליו.

שָׁמְעוּ בִּי נְאֻמָּה אֲנִי
רַעֲבִים גַּם צָמְאִים הִנִּיחוּנִי
עַד יוֹם הַשְּׁשִׁי מִיּוֹם הַשְּׁנִי
וּבְכָל-יוֹמָת לֹא שָׁב אַפְּסִי מִמֶּנִּי

שמעו: עם היותי לאנח ולצוי דוי שהניחוני רעבים ולמאים מיום השני עד יום הששי, עם כל זאת לאחר שהותש כמו ברעב ולמא לא שב אפס ממנו.

הִנְבֹּאוּ בְּלִרְעָתְכֶם לְפָנַי וְעִלַּל לְהֶם
אֶמְרוּ עַל פְּדִיּוֹן נַפְשֵׁנוּ לְפָשֶׁר עֲמָקֶם

והוליוכו למשקן עשרה חשבויהם

וביום הששי הכין יי ובח הקריש קרוואיהם

תבוא. על היותנו כבר מעונים ביסורי רעב ולמאון ורחו גם ידעו שלא נשאר לנו בלתי אס גויתנו, ואעפ"כ בקשו מאתנו לפדות נפשנו ממות, ונתפשרנו על סך עשרת אלפים זהובים פולניש ולקחו למשכן עשרה חשוי קריאי העדה ואיזה רבנים וחסידים, וציוס השכי כלו חמותם בנו להשחית צעם רב כמה וכמה אלפים, ובודאי הכין השם את הזבח להקדיש את הקרואים לסעודת שבת מלכתחלה להיות לריח ניחח אזכרתה ליי בהיכל קדש. והנה מהראוי לשום אל לב מאורע הקשה הרע הזה אשר התחלף עליהם לבוא בראשונה למדת עניות ליאל כולם נקיים ממש מנכסיהם וכל אשר להם ולהיותם מעונים משתלחים בחלי רעב ולחה למה ופירש אין להם, אין משען לחם ומים ואשר לשבי לשבי ושמו פדיון נפשם ולא הועיל, ונהרגו כולם על קדושת שמו יתברך, ומה גם שקבלו את הדיון עליהם מאהבת המקום ב"ה למסור נפשם בצפס כדי לשום לנו שארית בדרך בקרצ הגוים שלא להבאיש ריחנו אס היו שולחים יד צמזקשי רעתם כנ"ל, ועמדו ובחנו לירוק בהנסיון הגדול תוך ימי העני של הרעב והלמח שהיו בחסר כל במלור ומלוק החלר שלפני המבצר, והמה פתו צפיהם בכמה מיני פתויים והסתות ואיומים וגזומים נוראים כל הימים, ואין מי ישעה בדברי שקריהם: והנה משוד ענים מאלקת אביונים עתה אקום יאמר יי אשית ביטע יפיח לנו לקך ולא יכזב (*).

קִינָה

ובראשי בתיה רשום שם המחבר ושם אביו ושם משפחתו

איכה אשא פנים וארים ראש

על התלאה אשר עברה ראש

אם על קורות הדורות מראש

הנה אויביה והמיון ומשנה נשאו ראש

איכה. אוכל לישא פנים ולהרים ראש, כי בשת פנים כסתני והייתי שחוק לכל עם מנוד ראש בלאומים על כל התלאה אשר עברה ראשי בהנהו הרפתקי ומלדקי דעדו וחלפו בגזרה זו בלותו היחול ולחוק טעשו בכנופיא חצרת רשעים לקחת ילדים לעין אמותם לללותן חיים על השפוד ואמרו לאמן שחוק (!), כי מכינים אנחנו

(*) תהלים י"ב, י' — הבקוק ב', ג'.

לך מאכל טוב, כי נכנסו רחמיהם בלבנו; שכמה ימים לא אכלת מאכל טוב, היינו דכתיב רחמי רשעים אכזרי. וגם קלנו לכמה ילדים ידיהם ורגליהם ואמרו להם עתה קומו וברחו לכם, והניחוס כך מונחים בחולות ושחקו עליהם. גם היה מעשה בזקן אחד שהיה הוא ובנו נשבה אללם, ולקחו בחצרתם את הבן לעיניו והשליכוהו למעלה וקבלוהו על השפוד והרומח שבידם כמה פעמים, וענה אחד מן הפוחתים לא יפה אתם עושים, כי עבירה ועון גדול הוא בידכם, שהאב הזקן יראה בלעז בנו ויסוריו, ושאלו לו אם כן מה נעשה, והשיב יפה תעשו לנקר את עיני הזקן למען לא יראה עוד מה תעשו בו, וכן עשו ונקרו את עיניו, ומי יוכל לשער ולספר ולהגיד אכזריות ולחוק כאלו ולרות היחידים. מעשה באחד שהיה שמו הר"ר ניסן ובעל בשר „אורנדר" שבקעו כרסו והוילאו חלבו ממנו והתיכו אותו לעיניו, ואמרו קום אכול כי שמנת עבית כשית משלנו, וזה חטאך וזה פרי מעללך תאכל, וחטכו ממנו רצועות מגבו, ואמרו זה יהיה כפרתך על שניות להלקות אותנו ברצועות על ביטול מלאכה. אם על קורות הדורות על המקראות אשר הקרה אותם בגזרות שעברו מראשית השנים. והכלל הקובלגל רבה חויבך וגו'. משג איך נשאו ראש ואתה המתנשא לכל מראש, למה תלא זאת מלפניך לראות ברעה אשר תמלא את עמך ואתה.

בְּכַחֲדֵם טָגוּ וְלֹאֲרִיבֵר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ
עָמְרוּ עַל־הַפָּרֶק לְהַכְרִית פְּלוֹטָיו וְהַסְגִּירוּ
אֲשֶׁר קָצַפְתָּ מֵעַט וְחָפְזָה לְרַעְיָה עֵרְוּ

נכחידם. מהיות גוי קדוש ולא יזכר שם ישראל עוד, כל אשר בשם ישראל יכונה ציוו להרוג עד שימיר הדת, ואתם פליטי חרב שבחרו על נפשם להמלט, עמדו הרשעים על הפרק פי' מטרה, להכרית כל זכר באדם והסגירוהו ביד הזר הזורר, אף שלא הרגו בעלמנו מסרוהו להרגוהו, למען יעזוב מקור מים חיים אשר לא יבזבו מימיו הנאמנים וחיים הם למולאיו בהשפעתו יתברך ויתעלה. אשר קצפת וכו' על הגלותם גלות שלמה להסגיר מבלי שריד ופליט ח"ו.

יְלָדִים אֲשֶׁר אֵינְךָהֵם כְּלִמְאוֹם וּבְנֵי מִרְיָה
לְקַחְתָּ נַפְשָׁם וּמָמוֹ נָבַלְתָּם לְנִשְׁאָה
נָשִׁים וְעַלְמוֹת אֵין מִסְפָּר הָרְגוּ אֶחָד מִמֶּנָּה
הַעַל אֱלֹהֵי תַתְּאֶפֶק יְיָ תַחֲשָׁה וְתִרְאָה

ילדים וכו' מאום. האל"ף נחה והוא כמו מוס, שבחרו הילדים היפים בלי שום מוס וחסרון. לנשאתם, מלשון כי נשא אשה להם, ופירושו לשון מתנה ודורון לכבוד וזממו ידם לפה למען לא יעקו. גם בחרו כמה בתולה היפות גם כמה נשים בליון המלויות ומקושטות עטו וזנו וטמאו ואחר הטומאות הרגו אותן ואמרו שאין צנות ישראל הגויות וראויות לקבל זרע ממטא ושמה תתעבר וזמות, ואך על אלה תתאפק ותחשה.

בְּלַת תַּחֲלִיתֶיהָ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַנִּפְיָר
קַהֲלוֹת וַיִּשׁוּבִים אֵין יוֹדַע פָּפֵר

אגידה נאברה עזמו מספר
ויאמר יי להשיגע קרב זאת זקרון בספר

גלות. להיות שבזכר נהר הניפר התחילה הפורענית ושאר אלוש מעט מזער, ועל כן לא נודע ממנה קהלות וישובים שנחרבו ונהרסו בצו"ה, ויאמר יי להשיגע את עמו ישראל הנשחרים ולכתוב זאת זכרון לפניו.

בנים באו עד-משבר בק"ק בער שיפה
בין ספסלים בזיתים ממעטה
לארץ אחרת יצאני בני למדינת לוי
ראה יי עונתי משפטי שפטה

בנים. בק"ק בער שיטה לקחו כמה בניס ילדים קטנים כ אחד, והשכיבום זה אל זה וזה על גב זה על ספסל ארוך והניחו עליהם ספסל אחר ועמדו עליהם אנשים רשעים ודרכו וקפלו כחם עליהם עד שהתחוזו זמן, וידרכו גם מדורך זיתים בגת לאחר שנתחממו ככלי שקורין בלשון הגמרא "מעטן", וקרוי מעטה שאז נוחין לידרך ולהיזב שמן. ילאו בני מלה מורכבת, ילאו ממני וזכרו למדינת לוי.

ראיתה כל-נקמתם לי כל-טחשבתם
במבצר ק"ק הומיא אמרתי אל ארצה ברעתם
פרשו רשת לרגלי נלפדתי במצודתם
פעמים רבות הצלמני והמה ימרו בעצתם

ראיתה. להיות שהרבה עשירים גדולים ואנשי מעשה עם רכושם רב המפורסמים ברחו למדינת לוי עד ק"ק הומיא וכמו על חוק המזלזל הכפול אשר גם ודפו אחריהם כמו חמש מאות ריקס ופוחזים. ויהי כבואם אל העיר לא הועיל מעשיהם והוללו יי מהם כמה פעמים שזרקו עליהם בקנה השריפה, אבל בעוניהם מרו והמרו בעוניהם לקשר עם פקיד המזלזל.

יערימו סוד על עמך ויתעצו על-צפוני,
העמידו פקיד המבצר במפשר ביניהם ובני
ושנים עשר אלה שם פדיוני
הקמתם שתה רוחי בעותי אלוה יערכוני

יערימו סוד. על לפוני חולרות ומטמונים שהיו לנו בהמזלזל, ויכרתו ברות עם הפקיד להפקיד היהודים וכל אשר להם, שהפקיד היה כמפשר בינותינו כאלו עומד על ימין לדקנו, לעשות פשר דבר על י"ב אלה, ואז חמתם שתה רוחי וכו' ערכו הזדים ביניהם וגמרו הרעה בהקשר בזוגים בצו"ה.

אך בחלקות שתי למו להפיל למשואות
אנשים ונשים לבד בתולות אחריהם מוכאות

לְחַרֵף מַעֲרֻכוֹת אֱלֹהֵי חַיֵּי צְבָאוֹת
וְהַיִּמְרָאֵי אֲנִי וְהַיִּמְרָאֵי אֲדָנִי לְפָנֵי הַיְצָאוֹת

אך אחרי שנמרו הרעה לשלול שלל ולהחיש בו אז שמו פניהם בחלקקות לשונם להקית ולהדיח הכלל, הרגו האנשים על קדושת שמו יתברך, ואחרי כן חזרו לפתות הנשים לבעבור תהיה יראתם על פניהם שלא למסור עלמם להרגיה ויסורו אל משמעתם לחרף מערכת אלהים חיים, ואחריהם הבתולות בדרך הזה בזמנה פתויים וענויים, ואוי לעינים שכך ראו באבדן מולדתם, וכולם עמדו בנסיון. זה יאמר ליי חגי וכו' ובחן מותם מחיים ונהרגו על קדושת ית' ממש. והמעשה שהיה כך היה: תיקף ששמעו אחינו בני ישראל הכרוז יולא והשבעה שנשבעו על הפסח שלא לעשות כלום ליושבי הארץ רק ליהודים ופרושים אז ידעו כי בנפשם הוא, ואז היה הגאון האב"ד מהור"ר משה זרזי וזכר ומוזרז על יחוד שמו יתברך את כל עם יי אלה, שלא ישימו הספק והזהב כסלם בעולם וכן כל חמדת וסגולות שלהם, ולא יהיה לבדם אפילו על נפשם ונשיהם וצניהם, אלא יהיה לבדם שלם עם יי אלהיו בכל נפשם, אפילו הוא נופל נפשם ומאודם, וזה להפריש הנשים והבתולות להיות עדריס עדרי אלק קדושים, ויהי כי נשבו עדרי יי ויגרשום ערומים מכל וכל מן המבצר כאשר הרועה מוליך העדר לפניו בכלי מקלו וזעמו, אז גשו כולם בצבי יבואו, וקול ברמה נשמע מבכות התנוות, ומוסרים נפשם בקריאת שמע ישראל יי וגו' והאבת את יי אלהיך וכו' ויחוד שמו היה בקריאה זו. והאבה גמורה זה היה מהלך רב עד אחורי בית הקברות בעבר השני, ושם גו שישבו על הארץ ואז לא היה שום פוגה פה ומלפפן, כי ראו לקבל הדין מאהבת המקום ב"ה, ואז סבבו אותם אלה ברכב ואלה בסוסים ובכל מיני כלי משות, ואז דברו על לבם, ולא אבו שמוע כי אם חיזה נערים משרתי און, ובכן רכבו עליהם בסוסים ותהי עליהם מגפת הסום ממש, והיו המשחיתים בעם רב ולא נשארו כי אם חיזה האנשים אשר בחמלת יי עליהם נשמעו להיער הסמוך לו מיד בנס מופלא איך מלאו מטוח לנפשם, והרבה ריוח והללות לפניו יתברך וית'. ושמעתי שהגאון התחנן על נפשו ובקש מאלהינו על זאת לראות צמיחת אשתו ובניו ושיהרג הוא באחרונה למען יראה כולם קדושי יי המה יהיו ולא יהיה פרץ ויולא חוק, וכן הוי להו.

לִילָה נִגְרָה וְלֹא תִפּוּג מֵאַנְהָה הַנֶּחֱם נִפְשִׁי
 יוֹם צָרְתִי אֲדַנִּי יְדִי בְדַרְשִׁי
 מִשֶׁם עָלָה הַפּוֹרֵץ בְּיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לְהַבְּאִישִׁי
 וְהַבּוֹא חֶרֶב וּתְקַתְּנוּ דְמֵי דָדָה בְּרֵאשִׁי

לילה. יהיו עיני עגרות דמעות מאין הפוגות ותמאן נפשי להתנחם על יום נרתי הגדולה הזאת. אך כי בדרשי ידי יד ה' כי נעשה בי ואיזה מדה הביאתני עד הלום למדה זו. ומשם עלה הפורץ ביושב כל הארץ ההיא להבאיש ריחי בעיני ההמון עם וליתן עיניהם בזמון של ישראל שהמה ראו כן תמחו על השלל הרב והמזומנים שמלאו בק"ק הומיה ואולר וסימא גדולה. ועל כן אם ילא נלא

מדלתי הבית וחולה תבוא החרב ותקחני. דמי היה צראשי להט החרב המת הפכת לשמור דרך החיים.

בינו בערים בעם וכסילים
בכל-ארצם יאנקו חללים
ערים בצרות להשאות נצים גלים
החטיאו גם-את-יהודה

בינו * התבוננו וראו גם הבעורים והיו גם המה בקושרים, בכל ארלס יאנקו נאקת חללים חללי ישראל. להשאות לשון שואה ומשואה, שממון וכליון, להיותם לגלים נאים, שנעשו הערים לגלים לזמנות מגדלי עשבים, ולא עוד אלא שהחטיאו גם את יהודה שהרבה נכשלו ויאלו מן הכלל מהסתם והדחתם והענויים הקשים.

גדרו מפני הרבות מפני חרב נטושה
פרי-בטן לא יבהמו אם על-בנים נטושה
לבוא בקעו ק"ק פאל אנאה הקדושה
הפסם איתנו בני-יעקב הפסם בושה

גדרו * הרחיקו מדוד מפני חרב הריקים כי שמעו שהתאכזרו מאד, פרי בטן לא ירחמו לבקע הריותיו והוליו העובר וללו ילדים לעין אמותם וכמה מיני אכזריות חמה עזה לה שמעתן און מעולם שעשו בבנים לעיני אבותיהם ואמותיהם. רועשה לשון בקיעה. ומהמורא והפחד התאספו מכמה מאה קהלות וישובים לק"ק פאלנאה וסמכו על חוק חומותיה ורוב עם שבה. ונהרגו כולם לרצבות קדושים והרבה גאונים וחסידים וסם שללו ורלחו וחמסו וזונו ביזה רבה ולזה תתקים צם מחמס אחינו וכו' ילבשו צבת וכלימה המגדלים עלי.

לאדני נפשי משמרים לבקר
בבקרת רעה עדרו בן ובקר
והנה ירע פבירים לא חקר
לא הוהירו מפניו עד - בקר

לאדני * על משמרת עמדותי ומלפני להשתפק נפשי אל יי בכל עת ערב ובקר וחולי. כבקר רת. ביום היותו בתוך לאנו נפרשות וחולות לראות ולבקר ולבקש העותרות כן יבקר אותנו השם להשגיח על הכותרות אז. ירע. מלשון רע ירע, ופירושי לשון שזירה ורעילה. לא הוהירו. כל כך להזעים ונחוצים להשמד להרוג ולאבד שלא מורכי מערכי המלחמה להמתין עד אור הבקר, אלא היתה להם כחשכה כאורה, יום ולילה לא יצותו מהשבת ומהשחית.

אבי אבי רבבי ישראל ופרשיהם
חסידיו עליון טפיהם וישישיהם

הַצְּבִירֵי חַמְרִים נִסְקְבוּהָ לֹא-הִיָּתְהָלְהֶם

וַיַּעֲקוּ מִקָּה וַיַּעֲלוּ עֵפֶר עַל-רֵאשֵׁיהֶם

אבי. שם נהרגו כמה אבות בתי דנין רבני ישראל ופרשיהם קליעים ומונהגים מכמה קהלות כנ"ל, ולגודל עולם רבוי ההריגות הוצרכו חמרים חמרים ממש זה על גב זה, ותבאש הארץ והמבזר' גם קבורה לא היתה להם, בזן רחוי לזעוק זעקה גדולה ומרה, מר לנו מר, ולהעלות עפר על ראשינו, לתת אשר תחת פאר, אשר בעו"ה תפארתנו מראשינו השליכו לארץ.

כבוד מכל כלי חמדה

בדבר הזה לתורה ולהעודה

יאמרו הארץ האירה מכבודה

רבתי עם איכה ישבה כדורה

כבוד. רחיתי לקונן על אותו הכבוד מכל כלי חמדה, מדות החמודות וכדומה, לדבר הזה לכבוד התורה ותעודה לפנים בישראל, שכן אמרו הארץ האירה מכבודה ותפארת ארצות אלו, והיתה רבתי עם בדעות ובגדולה, איכה ישבת שכולה וגלמודה בדורה.

רבי תורות בקאסנאשין כמורר נחשבו

וכל - פתקי - קדש רבו כמו רבו

פעל - שפמות היכלי ומקדשי התריבו

קדשו לבבכם ובגדיכם ושובו

רבי. בק"ק קאסנאשין יסנה, להיות שהיא היתה עיר ואם ונמרופולין שאלרו בה סוחרי הארץ ונגבדיה הן יהודים וערלים כל מחמדיהם, מחמת שהיו בה ירודים גדולים, ימי השוק פעמים בשנה, והניחו שם סחורותיהם משנה לשנה, גם היתה עיר בצורה, ולזה בעו"ה הגיחו שם מכמה קהלות גם ספרי התורות וספרים הרבה חין קן, גם כל חמדת אולרות כסף וזהב לרוב, והיה בעומותיו כי רבו רוב התורות נחשבים להם כמו זר, כדבר המזור וקלה על האדם. זר. לשון מזור הייתי לאחי, תורם כמו דוה, ולשון ציעה מוזרת שורה וקלה על הדעת, כך היו נוהגין בהם בזיון. פסע האויב בזיון להשחית, ועל הספרים הרבה חין קן לכל עמלו, עמל ואון שעשה. ובזן ראוי לקרוע ולבזונו בגדינו כדון, כאלו היתה נקרעת לעינינו ולהתאבל כעל חורבן המקדש בימינו ולשוב אל " וירחמנו.

יה הושע עמד את שארית ישראל בכל פרשת העבור

ספתי גענו לך תפלה מעבור

ארתחיה גדר ל א א ע ב ו ר ר זחלל איתר

עד תם ל ל העם ל ע ב ו ר ר זחלל איתר

יה הושע. לשון המשנה. והיא תפלה קלרה להתפלל בשעת הסכנה שיהיה לרכי ישראל לפני הקב"ה להושיעם, כאלו התפללו ובקשו כל לרכיהם, כי

לרכיבם מרובים ודעתם קלרה מלחצו. בכל פרשת העצור יהיו לרכיבם לפיך, אפילו אם אתה מתמלא על-הם עצרה כחשה עצרה, ואפילו אם פורשים ח"ו לעצרה ועון או בכל עצר ופנה שהם פונים לעצור, בכל פרשת הדך שהם פורשים. וכך היתה עתה התפלה הקלרה הזו שגורה צפי כל, בשעת הסכנה שהיו פורשים למקום סכנה גדודים וחיות רעות אורזים ועורפים להמלט על נפשם ולהתפלל על השארית ישראל להושיעם, והנה ממש נתקיימה צנו סכות צעק וכו' עומותיו הצדילו צינינו במסך מחולת ברזל לבין אבינו שבשמים, שלא לקבל תפלותינו, וגדר דרכו למען לא לעצור למלוא ממש לי ציוס לרה, עד כמעט הם העם לעצור מן העולם צעורה"ר.

הילילו ה' ליום חלפו חק עקרו תורתם חסדו
 ותמלא ארצו קסף וזהב ואין קצה לאוצרותיו חסדו
 ומעויבו יום רדת חמתיך הגבהת והתקצרות
 האנח בשברון מתנגם ומרירות

הילילו . לעקת יללה ונהי נהי על יוס שחלפו חק עצרו על התורות לאמר שמלאו אולרות כסף וזהב ובגדים לרוב צק"ק קאנס מין ישנה או ראו התבות שהיו מונחים הס"ת, בארגזים משובחים ודרך כבוד, חשבו שימלאו בהם כל חפלים, וכשראו שס"ת היו, התקלפו בקלף וציוון וחלפו עליהם, ורמסום וקרעום, ופלטום והשליכום צמיט חולות, וכל הציוון שהיה באפשר לעשות, עשו בהם כרעום. וסמל א וכו' כמ"ש שמלאו קאנס מין וק"ק מעזי ציוו החוקה, אשר מזורף לזה נתאסרו לה מכמה קהלות והשליכו נפשם מנגד עם חרף נפשם למות, לעמוד בחיל כנגד האויבים, והללוהו כמה פעמים, ואח"כ כשכשו העיר והורידו חומותיה, הרגו אותן צמיתות משונות ותמוזות באכזריות חמה עזה שפוכה עליהם.

עלה מפין על פני ויצר מצורה
 מפה עמי בעברה מפת בלתי קרה
 אריות הדיחו ישראל שיה פוורה
 ארני נגדך בל-תאותי ואנחתי ממך לא-נתתה

עלה . להפינו צנפנות גלות החל הזה. ויצר מצורה, לשון מזור ומזוק, אשר הכה עמי בעצרה כו'. אריות הדיחו עד לא עזרנו פח להתפלל ולצקש לרכינו המרובים אלא על יי השלכנו והבנו והומרים נגדך כל האותנו, ותאותינו ישמע יי להיות שהכל לפוי וגלה לפיך, ואנחותינו ממך לא נסתרה על מה שאנו נלחט ומתאוה, נפשנו אותה יועש יי למענו ברחמים.

שאו ערים מאין יושב ובהים מאין אדם
 ותגדדו במשפטם בחרבות ובקמחים עד-שפקדם
 ונמר שקד על-עריהם ומהמדם
 הפם אריה מיצר זאב ערבות ישדרם

שאר • לשון שממה וחורבן. ויטגודרו לשון גד גדוד, גדודי חיל מתאספים גדודים אגודות אגודות.

לא חמל את בל-נאות יעקב הרם בעברתו
במ"ק אסמרא בקדש עלה באשו ותעל צחנתו
הענוי אשר נתן לבן - אדם בו לענתו
באהל בת-ציון שפה פאש חמתו

לא חמל • קובלנא כי הגדיל חייב לעשות בקדש ק"ק אסמרא צבית הכנסת להעלות באשו ולחמתו, הוא לשון סירחון וזהמא לעשות ממנו רפת בקר לסוסים, ולהיות מוקלה לצבית ענוי לענות זו בני האדם יהודי או גוי, וגם הרעה לפשוט, לשפוך חמתו כאש, מקום הדק שם הרשע דוקא הרשע מאד.

שום שפום בל-עברי דרך היו חרפה לשכניהם
שת שתו השארה לשבת באחוזותיהם
בן תמחו נבהלו נחפזו על - נפשותיהם
למה יאמרו הגוים רמו יתיהם

שום • לשון למססה יעקב שסמו אותם העוברי דרך, וממש היונו חרפה לשכנינו פריני מלכות ארלנו, והנה עמדו איזה יחידים פריזים נגד המרובים למאות ואלפים ויהי בהיותם בדרך אותם הצורחים בראשונה כמה מאות עגלות טעונות מכל טוב כי לא לקחו אותם עמם בחפזון ללכת, רק דברים שאדם נושא נפשו עליו, ויקם עליהם פרוץ פולין עם איזה חבר רשעים, והפיל עליהם פחד פתאם לייראם ולבהלם, איך שהם המה נרדפים מקאזאקיין הבאים אחריהם תיכף וסמוך להם, ואז השליכו כל אשר להם מנגד, ויטושו על נפשם, ובתוך הבהגה גזלו כל העגלות וע"ז יסדתי הסוגר למה יאמרו הגוים כו'. שת שתו השארה. השארית שמו פניהם ושתו למו, חשבזו לשוב לשבת באחוזותיהם ונחלתם, הן אותם שלא ברחו מתחלה והן אותם שחזרו לאחר שהאסוף חיל הגדול מערכות מלחמת פולין, הפחות והסגנים שחשבו לרדף ששרי מדינות מלכות פולין ינצלו ויגברו עליהם. והנה כן תמחו נבהלו מגדל הפחד והיראה ונחפזו לטוש כמו כן. ואותן שחזרו כנ"ל מצמחא מערבי המלחמה נהרגו צע"ה.

בשנו מאד כי-שמענו במ"ק לובן חרפה
חיל עמים אספו עלי אספה
וקל - בית ישראל יבבו את השחרפה

*
**

ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער
ביווי וביווי דביווי במ"ק באר

במקום יבינו סירתיכם עתיד כמו חרון ישער
על יומיו נשמו אחרנים וקדמנים אהוו ישער

ועוד. וכו' **בוזי.** שכך היה המעשה מיראתם שמה יסריחו המזבזר בחללים רבים, כאשר נהיה בק"ק פאלנא. והנה מרמה עשו בחדר הפנימי, אמרו לנו אל תיראו, רק תתנו פדיון נפשם, ואז השליכו כספם והבס לרוב עד שאמרו די, ונתנו לנו רשות לילך חולה. וכשילאו דרך מבוא שער פנימי בזה כת סרה וסטיא לומר למה לכם כל זאת, לא תשאלו לכם כי אם מלבושים. ויהי כבואם לשער מבוא העיר וחולה לו להפשיטו גם המלבושים והשליכים ארצה לפנים וילאו בחלוקיהם לבדם, והיו המשתחים בעם רב נלצים בפתח שער העיר, וחולה ללד העיר, והכינו להם יורות וסירות נחשת גדולות שמצטלים בהם שכר מתבואות הארץ והרתיחו אותן כדי להשליך בהם מן הבח בידם, והם הרגו והשחיתו כמה אלפים לא גודע מספרם. ולזה כוונתי באמרי בוזי וכו' בוזים ושוללים אחר בוזים, בטרם שהבינו סירותיהם. העתיד, המוכנים להם כנ"ל כמו חי בהיותם בחיים. כמו חרון, חרי האף הגדול הזה. יסער, האויב. על יומו, על יום מהומה ומבוכה זו שמו אחרונים וקדמונים. אחזו שער, לשון שערוריה, כי כמו שער בנפשו ולשון סער הגדול ושער הסמר שערות בשרם לכל הוד החזקה והמורא הגדול אשר עשו לישראל.

רבו העצים הגדילו המדורה
למען תחם נקדשתי ונקדשתי
והיו בסירות מורקים קדש בני לבשל מהרה
למה יי תעמוד ברחוק תעלים לעהות בצרה

רבו. הרבו העצים הגדילו המדורות למען תחם נחשתן של היורות והסירות שאמרו שפות הסיר והיו זורקין ומשליכין בו עם קדש ליי. לבשל מהרה, זבחי השלמים. ועל זה יש לקונן ולעורר רחמי השם למה יי וכו'. והנה נתתי רוח לבי על כל המעשה שם והעגש המר הזה, ואמרתי בקדרה שצטלו בה נתבטלו, בדבר אשר זדו עליהם, שבק"ק באר נתפרסם הלשון הרע והדלמוריא, ומוננו גברה יד המוסרים והאפיקורסים למסור מעל בני, לעשות אויביו פלילה, והותרה הרצועה, נעשה כהיתר לרבים להשיג גבול עולם, שצטלו ראשונים בני עליה, ולכנס בגבול חצרו בחזקת היד, ואשר ע"פ אותן המוסרות נתלה ראש הקהל ברחוב היהודים לפני ביתו, ונתעולל ברשע לתפוס את האב"ד הגאון מהר"ר אברהם בהגאון מהר"ר מאיר במאסר הקשה ימים רבים, והוכרחו בני המדינה ליתן פדיון נפשו שלושים אלף גילדן טאליר, מלבד שארי הולאות, עם כל זה היה מתנוטע והולך* ומת תוך אותו השנה. והנה אכן גודע הדבר ממש ושם הראה הקב"ה לעגש המר ששמו אויביו פלילים לבשל באותן יורות של האור כדריש שממו

(* בדפוס נאמר: בתגוב' הולך.

משפטם ושאתם יאל, ואש הכבערה לחלק יאלה אש המחלקת ותבער בקלה בקלינים
שבעם, ודי בהערה זו, ישמע חכם ויוסיף לקח טוב.

בְּבָרוּ הַבְּדָרִים גַּם חֵיל עֲתָקוּ
לֹא עָצְרוּ כַח פְּרִיצי אָדוּם אֲשֶׁר הַחַיִּיקוּ
וַיִּנְסוּ בְּחַפְזָם וּמְאוּמָה בְּיָדָם לֹא דִבְקוּ
וַיִּאֲנְחוּ בְּגִי יִשְׂרָאֵל מִן - הַעֲבָדָה וַיִּנְעָקוּ

גברו. כל המעשים המזכירים נעשו קודם שעמדו על מערכתם כל שרי המלוכה
השייכים למלכות פו ל ין להיותם נכונים מערכה מול מערכה. ויהי אחרי
כן אשר עכבו פריזי פולין עד זוש כי זושט רכבם לבוא, עד כי גברו גם עתקו
חיל הריקים, וזא לעזרתם בגבורים מלך הקדר בעלמו עם כל חילו, ועלום
מאד מחנהו לעזור להחמיל ראש זבאם, ולזה לא עלרו כח כל פריזי אדום וינסו
בהחפזם ולא ידבקו בידם מאומה מכל מערכות המלחמה וטכסיה ומכל מחמדי גנזי
אולותם לכסף ולזהב ובגדים לרוב, גם רכב ופרשיהם ומנהיגיהם, והניחום על
פני השדה, וגם כל אש לאהלו, לנום באשר ימלא, ערומים ונקיים מנכסיהם ממש.
ויאנחו וכו'. כי אז היתה כל הארץ לפנייהם לארחה ולרחבה אין עומד מנגד,
ואז התחילו לפשט בהארץ הזאת, וזאו אל ק"ק המעטירה ק"ק לבוב, והעיר
הקדש שחוצרה לה שתי הקהלות הקדושות, והיו במאור ומאוק של חיל היוון והקדר,
ובתוך זמן המאור שלחו מות מחבלים כל הסביבות משני עבריהם מזה ומזה
הם קלופים וכזובים.

הַדָּר פְּבוֹד הוֹד מְאוֹר הַגּוֹלָה
ק"ק לְבוֹב וְהָעִיר הַקְּדֹשׁ שְׁחַבְרָה-לָהּ
גַּם שֵׁם הַשְּׁחִיתוּ הַתְּעִיבָה עֲלֵיָהּ
שִׁיתָהּ וַיִּמְדָּה לָהֶם יָדְעוּ גוֹיִם אֲנוּשׁ הַמָּה סָלָה

הדר. הדרת זקנים כבוד של הק"ק לבוב תוך המקום שהיא היתה ראש עיר
ואם בישראל. מאור הגולה, גליל הוא. וכן הק"ק דחון לעיר
שחוצרה לה סביב חומות העיר וחולה לה. עלילה, מעלליהם, שנשרף הק"ק
היא והבית הכנסת בית תפארתו להתפאר, ונהרגו והזקן כמה נפשות מישראל.
ועל כן בקשתנו שיהי מורה להם, לשון מרות ושררה. ידעו גויס וכו', ולא
כח ופלא ידם עשו להם את החיל הזה.

לְעֵת תְּמוּט רִגְלָם וּבְכֻלּוֹת יָדָם
בְּחָסֵר פֶּל וְנִהַר יוֹצֵק יִסּוּדָם
חֲשָׁבוּ עַל הַיְּהוּדִים לְהִקָּם וּלְאַבְדָּם
יָדוּ לַיִּי חֲסָדוֹ וּנְפִלְאוֹתָיו לְבָנָי אָדָם

לעת. תמוט רגלם וככלות ידם של בני הק"ק. בחסר כל, במאור ובמאוק.
ונהר אשר ילק מים והנה יסודם של הנזרות המקלחות ומספקות מים

לתוך המקום, החסימו ושברו וקלקלו אותן הלמורות, ועם זה לא הומילו, ואז חשבו על היהודים להגם ולאבדם, ושלחו שלוחים כמותם אל תוך המקום צברית כרותה ושבעה שלא לעשות כלום בהמקום ובהפריזים, אך יתרוז להם למסור להם היהודים עם הונם ומאדם, וכבר היתה הענה היעולה ומסכמת לרוב לשלוח יד ביהודים, ואז נתן השם בלב מליץ ישר השתדלן הגדול החכם הנעלה מהר"ר שמעון לדבר להם, וקולו ברמה נשמע בצכי יבוא וצחחמונים אמר שגלחם גלחם כנגד המקום, ולמהר לשפך דם זהם ושלא יתנו להטעות את עלמם, כי בודאי במקרה ק"ק טולשין נקרה את כולם, כמות זה כן מות זה, כי כמו כן מרמה עשום פריזי מולשין הנ"ל. ואז היו הערוצים נואותין לדברי ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק הזה, והשיבו לשלוח חמיל שלא יעברו על השבועה להפך צרית מישראל ח"ו ואז התפשרו בפדיון נפשתייהם, ונתנו עדר ישראל כפר נפשם לערך ב' פעם מאה אלפים, ובתוך השומא כל כלי הקדש לערך שלשת אלפים זקוקים כסף ובגדים וסחורות לרב. ועל גודל החמד חסד עליון יתברך ראו להודות ליי חסדו ונפלאותיו לבני האדם אשר היל אותם מידם ונתן בלבם ליסע מעליהם בשלום.

עֵתָה הֲלֵא אֶת־דְּמֵי מִיָּדוֹ תִּבְקֹשׁ
 הַלֵּי יִגְמְלוּ וְאֵת פְּתִילֵת לְעֵקֶשׁ
 יֵלַע קֶדֶשׁ אֲדָם מוֹקֵשׁ
 וְבַחֵי שְׁלָמִים יִי הוּא יִבְקֹשׁ

עֵתָה תִּבְקֹשׁ וּתְדַרֹּשׁ אֶת דְּמֵי, דְּמֵי אֲחֵינוּ לְעֵקֶשׁ מִיָּד הַאֲוִיב, גַּם תְּדַרֹּשׁ רַעוּת וּתִבְקֹשׁ. הַלֵּי יִגְמְלוּ זֹאת דּוֹר הַעֵקֶשׁ וּפְתִילֵת, וְהַלְמוּד פְּתִיל מַחֲבֹר כְּטֹמֵא לְטֹמֵא, וְאֵם יֵלַע אֶת הַקֶּדֶשׁ אֲדָם מוֹקֵשׁ כּוֹה. יֵלַע, לְשׁוֹן הַלֵּאֲתָה וּבִלְעֵתָה כְּבִלַע אֶת הַקֶּדֶשׁ וּמָתוֹ. וּתְפַלְתֵּנוּ זֹכֵה וְבַחֵי הַשְּׁלָמִים, יִרְאִים וּשְׁלָמִים, יִי הוּא יִבְקֹשׁ, כּוֹבְחֵי הַשְּׁלָמִים הַמְשִׁימִים שְׁלוֹם בְּיַד לְבִין אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים.

בְּק"ק נִהְרָאֵל וְבְק"ק וְלֵאֲרָבָה
 מְלֵאָה כְּלֵר־נֶפֶשׁ דָּאֲרָבָה
 וַיִּךְ יְיָ בָּעַם מִבְּרָה רַבָּה
 יִי לֹא יוֹסִיף עוֹד לְדָאֲרָבָה

בְּק"ק נִהְרָאֵל וְק"ק וְלֵאֲרָבָה נִתְמַלְּחָת כָּל נֶפֶשׁ דְּאֲבָה, מַדִּיבּוֹת נֶפֶשׁ וְכִלְיוֹן עֵינַיִם. עַל אֲשֶׁר הִכָּה יִי בַעַם מִכָּה רַבָּה, שְׁבַק"ק נִהְרָאֵל בָּהּ מִסְפֵּר הַהֲרוּגִים, שְׁהִיָּה מְפֹרָסִים יוֹתֵר, עַל סֵךְ עֶשְׂרֵת אֲלָפִים אִישׁ. וּבְק"ק וְלֵאֲרָבָה, כֹּאֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְּבָרִין, שְׁהִיָּתוּ בִשְׁתֵּי בִּרְוֹת זֶה אֵלֵל זֶה זֶה עַל גַּב זֶה בְּדָף נֶסֶר מִפְּסִיק בְּנֵתִים מִלְמַטָּה שְׁמוֹנֵת אֲלָפִים וְתִשַׁע עֶשְׂרֵה. מִלְבָּד אֲוִתָּן שְׁלֵא בָּאוּ לְקַבְרֵיהֶם אֲשֶׁר הִכְלִיבִים וְהִזְאִיבִים אֲכֹלִים, שְׁהִיוּ מִתְפַּרְנְסִים מֵאֲכִילוֹת הַהֲרוּגִים כָּל מִשְׁךְ יָמֵי הַקּוֹר, שְׁהִיוּ נִשְׁקָעִים בְּעוֹמֵק הַרְפֵּשׁ וְטִיט חוֹמוֹת עַד לְאַחַר שְׁכֵלָה הַקֶּרֶן וְהַגְּלִיד, וּבָאוּ יָמֵי הַחֹם וְתַפְתַּח הָאָרֶץ, וְהִיָּה אִזּוּ בִּאֲפֶשֶׁר לְהִזְיֵם מִמִּקְוָמָן שְׁלֵם בְּגוֹפָן. וּבְאֲוִתָּן הַיָּמִים

באו להשחית את כל המחוז וגבול של שעברשין וטורצין וטוקטין ואגפיהן עם כבד ורצ בעו"ה, ואחר זאת כשנעטו על מקום זמוטט ראו והבינו בניחוש הנחש שלהם כי יפנו עורף, נתפשרו עם המקום ולקחו פדות נפשו כ"ד אלף. ובו בזמן באה השמועה שנמלך מלך יהוה קזימיר יר"ה, וע"פ כתב המלך יר"ה חזרו ישבו לארצם. ובכן היתה תפלתנו לראון שלא יוסיף עוד השם לארצה.

ראשי ירום על-איבי סביבותי
בניהם ובנותיהם יהרג וברא אותהן בחרבותי
ולא ישפח את-ברית אבותי
לרום את-בית אלהינו ולהעמיד את-החרבתי

* *

*

יום נקם בלבי ושנת גאולה
הנה הנשואים במדינה בחרפה וברעה גדלה
יורדים בבכי ברחבת יליל פלה
בעת הזאת יעמוד ליהודים רנה ותצלה

יום. וכו'. אמרתי בלבי יבוא יום הגמול, יום נקם לאלהי, כשימלך המלך, והנה היו הנשואים במדינה בחרפה ברעה גדולה. יורדים בצכי, לשון חריד בשיחי, וללה בצכיה על שהיו הגולין גדים ומטולטלין סבבו בראש כל חולות כער וזקן ויולדות עניות האומללים מצלי מאסף אותם הביתה. גם יסדתי הבית הזה על אותה מערכה גדולה עם כבד ורצ חיל גדול שהיה עם המלך תחת המקום זבארז, ונלחו את כל ההמון הרב הזה, וגם המלך לבדו כמעט נמסר ומאסר בידם, ואז בא המלך הקדר בעלמו אל אדונו המלך ועשו שלום ביניהם, וגם השר החמיל הכניע עלמו למלך פולין, אבל המלך וכל שרי המלוכה והפריזים הוכרחו למלאות כל רצונם וליתן פדיון גדול, ואחר שנעשה הפשר שבו שר הצבא חמיל ומלך קדר בכבוד גדול לארצם, וכמעט להם אך המלוכה. לכן תפלתנו בעת הזאת יעמוד כו'.

שנת רצון ליי יום נקם לאלהינו
כי הראו הלכות שחיטה ובדיקה בעצמנו
ולשום חתול לחבשה לחזקה בקרבנו
היה דברנו לקלם ולחרפה לנו

שנת. ראון כו'. בעלמנו, בשחיטת הילדים, וזו לעגם להם לאמר דרך התול ושחוק זה כשר וזה מריפה, והוקיעו כמה אנשים וילדים בבית המטבחים להראות בהם סימני בדיקת הריאה, כדי לבזות ולהלעיג על דברי חכמים ואורחמו אמת כמש"ל, שזה היה מעשה בק"ק קרעמניץ וק"ק שעברשין ובק"ק קוסיטין

ישנה. והוסיפו עוד בני העולה לענות בק"ק הג"ל לתלות שני כלבים רעים ורעבים
 אלל האגשים במטבחים, והכלבים עזי מרי נפש התקלפו וכשבו בהם, גם על אותו
 הכזריות חמה עוה שפוכה, אשר בקעו כרם אגשים ושמו זו החתול המזויה וגדלה
 בבתיים, מין חיה הדורסת בלפרניה ונושכת בשניה. הגשמע עמיו כה, להיות שהחתול
 הסגורה בזמן מתחזקת בלפרניה לדרום כדרכה לקלקל המעים וליוסף בשנים מפני
 חמת המזיק כי יזר ויוזק לה, המקום זר לה. לשום חתול, כונתי למין חיה
 ידועה הנקראת חתול, ולא כמשמעות פי' הכתוב לשון חיתול ורפואה, מלשון
 החתל לא החתלת (*). לחבשה, לשון חבשה חבוש בבית האסורין, לחבוש אותו החתול
 בקרב האיש. לחזקה, להדקה כדי לדרוס כמעשהו. ולזה יש לומר בודאי שהיה
 דבר "לקלם לחרפה ללעג לנו, ובכן יהי לרעון השנה הזאת להעלות חנוה ולנקוס
 נקם ברית ישראל ולתת נקמת " במדינים אלה.

א ו ד ה א ת י ר ה פ ע ם
 פ י - ע ו ד מ ע ט מ ז ע ר ו ק ל ה ז ע ם
 ו ג ם מ ג פ ה ג ד ו ל ה ה י ת ה ב ע ם
 ב ק ל - צ ר ת ם ר א צ ר ו מ ל א ך פ ג י ו ה ו ש י ע ם

אודה. לריכין אנו להודות לשם אשר הפליא חסדו במגפה הגדולה אשר היתה
 בעם, שלא היה שום סימן מכה נכרת, כי לולא זאת לא נשארנו שריד
 בגוים, להיות שהמגפה היתה גדולה כל כך שמתו בכל מקומות שברחו על נפשם
 מישראלים דוקא, למאות ולא לפיס בשבע אחת, עד שלא הספיקו הקוצרים לקבור
 ולמזוא תכריכין שכבו בראש כל חולות מתים כמה ימים וכמה לילות, ופעמים
 שביעות שמים הן הרבה בק"ק ל צ ו ב, קודם שיכול המתעסק להתעסק בהם, עד
 ששוב לא הרגישו בלילה, ואין אדם שם על לב מיתת אביו ואמו וקרוביו בני
 משפחתו, ונתקיים בנו ממש ואקוה לגוד ואין ולמנחמים ולא מזלתי, ואין מי ינחם
 על הרעה במחמת דרכי ליון האבלות, והקילו באבל רבתי כדין מגפה ממש, וכאלו
 נאבד לאדם תרכגוליו, וכמה וכמה הניחו אבותיהם ואמותיהם וקרוביהם מתים
 בסתר הנודרגה אלל הקברות בלילה, והניחום מנוחים כך על העגלות או על הארך,
 ופנו לדרכם ולא גודע מי ומי הם המתים ומאין באו הגה. ועל כן לריכין אנחנו
 להודות ליי חסדו שלא אמרו בגוים לא יוסיפו עוד לגור עמנו מזד המגפה הזאת,
 אשר לא היתה סימן מכה ולא היתה מגפה זו בגוים אלא באומה הקדושה אחינו
 בני ישראל, ויש לומר בכל זר ומלאך פניו הושיע את עמו ישראל, ויי זבאות
 הותיר לנו הסריד מעט מהרבה.

הוֹיָךְ וְנִתְחַזַּק בְּעַד עַמֵּנוּ וּבְעַד עַרְבֵי אֱלֹהֵינוּ
 וְיָרַע בְּגוֹיִם נִקְמַת דַּם-עַבְדֶּיךָ הַשְּׂפוּךְ לְעֵינֵינוּ

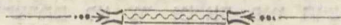
(* יחזקאל מ"ז ד')

בְּלִי-יָמֵינוּ כִּימוֹת עֲנִיתָנוּ שְׂמַחְנוּ
כִּי - נַחֵם יְיָ צִיּוֹן נַחֵם כָּל - הָרִבְתֵּינוּ

* * *

וְאִמְצָה לִי יִשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם בֵּין צְבָאוֹת
עַד - מִתֵּי גִזְ הַפְּלֹאֹת
בְּנִיָּה וּבְנִתְיָה נִתְּנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיהָ רְאוֹת
כִּימֵי צִאֲחָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם פִּרְאָנוּ נִפְלְאוֹת

וְאִמְצָה . כו'. כִּימֵי לֹא תִכּוּ . דַּרְשׁוּ רֹז"ל מִכֶּאֱמָרָה עֲתִיד לִטְעוֹת לָנוּ
נִסִּים וּנְפִלְאוֹת כּוֹס לֹא תִכּוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם , וְתִהְיֶה יוֹלֵאת מִנְדִּים טַפֵּל ,
וְגֹאֲלוֹהָ אַחֲרוֹנָה עֵיקַר בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אֲמֵן כֵּן יִהְיֶה לָנוּ .

הסליחה הנ"ל מיוסדת ע"פ אלפא ביתא ראשי פסוקי "א י כ ה" וחתימת המחבר
אֲנִי גְבֻרִיָּאֵל בֵּין לְאֲדָנָי אָבִי כְבוֹד ר' יְהוֹשֻׁעַ הָעֵשֶׁל
שׁוֹסְבֹרְג הַדֶּר לְעֵת) עֵתָה בְּק"ק רִישָׁא חֹזַק וְאַמִּץ .
לאומרה בנגון אלהים אל דמו, וכל ירא וחרד אל דבר יי ואל טובו, מי יתן והיהו
זה בלבבו, לאהבה ולירא יי כל הימים, ובכן אל שרדי יתן רחמים, וישלם ל
ולאבליו נחומים, וישראל נושע בה תשועת עולמים, אמן.

תם

(1) עיון להלן במאמר סליחות לבי סיון הערה ו' .

סליחות ליום העשרים בסיון.

הקדמה: אמר המחוקק אשר לעורת ד' משתוקק, כאשר ראו הקצינים רוזנים מארבע ארצות ראשיהם ומנהיגיהם והאלופים אשר בראשם הגאונים ראשי ישיבות ואב"ד, בהיותם בהתועדות דק"ק לובלין בין גאולה לגאולה, דשנה זו תא"ו יו"ד לפ"ק¹, עלה המוסכם ביניהם. קבלו עליהם ועל זרעם אחריהם, להתענות בכל ארבע הארצות את יום העשרים לחדש סיון בכל שנה ושנה ביום ההוא אשר התחילה הצרה בק"ק נעמרוב הגדולה, והיום ההוא נכפלה בו הצרה שכן מלפנים היתה בו ג"כ גזרה רעה בשנת תתקל"א לפרט כמו שנמצא בסליחה שאומרים אותה במוסף יוהכ"פ סימן קי"ב שתחלתה: אמוני שלמו בו, וזכר מבן שמונה עשרה שנה ומעלה, ונקבה מנת חמש עשר שנה ומעלה, מחויבים להתענות ולהשלים כמו בתענית צבור, אך עוברות ומנוקות וחולים (לא עלינו) יהנו פדיון, גם בכלל יהיה נגבה מכל אחד כפר נפש והלק לעניים לומדי תורה, ומחויבים לקרות ויחל שחרית ומנחה כמו בת"צ, גם להזכיר נשמותיהם של ההרוגים אשר לא יספרו מרוב בע"ה, וכן לאמר אל מלא רחמים בו, וכן גם בכל רגל ורגל יאמר אל מלא רחמים להזכרת נשמותיהם². הנה ראיתי המעשה ונוכרתי את אשר קניתי סליחות שעשה הגאון מוה"ר יום טוב הלוי נר"י, בעל תוספת יום טוב, ר"מ ואב"ד דקק"ק דק"ק קראקא והגליל שלה, שאומרים אותה בק"ק פראג ומדי שנה בשנה ביום הארבעה עשר שבחדש חשוון³, ע"כ אל ימנע המזוב בהיות לאל ידו לעשות איזה סליחה מענין המאורע. וענה ואמר לי לא כך היו הצרות שעברו עלינו מימות החורבן, בכלם היתה הצרה מצד שנאה שהיתה עלינו מאותם אשר בקשו נפשנו לנקום בנו נקמת חרב והרג לא כן בק"ק פראג שהצרה לא היתה רק ששמחת המלחמה ושבאה העיר במצור היינו בתוך המהפכה, וכיון שניתן רשות בו שנקראה מכה מהלכת והשית הצלנו

¹ הסליחה הזאת הגדפסה אז לראשונה בקראקא כפי הנראה בשנה ה'ת"י, ואחרי כי יקרה היא במציאות כמאד מאור והרבה מרושמי הספרים לא ראו אותה ע"כ מצאתי לנכון להעתיק פה כל הדברים הנמצאים שם בשלימות, ואשר המדפיסים בהוצאות האחרות שמשום והיא מחוקת שמונה דפים שאינם מסומנים כנהוג, גם חסר אצלי השער ומקום הדפוס.

² כתוב באלוהו רבה הלכות תענית סימן תקס"ו ס"ק ג' ו"ל; לכן פשוט בעיני להורות להלכה דלא כמהרי"ל, אבל למעשה דכבר נתפשט המנהג כמהרי"ל לא מלאני לבי עד היום וזמ ב' כ' סיון ת"ב תענית שגורו ד' ארצות וקבעוהו לדורות הוריתי למעשה ע"ז היום שאירע ביום ב' לקרות ויחל אף בשחרית.

³ חבר שתי סליחות על הצלת היהודים בפראג במלחמת שנת ש"פ, הראשונה מתחלת: אנוסה לעזרה, והשניה: ארכו הימים, עיין גל עד (צד ג"ב).

שלא שלמה יד בנו ולא במאודינו, וכאשר ספרתי הכל באותן סליחות, אך זה המעשה של עכשיו היה כמו הגזרות שמעולם, וכל מה שאורע לאבות הקדמונים אורע לבנים, ועליהם כבר קדמונים חברו בהם סליחות וספרו בהם המאורעות. אחת היא ע"כ אמרתי אלכה נא אראה ואלקמה מהם כי טובים צפרנם של הראשונים כו', וגם שע"י הזכרת הפלתם תועיל שתקובל תפלתנו שאינו דומה דברים הנשמעים מפי קמץ לדברים הנשמעים מפי גדול. וכן שפתותיהם ידובבו בקבר, וכמו שלם יהיה דבריהם. שתעלה תפלתנו עליה השמימה, עוד שני, שמזקנים אתבונן שזה שלש פעמים בשנה אשר פה ק"ק קראקא היו גזרות וחרב נוקמת א' בחה"מ דפסח וא' כ"ה ניסן¹, ואחד בשמחת תורה, ובשלתן אומרים סליחות, ואין גם אחד בהם שתהא מחוברת על אותו מעשה שהיה, כי אם אומרים אלו סליחות: אלקים אל דמי, אמוני שלומי, ופומון יי, והגע עצמך כו' לא היה בוקני הדורות ההם כמוני מי שתהא ידו משגת לחבר מחדש מעין המאורע, אין זה כי אם שבחרו מהראשונות מהמעשים שאמרתי, ואולם עוד בה שלישי שעל ידיהם אמרתי אחוז בזה וגם מזה אל תנח ירך, והוא זה שכאשר חפשתי יגעתי ומצאתי שאצל האשכנזים בשבת שלפני שבועות במקום זולת מחובר על גזרת תתנ"ז זולת אחת דומה לסליחה כי ברזו מרובעים ובו מסופר מאורע כמו שזו שבזמנינו, וראיתי מעשה ונוכרתי הלכה של זקנים השבעים, שמפני דרכי שלום שינו לשון התורה אשר פי ד' דבר, ע"כ הסירותי מהם ההרוות שמן אות ע' עד גמירא ולמלאות הריקות עשיתי במקומה אחרות ועוד איזה חרוזים יותר ובהם ספרתי המאורע של עכשיו, ויצאתי ידי חובה שתים אלו. ואף גם זאת בהיות נמצא בידי ספר סליחות ישן נושן כתוב בקלף ומהם יותר ממאתים וחמשים, וממחבריהם ר"ש הגדול ור"ש ור"ת ובעלי תו"ס והגאונים הסמוכים אחריהם רבינו יואל ובנו ראב"ה ורבינו אפרים וכמוהם, והעתקתי מהם קצתם והעמדתים גם כן איש איש על מקומו הראוי לאמרו ביום הזה, ולבעבור ידע כל קורא כי לא מלבי, ואולי יאשימוני מאן דהוא שרציתי להתלבש במלית שאינו שלי, לכן כתוב כן בהקדמה.

וכדי שלא תהא הקדמה הזאת ערומה מבלי שום חידוש מועיל, אודיע דין אחד שחידש מאור עינינו הגאון הנ"ל כי מתוך גלגולי הרברים שאמר לי מ"ז היה נשמע שדעתו להשביע את כל המדפיסים שידפיסו הסליחות האלה מחדש באיזה עת שיהיה שלא יבצרו מלהרפים הקדמ' הרברים אלו, כדי שלא יעלה חלילה על לב איש שבקש להתעמף במלית שאינו שלו, ושאלתי אותו אגב כי ראיתי איזה

¹ בדפוס נאמר מ"ה ניסן, אך צ"ל כ"ה ניסן, ובדבר הגזרת שהיתה בשמחת תורה עיין בהצופה להמגיד שנה ראשונה 47 34.

אנשים חכמים וגדולים שמשביעים בהקרמת ספריהם, ומה תועיל להם ההשבעה כשהנשבעים אינם עונים אמן, הנה כאשר ששיחות חולין של ת"ח לא יכול עליהו, השיב לי שכוונתי לדעתו כי כבר נתקשר לו זה בדברי הרמב"ם בפתיחה שלו לספר המורה וז"ל: ואני משביע באלקי ישראל כל מי שיקרא מאמרי וכו' עד כאן וחוקשה לי קושיה זו ושלמדתי תשובה לדבר זה מתשובת הראש כלל ה' סימן ד' וז"ל שבועה דפלגש בנבעה אמרו בילמדנו שלא היה אלא חרם, וכן שבועת שאול, וכן שבועת דיהושע לא היתה אלא גזרה ונדוי על כל העובר גזרתו, דא"א להשביע לאחר זמן אבל נדוי וחרם חל על דורות הבאים עכ"ל התשובה, ובכן צוה עלי הגאון מאור עינינו להרפים כן בשבילו ולבקש את כל מי שירפים הסליחות הנ"ל שלא ירפסם בלא הקדמה הזאת. ע"כ מתק דבריו, לכן אחי ומורי מי לנו גדול שתלה כלי ויינו ומעיד על הסליחות המשובחות האלו, לכן הדפסתים שיהיו מוכנים על כל זמן המונבל להתענות כנ"ל.

אמר המחוקק אחרי הדברים האלה והאמת שהדפסתים ונתקבלו ונאמרו ביום ההוא יום העשרים לסיון פה קק"ק (ק"ק קראקא) ובהגליל שלה הנה עוד שלמים וכן רבים אתי עמי הפצרנו בהנאון והמלצנו מאמרינו בחלצת דברים נאמרים באמת מהא דתנן במקום שאמרו להאריך אי אתה רשאי לקצר וכגון דא דאיתא קמן שכשם שאחז"ל כל המרבה לספר בציאת מצרים הרי זה משובח, כך בכל דור ודור כשעומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם, הרי אנו חייבים לספר לדורות את כל הקורות, וכל המרבה כו' ואי אתה רשאי לקצר ע"כ הפצירו במטותא נא להאריך לספר כל הגדולות אשר עשו עמנו וכמו שמצינו בפיוטי שבתות של חנוכה שנעש, הפיוטים בספורי הצרות שהצירו לנו היונים. עד שנענה ראשו ואמר אין מסרבו לגדולים ומלא רצוננו וחיבר עוד סליחה אלה אוכרה וכו', והתקין שאף ביום הכפורים יאמרו נא סליחה הראשונה: אלקים באונינו, אמוני שלומי כו' ואלה אוכרה אחר אלה אוכרה של עשרה הרוגי מלכות כו' (1).

אלהים באונינו שמענו אבותינו ספרו לנו, פועל פעלת בימי קדם למענינו (2), בכל דור ודור נוראות שמת עבורינו, רבות עשית אתה ד' נפלאותיך ומחשבותיך אלינו, גאלתנו בחזק יד מנחש וצרים, מארי-דוב ונמר ושאר צוררים, דכאונו כמה, חירי יערים, כמעט נמיו רגלינו ושופכו אשורים, הלא אתה אליהנו ונחתנו לשכחה,

(1) הסליחה הזאת: אלה אוכרה, נדפסה בספרי לקורות הגזרות מחברת א' (צד 26).

(2) בהוצאה ראשונה נדפס לאומרה בניגון אל דמי לדמי; והסליחה הזאת אל דמי לדמי נתחברה מ"ד דוד ב"ר מושלם, שהיה בגזירת תתנ"ו, עיין צונץ ליטעראטור געשיכטע (צד 254).

יותר מאלף חמש מאות שמונים ואחת שנה ביגון ואנחה *), ותונת משלום נפשינו
 בפרץ וצוחה, כי עליך הורגנו כל היום נחשכנו כצאן מבחה, זמן אחר זמן נפשינו
 חבתה, וארך הקץ וארוכה לא עלתה, חשבון רנ"ו ליעקב חכנו ישע בעתה, קוה
 לשלום ואין טוב לעת מרפא והנה בעתה, טוב קיינו והנה אופל ואשמנים, כמחזור
 רנ"ו אחת עשרה שנים, יחריו נועצו לאחור ולא לפני, להכחידו ולמחות את שמינו
 כעבים ובעננים, בחרות אפם בנו חיים בלעזנו, טף ונשים כצאן למבחה התיקונו,
 להכרית עולל מבחוץ בחורים מרחובותינו, פני זקנים לא נשאו ונערים לא חננו,
 מלך עליון עד אנה עלי יתמלאון, שגיא כח רמה ידך יחיוין ויראון, נוהמים כלבאים
 וכהמות ים ישאון, עדי כמיהי ישעך מופתיך יתפלאון, הרג רב ויום טובו בתתניו
 נגורה נזרה, ונהרגו קהלות הקדש בזעם ועברה וצרה, זקן ובחור ובתולה ערומים
 נמשכו לקבורה, הבורות מלאים ילדים וילדות ותלמידי התורה, מרם היה אורחי
 בזירו יחידו לעקדה, ושמעוהו מן השמים אל תשלח ידך להשמידה, כמה עתה
 נשחטים בנים ובנות ביהודה, לא חש להושיע מבוחים ושרופים על מוקדה, מתן
 שעשועים ספרי תורות ידועים, נמועים לאוהל פרועים, עלי מוטות רקועים, סוף
 עשאוים למנעל רגלי מצורעים, על אלה אני בוכיה ועיני כמים נובעים, ספר התורה
 נתעוללה ביד צרים, וגם שכלו דורשך מפנינים היקרים, עלבונך תבעו ועלבון נפש
 אדירים, כבתולה חגורת שק על בעל נעורים. **פולין** ארץ מלוכה מאז ישבנו בה
 במנוחה שאננים, עד רבת המהומה נהייתה בתוכה בכמה אופנים, צרות רבות
 סבבנו במאודינו גלויים ומטמנים, ובנפשנו עד אין מספר להרוגים הגדולים עם
 הקטנים, קמו ריקים נקבצו עלינו להשחיתנו וההריבו כמה חורבנות, בתי כנסיות
 ובתי מדרשות עם קהלות הקדש נחרבו בעונות, קרריים גם המה עזרו להרע רעות
 זו מזו שונות, וישבו ממנו שביה ענייה לארץ נכריה באין רחמנות, רעות הספורות
 כמוקדמות לא חסרו מהם דבר, הנהרנים נשמתו בארץ על פניה והחיים לתוכה
 השלכו להקבר, רעשה הארץ ותהום כל קריה כי האויב גבר, פני זקנים לא נהדרו
 צוארים למבחה פשטו גאון עם חבר, שנת תת ושנת תת הרבה מאד לקינו בהם
 נחנו זרע אוהבך, אשר קיינו שבשנת **זאת** ישוב איש איש אל אחותו מארץ שביך,
 תשלם לנו השנים אשר אכל המשחית עד למרבה המולק החסין הגוים והטיב לנו
 בשובך, כהבטחת ונתן לך רחמים ורחמך והרכך, תוספות יהיה על העיקר בכפל
 רחמים ומרובה, יום מחר כי תבוא על שכרי בזה ובבא, טוב ומטיב אתה לטובים
 אחד הממעיט ואחר המרבה, הננו לשמך ולזכרך יחלנו נפש לעבדך ביראה ואהבה

*) כונתו: כי מעת חורבן הבית שהיה לדעת הרמב"ם ג"א תתכ"ח, ולפי זה יסד הבעל
 התוספות יו"ט הסליחה הואת בשנת ת"ט. אך בדפוס פראנקפורט שנדפסה בשנת ת"ס נאמר
 ותר מאלף ושש מאות שנה.

רבה, הנקרא בהיותו קרוב ונמצא כי נדרשיהו ונבקשנו, לשולחי ידבר פי ד' סלחתי ולי כדברך ישוב ויענינו, משיח ואליה השליח זה ינאלינו וזה יקדים לבוא ולבשרינו, נורא מרום וקדוש חי וקים ד' הוא אלהינו, היום אם בקולו נשמע נוכח לאחישה, עדן ערנים פתרונם כלם כלו הלא בעתה לא יאחרנה, לביה לפומיה לא גילה למתי יקיימנה, רוח אפינו משיח ד' על ידו התשועה ועינינו תראינה:

אחר כך נאמר שם לומר סליחה: אמוני שלומי, שבמוסף יום הכפורים סימן קי"ב. ואח"כ מתחלת סליחה אלך צורי כפי שפתי (1). ואחר כן תבוא עקדה מרבנא מנחם מזורמשא, המתחלת: את דבר קרשיך זכור, ואחר הסליחה הזאת, נמצאו שמה כדברים האלה: אמר המדפיס בהגיעו לבאן וההקדמה בדפוס כבר בלתה, רוח על לב הגאון עלתה, להוסיף פה שיאמרו נא אלה אוכרה גם כ"מ באב, אחרי זכור אשר עשה צר בפנים, ובנינון של אותה הקינה, ומעתה נזכרת שלש פעמים בשנה, כדי לבטל השלש דמעות היא הכוונה. - ואח"כ הולכת סליחה על סדר א"ת ב"ש כפול: אלה אוכרה בדמעות שליש וכו' (2). - ואח"כ תבוא תחינה: מיכאל וגבריאל כ"ו, ואח"כ: אל מלא רחמים ליום העשרים בסיון, אחר תפלת אמר נדפס שם כדברים האלה: גם מיד כשנודע פה ק"ק קראקא יאע"ס הגזרה רעה שנעשה בק"ק נעמרוב הגדולה. - אז כדי להסיר מכשול העון הגדול של שיחה שבבית הכנסת שהם אסרו מקל וחומר לעומד בבית המלך בשר ודם. ויסדו גאונינו וצ"ל הנ"ל מי שברך כ"ו שיאמרוהו החזן מדי שבת בשבת בקול רם, ואיתי כי טוב להדפיסו גם כאן לזכות בו גם שאר הק"ק ואין ספק שרבים יהיו נמנעים מלדבר עוד לעשות האיסור הגדול הזה, ואקבל בזה שכר המוכה את הרבים כו'.

מי שברך כל שבת ושבת

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה, הוא יברך השומר פיו ולשונו מלהפסיק בשום דבור מן ברוך שאמר עד גמר התפלה ובשעת קריאת ספר תורה שבצבור, אפילו כדברי תורה ואיזה דבור, כל שכן בשיחת חולין ספורי שמועות ויחילו עליו כל הברכות הכתובות בתורת משה רבינו עליו השלום ובכל ספרי הנבואות, וראה ורע כשר חיים וקיימים. ויזכה לשני שלחנות שבשני

(1) הסליחה הזאת נמצאה בין הסליחות לערב ראש השנה סימן מ"א.

(2) נדפסה בספרי לקורות הגזרות מחברת א' (צד כ"ג) וגם התפלה אל מלא רחמים נדפסה שמה (צד יוד) ואגב אתקן פה נוסח הסליחה אלה אוכרה, כפי הנוסח הראשון שנמצא כעת ת"י, והוא: שורה י"א צ"ל הקיר הוורה, שורה י"ג צ"ל ורמים נזלו, שם צד 27 שורה זיין צ"ל עשות בעודו, שורה י"ט צ"ל אנ"ך נמרא, שם צד 28 שורה יוד צ"ל ולא נחסר, שורה ק' צ"ל תשובכי.

עולמים שהם העולם הזה שעליו נאמר והנה טוב, והעולם הבא שהוא יום שכולו אריך גם טוב ונאמר אמן⁽¹⁾.

כאשר נדפסו הסליחות האלה בפעם הראשונה בקראקא בשנת ת"י, נדפסו אח"כ גם בפראג בלי שער וסימן הדפין ועליהן נאמר בזה הלשון: סליחות על גיורת אוקריינא, סליחות אלו וכו', חברים ויסדס הגאון מהר"ר יום טוב הלוי נר" בעל תוספות יום טוב ר"מ ואב"ד דקק"ק על הגיורת רעות וחורבנות גדולות שהיו במדינות אוקריינא, וזה כמו שנתים ענדפסות סליחות אלו בקק"ק והאלופים הקצינים ראשים ומנהיגים ארכעה ארצות בהסכמות גאוניהם נר"ו קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם אחריהם לאומרם בכל יום הכפורים קודם הסליחה: אלהים אל דמי, ואני הנה עתה באתי להודיע שנצטויתי פה ק'ק פראג להדפיסם שנית כרי לאומרם ג"כ פה ק"ק פראג ביה"כנ"ל. ולמלאות רצון הגאון הנ" הוצרכתי להודיע ממורעא רבא שהסליחה של אלהים באונינו שמענו, מצא הגאון הנ"ל חקוק בעט ברול ועופרת בכתב ישן נושן מיוסד בחרוות ע"ס א"ב. והגאון הנ"ל הסיר מהם החרוות מן אות פ"א והעמיד במקומם חרוות אחרות מן אות פ"א המתחלת פו ל ין, ועוד היתה ידו נמויה להוסיף איזה חרוות, ובהם ספר כל המארע של עכשיו ומעמו ונימוקו של הגאון הנ"ל על אשר הניח כמו שהן החרוות השנים עד אות פ"א הלא כתוב באריכה בהקדמה לסליחות אלו הנדפסים בק"ק קראקא עכ"ל⁽²⁾. — בשנת ת"ס נדפסו הסליחות האלו בעיר פרנקפורט, ושם נשמטה ג"כ ההקדמה הנוכרת, רק במקום ההקדמה נאמר כך: סדר סליחות אלו נתיסדו על הגיורת קשות שנעשו בשנת ת"ח ושנת ת"ט מן נהר ווייסל עד סוף מדינת רוסיא, וגיורת כאלו לא היו ביום חורבן הבית, ונתועדו אז המאורות הרבנים והרוונים הקצינים שהיו בדור ההוא לקבעו את יום עשרים בסיון להיות תענית צבור לכל דיניו, והגאון הגדול בעל תוספות יום טוב קבע סליחות אלו לאומרם ביום התענית, ובזמנים אלו שביחי הרבה ממדינת פולניא במדינות אלו ומתענים תענית הנ"ל, ע"כ נדפס מחדש המנהג שנוהגים בפולין בשבילם וכו' היום יום ג' ער"ח סיון ת"ס"ל; וכן בנוסח אל מלא רחמים ל"ב סיון, במקום הנאמר בחוצאה הראשונה דפוס קראקא: המציא

(1) ואל תתמה על התקנה הזאת, יען עד הימים האלה, ישבו היהודים במדינת פולין בשלוח והשקט, ודבר לא היה להם עם עיני המדינה והפאליטיק, אך כאשר קצפו עליהם פתאם הגיורת הרעות, יצא לבם ויחרדו מאד, וכל היום היתה זאת שיתחם, ובפרט כאשר התאספו יחד בבתי הכנסיות ובתי המדרש, וכמעט נתכסלה התפלה, וע"כ היתה התקנה הזאת כדבר בעתה, והטיבו אשר עשו להקן, לברך את הנמנעים מלדבר, ולא להפך להביא בארור, ולקלל את הדוכרים, כי באטת היתה אז כמעט כגיורת שאין רוב הצבור יבולין לעמוד בה והבן. —

(2) עיין בספר עמודי העבודה מאת לאנדסהוט מ"א (צד 84).

מנוחה נכונה וכו'. לנשמותיהם של הרוגי נעמרוב הגדולה והעדינה, בארמשפקו פאהרבישט מולמשיך ופאהלינא, באר הומיאה וקוסנמינא, נאהראל ולאדיוא קראשניק ושעבארישא, נאמר בדפוס פרנקפורט: ונשמותיהם של הרוגי נעמרוב הגדולה והעדינה, ושאר קהילות קדושות כשלוש מאות במספר ובמינא.

הנה כאשר ראינו לקח בעל התוספות יו"ט ז"ל, רק סליחות ישנות כמו: אלהים באונינו שמענו, מר אליעזר ב"ר שמואל תלמיד הר"ת ז"ל, וכן: שלומי אמוני ישראל שנתחברה מאת ה"ר הלל בן יעקב ז"ל, על גזירת בלויש בצרפת ב"ב סיון שנת ד"א תקל"א, וכדומה, וקבען לאומרן גם בפלוניא על גזירת ת"ט ות"ט, אך הגאון בעל הש"ך ז"ל, הוציא ישן מפני חדש, ועשה סליחות חדשות, ונדפסו בשנת תי"א באמשטרדם בשם: סליחות על גזירות ת"ח ות"ט לבעל השפתי חתן, ואלו הן: א' ישראל אין מלך ואין שר כו', ב' אלהים באו גוים בקרב מחניך כו', ג' אלהים באו גוים בנחלתך כו', ד' ציון אל ירפא ידיך כו', ה' ארים קול ילך כנחש כו', ו' ארץ אשר ד' אלהיך דורש אותה, גם עשה נוסח אחר לתזלת אל מלא רחמים י. ולפי זה יש לנו שתי מיני סליחות על גזירת ת"ח ות"ט, מהגאון בעל תוספות יו"ט. הוא מנהג פולין ומהגאון בעל הש"ך ז"ל הוא מנהג ליטא. אך בזה הסכימו לדבר אחד לקבוע ההענית הזה ביום העשרים לסיון, יען בו נכפלו הצרות, כי ביום זה היתה מקודם גם גזירת בלויש בצרפת, בשנת ד"א תקל"א, ובפקודת ר"ת קבלו עליהם או היהודים לעשות את יום זה עשרים בסיון ליום הספר ותענית, ואמר: כי גדול יהיה הצום הזה מצום גדליהו², ואחרי כי גזירת ת"ח ות"ט קרה ג"כ ביום העשרים לסיון, ע"כ קבעוהו לדורות ליום צום ותענית גם לבני ישראל בפולניא, ובעל הש"ך נתן עוד טעם לזה לאמר: „כי יום הזה לא יאורע בש"ק בשום פנים, עפ"י הקבועות והלוחות אשר בידנו מתוקנים"³ ועד היום הזה נוהגים אחכ"י במדינות אלו, להתענות בעשרים בסיון ולהרבות בתפלות וסליחות.

(1) התפלה הזאת נדפסה בכו"ב כוכבי יצחק לשטערן 'חוברת כ"ג (צד ד').
(2) עיין בספר עמק הבכא (צד 40) ובספר דברי הימים למלכי צרפת (דף י"ט) מאת הכחבר ד' יוסף הכהן ז"ל.
(3) עיין בסוף ספרו מגלת עיפה, שנדפס בספר שבט יהודה שהוציא לאור ה"ח ווינער (צד 139).

לקוטים מספרים שונים.

בספר 'שם יעקב' נאמר: בשנת ת"ו היה שווערין בפולין שנה מקודם והיה

קיטרוג למטה בין הפרצים ערצים על שארית ישראל הנשארים מן שנת ת"ח עד שיצא מחשבתם הרעה לפועל, ויצא דת להרוג כל היהודים או לעבור על דת בשנת ת"ז, והיתה הריגה משפיעת דמים לאין ערך בפולין גדול כמה וכמה אלפים ורכבות והיה רק ח' שנים אחר הריגת החירבן הגדול אוקריינא ורוסא, ונתתי לזה סימן. יצמח צבי ת"ח ת"ז ע"כ (1); וכמה האזכורים הרגו וטבעו כמים אותם למי שבא בנבולם לבקש ולחנן שיתנו להם לחחיות נפשם, וכלבים היו מלקקים את דמם כו" (2), בשנת ת"ד קודם שווערין הראשונים וקודם משרניצקי שעשה הריגה בפולין גדולה היתה לוקי חמה בתמוז ובנ" (3); איתה בסליחות עשה למען הרגים ועשה למען טובחים, לדקדק מה בין הרגים לטבוחים, ונראה כל המאוחר בפסוק קשה מראשונות, כמו שאורע בימינו ובזמנינו שחיטת נפש הקדוש והטהור מוהר"ר מתתיהו מקראקא הי"ד שפשמז עורו מראשו ועדוכף רגלו, ארץ אל תכסה דמו, וזלת שאר הקדושים שהיו בימים ההם מפמשנאוויו מסטנאב ומן לבשין, והלוחאי כנדים ומלאים ששוחטים מקודם ואח"ז מפשימים עורם אבל לא בן עשה לעמונו עם קדוש לד' אלהינו, וזה טובים הללי מרף להמת יתקף, וזהו שאמר המשורר כי עליך הורגנו כל היום וגו' (4)

בספר ראשית כמורים בהקדמה גאמר בזה הלשון: אמר הצעיר הנוד בן החסיד העניו הדיין המצויין מוה"ר אברהם זצ"ל אשר הגלה מארץ פולין, ביום אף ד' על עמו הנבולין, וידל ישראל מאד יורדים ולא עולין, כחציר מהרה ימלו וכירק דשא יבולין, ותמיד כל היום משיבין ושואלין, באלו הן הנשרפים וכיצד צולין, ובאלו הן הלוקין ואלו הן הגולין, וכל תנויי דידהו באלו הפרקים, ואלו הם הנהרגים ואלו הם הנחנקים, בראש כל חוצות ברחובות ובשוקים, ארץ אל תכסה דמם ויביט ד'

(1) מחבר הספר, היה ר' יעקב ב"ר יחזקאל הלוי מולאטאווע נדפס בפפד"מ תע"ו. עיין שם דף (כ"ו ע"ב).

(2) שם דף כ' ע"ב.

(3) שם דף מ"ג.

(4) שם ד' נ"ב ע"ב, והקדוש הר' מתתיהו מקראקא נזכר גם בהתפלת אמ"ר שעשה על הקדושים שנהרגו או בקהלת פולין עיין בספר עמודי העבודה מהבנת ב' בסוף צד ר"ג.

משחקים, ותבא לפניו המעת העשוקים, ויחזיר עמרה ליושנה ובתולה ישראל יקום, ויהי כי תקראנה כאלה וכאלה, ואני בתוך הגולה, הייתי נע ונד בארץ בבהלה, אהלי שורד ובניו ותלמידיו יצאוני, זספרו ומחמדו עיני נשללו ממעוני, והיו כאשר שבעתי נדודים, עם הנדחים והאבודים והשדודים, ראיתי לקבוע ולתקוע האהלה, במדינת ריו פה אישינגון הקהלה, ועם כל אלה הייתי יושב ומשומם, רוביץ בין המשפתים ודומם, רוחי נמר ואומר הן אני נשאת לבדו, ואיה חברים מקשובים לקולי מתי סודי, אשר יחרו נמתיק סוד ואמרי נועם, לורד לעומקה של הלכה יום יום כפעם בפעם, בסוד אלוהי על אהלי, בעוד תלמידים מחודדים נתרבו בגבולי, לא בן עתה כי אין אומן בלא כלים, ואם אין גדיים אין תישים ואלים, ובכל זאת אמרתי יעבור עלי מה, כל עוד נפשי בי נפשי חשקה בתורה התמימה. (1)

בספר „חסד שמו אל“ נאמר: בשנת תי"ז בערב סוכות בק"ק לובלין שנפל בעו"ה כמה וכמה אלפים נפשות על קדוש השם איזה לחרב לחרב ואיזה לשבו לשבי עמם אנכי בצרה הייתי, ועשה הקב"ה עמי חסד גדול והוציא אותי ברחמי הרבים וברוב חסדיו מאפילה לאורה, וחסד השני שהצלני בדרך שהייתי במלון בעיר ריז הסמוכה לק"ק ליסא עם אדם חשוב ומהור כמ"ר יחוקאל כ"ץ מק"ק פינצק ונהרג בצדי ואותי הציל אלהי אבי היה בעזרי ויצילני מהחרב (2); הקדושים שהיו בק"ק לובלין שנעשו בהם דינים קשים כמעט בכל יום בעו"ה כצאן מבחה, לא כצאן שהוא חי ששוחטין אותו קל מהרה רק היו עושין עם הקדושים כמו שעושין עם הצאן שחוטם שמנתחים אותו לנתחים וצולין אותו על האש כן עשו האכזרים עם הקדושים בחיים. כמו שעשו להקדוש הר"ר אברהם בהר"ר יהודה מלובלין שהיו תוחבין שפוד בגופו חי, והיה חי כמעט כל היום ויצאה נשמתו בקדושה ובמהרה וז"ש כי עליך בשביל קדושת שמך הורגנו כל היום, וכן עשו עם הקדוש הר"ר יהודה בהר"ר אהרן מפרעמסלי שחתכו את לשונו בחייו מאחוריו ואחר כך חתכוהו על ד' חתיכות כצאן מבחה, וכן עשו עם הקדושים מהר"ר בנימין והר"ר פנחס מלוקב שהיו מענין אותם ביסורים קשים ומרים ואח"כ שרפום חיים, וכן עשו להקדוש ה"ר נחמן ולהקדוש הר"ר שמואל מעיר חדש שהיו בורכים על ידו פשתן עם זפת והציתו את הפשתן באש עד שנשרפה ידו ונפלו ממנו ואח"כ שרפוהו חי, וכן עשו להקדוש מה"ר שלמה שחתכו את ידו בחייו ואח"כ תלו אותו על עיץ בשלשלת ברזל, וכן נהרגו כמה אלפים על קדושת

(1) תוכנו הגאון ר' חנוך העניך בר' אברהם דיין מפוזנא. פפר"מ תס"ח.

(2) תוכנו הר"ר שמואל בהקדוש הר"ר דוד אויערבך מק"ק לובלין, נדפס באמשטרדם תנ"ט.

השם בעו"ה בשנת ה"ח במדינת רייסן ובשנת תמ"ז במדינת פולין גם בק"ק לובלין היתה הריגה גדולה בערב סוכות ונפלו כמה אלפים על קדושת השם.⁽¹⁾ נעתק מקונטרס ישן כי בקהלת שניידעמהיל, לפנים פילא, וו"ל: אל מלא רחמים שוכן בשמי מרומים ברחמיך הרבים והעצומים, במהרה תפקוד ותדרוש דמים, הקד שים והמהורים הנאהבים והנעימים, אשר סבלו ענויים קשים ומרים, נהגים ונשחטים כזבחי שלמים, חסידים וחסידות ישידיים ותמימים, על קדושת השם בלב המים, בשנת חמשת אלפים וארבע מאות וששה עשר לבריאת עולמים, פה בקהלתנו בראש חדיש אייר שני ימים, שנשפך דמם כמים הנגרים, כלם כאחד פשטו צוארים, את נשמת הקדוש כ"ה אריה ליביש במו"ה חיים, אשר היה פרנס ונהג את העם בדרך ישרים, ואת נשמת הקדוש הר"ר ליב שמש ואת נשמת הקדוש הר"ר נפתלי הכהן ואנה"ק כ"ה שלמה ואנה"ק כ"ה דוד ואנה"ק כ"ה יצחק ואנה"ק כ"ה גיסקינד ואנה"ק כ"ה וואלף ואנה"ק כ"ה חיים ואנה"ק כמ"ר יעקב ואנה"ק כמ"ר זאב ואנה"ק כמ"ר בער ואנה"ק כמ"ר קלמן ואנה"ק כמ"ר אברהם ואנה"ק כמ"ר שלמה ואנה"ק ר' יוסף ואנה"ק כמ"ר גושקינד ואנה"ק ר' יעקב ואנה"ק ר' קאפיל ואנה"ק כמ"ר משה ואנה"ק כמ"ר בענן ואנה"ק כמ"ר אליעזר ונשמת הקדושה מרת הרם ונ"ה מרת הינדא ונ"ה מרת שפרינצא ונ"ה מרת צירל ונ"ה מרת שמתה ונ"ה מרת סערקא ונ"ה מרת יענשא ונ"ה מרת מחלה עם בניה ונ"ה מרת בילא עם בניה, ונ"ה מרת דבורה ונ"ה מרת בלימא שנהרגו על קדוש שמו באדירים, על זאת יספדו סופדים בתמורוים, על קריעת ספרי תורות ושאר ספרים, ועל הילדים אשר לא נקבו בשמותם ויונקי שדים ונערים, יראה ד' ויביש לנקום נקמת דם השפוך כנחלים וכיאורים, ויערב לו זביתתם כדם אלים ופרים, על כן בעל הרחמים נפשותם בצרור החיים יהיו צרורים וזכותם לדור דורים, ולנצח יהיו שמורים, משוד עניים ומאוקת אביונים יציל הנשברים ויקבץ נדחי ישראל הנפזרים. ונאמר אמין.⁽²⁾

בספר ברכת הזבח בהקדמתו נאמר: אמר שמואל וכו', יר ד' אשר נגעה בי ומהצרות רבות אשר סבבוני כתרוני הדריכוני, וכו'. ונשארתי אני לבדי אך מונח ומנכה ומושבר רגל ונכה רגלים פסח בהפוך ד' את הקהלות קדושות מדינת פולין ולימא והצלני ד' מחרב היונה ששלמה בעו"ה בעיר שכולה סופרים ק"ק ווילנא יע"א ופגע בי הארי והדוב כמהפכת עיר ואם בישראל ק"ק לובלין יע"א בעיר הסמוכה לה ואינו נראה עמה קרוב לקוראי שמה, ושם נלקח מאתי מחמד עיני, כל כספי

⁽¹⁾ שם בסוף הספר.

⁽²⁾ ושאר קהלות הקדושות שנהרגו אז על קדוש השם וגם נוסח התפלה אמ"ר שהתפלל עליהן עיין בספר עמודי עבודה מחברת ב' צד יו"ד.

וזהבי ומאדי וילידי ביתי, שתי בנותי הקטנות שנהרנו על קרוש ד', ארץ אל תכסו דמם גו', גם כל כתבי הקדש שלי, על כמה שמת תלמוד והפוסקים אשר קבלתי מאבותי הקדושים אשר בארץ המה מעולם אנשי השם ואשר הכינותי אני בעניי הכל נלקח מאתי ע"י האכורים, ואז אמרתי בחפזי נגרותי מארץ החיים לא אראה יח כי הייתי מושלך ברחוב בראש כל חוצות סחי ומאוס מתגולל בדם הרונים קרושי עליון אשר הערו נפשם למות והייתי רעב לחם וצמא למים דבק לשוני לחכי ערום ויחף וחשוף שת כי הפשימו מעלי לבושי וניסארתו ערום בלי לבוש כי אם הכתונת בד לבר, ופעמים רבות אשר הוציאני האויב להריגה ופשטתי צוארי כצאן למבח, וד' ברחמו המרובים הותיר אותי להיות שריר ופליט ונתנני לפליטה גדולה כהיום הזה (1).

בספר "ראש יוסף" בהקדמתו נאמר: ולהיות כי חובה על האדם לספר מעללי ד' ולהזכיר פלאי פלאותיו, לכן אוכיר מקדם בהקדמה זו קצת כהנסים והנפלאות אשר עשה ד' עמי, כי בשנת תס"ב לפ"ק הוכרחתו להיות נודד ממקומו מק"ק סעלין מפני חמת המציק כי גברה ידו עלינו והשוד והשבר אשר עלה בנוכלינו לא הניחנו להיות לנו חנייה בארץ פולין וליטא וצרות רבות צרורות הוה על הוה שבר על שבר יחדיו ירובקו כי בחרב וכדבר וברעב שפמנו צור, וד' עשה עמנו נפלאות וניסים והעלנו מבור מטיט היון, והייתי כצפור נודדת מקנה נע ונד בארץ עד שבאתי למדינת אשכנז לעיר ואם בישראל ק"ק האמבורג יע"א ושם נתקבלתי בבית הקצינים נכבדים ושועים בסבר פנים יפות כו', ובשנת תע"א כאשר החזרתי לביתי בחסר לחם כמה ימים וכאשר הלכתי עם בני התורני מו"ה נעקב בכפרים להמציא לנו מרף ומזון כ"ז תשרי קמו עלינו סיעה מבעלי מלחמות, והכניסו אותנו בבית אחד ועמדו בפתח וחרבם שלופה והקיפו את הבית בחבלי קש ותבן לדין אותנו בשריפה עד כי בחמלת ד' עלינו אשר הציל אותנו מידם, עכ"ל (2).

אחרית חמיל: בשנת 1657 מת חמיל בעיר שמינערין, ויקבר בנחלת שרה שלו ושמה סובבאמאוא, בבית התפלה אשר עשה בעצמו, אך בשנת 1664 בא שר צבא חיל פולין משערניצקע, ואחרי החריבו ושרפו את סובבאמאוא, צוה להוציא ולהשליך את עצמות חמיל ובנו מימאשא מקברם (3), ובן חמיל השני יריא ישב באחרית ימיו בנעמירוב, ולהגדיל את הכנסתו, שם להק ולא יעבור, כי כל התושבים מכל

(1) חוברו הר' ר' אהרן שמואל קידונובר דפוס אמשטרדם שנת משפ"ט.

(2) חוברו ר' יוסף ב"ר יעקב מפנינשיב, קיטן תע"ז.

(3) עיין: Лѣтопись Самовидца стр. 263 Кіевъ 1878.

עם ואמונה בגליל מושבו בטרם יבואו בכרית הנשואין, מוכרחים לשלם לו מס ידוע, ויהי היום, חגג אחד העשירים מבני היהודים בנעמירוב ושמו אהרן, את חג חתונת בנו, וכאשר היה נכבד מאד בעיני השרים הגדולים אשר להישמעאלים, חשב בלבו כי לא עליו יחול החק, וכי הוא חפשי מהתשלומים, ומכלי תת לו את המס חגג את חתונת בנו, ויחר אף יריא עליו מאד, וישלח את עבדיו וישרפו את ביתו באש, וכאשר לא מצאו את האיש בכיתו, לקחו את אשתו בשביה, ובפקודת יריא הומתה האשה האומללה מות אכזרי מאד, כי הפשיטו את עורה מעליה בעודה בחיים חייתה, בהורע הדבר לאישה אהרן, מהר ויושט עליו קובלנא לפני הפחה של הישמעאלים היושב בקאמעניץ, ויבקש מלפניו לעשות בו דין ומשפט על הדבר, בפקודת הפחה הביאווה אנשי חיל הישמעאלים קאמענצה, שמה לעיני השופטים התורה יריא על מעשי אכזריותו ועל ענותו את העם, ויחרצו השופטים משפטו, להשליך חבל על צוארי בתוך רחוב העיר, וכה סחבוהו אל הגשר אשר על הנהר, שמה חנקוהו, ואחרי כן השליכו את גויתו המימה (1).

מאמר

חרב גאנצע

כולל

הגורות והצרות שעברו על אחינו בני ישראל בעיר אומאן וסביבותיה,
על ידי אירואן גאנצע.

בשנת תקכ"ח (1768) לפ"ק

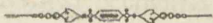
מעשה גדולה

מן אומן ומן אוקריינא

דאם ביכל פֿון אומן און אוקריינא זאל אימליכער מענש ליענען און זאל געדינקען
וואָס פֿאַר אַיין גרויסע צרה גאָט האָט געשיקט אויף אומן און אויף אוקריינאָ און
אויף באלטי און אויף אַנדערע שמעט, מען האָט געשלאַגען מיט מכות אכזריות,
דאָרום דאָרף מען בעמען גאָט אָו ער זאל שוין מעהר קיין צרות ניט צו שיקען,
און זאל אונז גיך און באַלד פיהרען קיין ירושלים במהרה בימינו אמן.

נדפס בוויילנא שנת תר"ה לפ"ק

גזרות אומן ואוקריינא.

אל אלהי הרוחות לכל בשר, הוא בישט דער גאט פון אלי לייבער וויא האסמי גיקאנט צי זעהען אז מי האט אום ניבראכט מאנען אין ווייבער אין קינדער וואס איז דאס גיוועזן פאר איין צרה אז אויז פיל יהודים האבין זיך קיינער ניט גיקאנט העלפין: דען עס איז אריין גיקומען איין פוחו פון ק"ק מיטוב אין איז אריין גיקומען אין שטאט אריין און ער האט אויש גיהרגת ביו פיר הינדערט נפשות און דער נאך האבין זיך אלע גינומען אויף דיא יהודים און האבין אויש גיהרגת ביו פינף טויזנד נפשות אמיל האבין זיך גיוואלט ליווען מיט געלט נאר וויא זאלין לעבין בליבען אבער עש האט אלץ ניט גיהאלפן נאר ווער עש האט גיקענט אנמלופען איז אנמלאפן, דיא ערשטע איז גיוועזן איין אשה איז גיגאנגן גאנץ פריא דיא כהמות טרייבען אין פעלד אריין, אָט דער פוחו אין איר אריין גישטאכין אַ מעסיר די אנדרע איז גיוועזן איין קרעמירן, וויא זיא אָט דאס צו גיזעהען אזוי איז זיא אנמלאפן צו די יהודים. און האט גישרען אן לעבעדיגען גאט אונ אים ניט אפ צי טרעטן און מיר זאלען אלע אום קומען אויף קדוש השם אזוי וועלן מיר אלע האבין עולם הבא און וויא דער חון דאש זעהט אזוי לופט ער גיך אין מקוה אריין און האט זיך גינומען מלית און תפילין און האט אן גיהויבן מיט גרויש גישרייא און גיוויין יודיו צי זאגן און ער האט אליין באקומען דעם חלף ביא דעם פוחו אז ער זאל זיך דער מיט קוילען און האט זיך גיקוילעט מיט זיין ווייב און קינדער:

ביום ב' ה' תמוז אזוי זיינען דיא פוחים גיקומען פאר דער שטאט אומן אזוי זיינען גישטאנען אונטער דער שטאט ביו פיר הינדערט וועגן אנשים ונשים וטף אזוי האט מען זייא אלע גיהרגת, ניא דיא יהודים פון דער שטאט האבין זיך אן גיהויבן ציא ווערין אנקעגן דיא פוחים און אוועק ציא יאגן זייא, נוא וויא דיא פוחים זעהען אז דיא יהודים הייבען זיך אן צו ווערין אזוי האט גאנטע ימח שמו איין בריף גישריבען מיט גרויש גיבעט אין גרויש גיוויין צי הרב מהור"ר יעקב אל דאס גיטן אויף דיא יהודים. נוא וויא דער רב האט גיטאן דעם בריף ליינען אזוי האט ער גימיינט פאר גיוויש אז מען וועט פון דיא פוחים פטור ווערין אזוי האט דער רב ארויש באפוילען איין גרוישען דאנק אז מען וועט אים שיינקען איין גרויש גיטאנק. נאר זאלסט מיט אונז האלמען, מיר וועלן שיינקען אימליבען פוחו גיוואנט אויף איין פאר קליידער, מיר וועלן דיך ניט נארין, אונזער שררה וועט דיך מאבין פאר איין גרוישען שררה, ער וועט דיר שיינקען פיר דערפער, אבער דער רשע האט איין מחשבה רעה ביא זיך גיהאט, און האט אן גיהויבן איין עצה צי האלמן

מיט דעם רשע אריונאך י"ש וויא ער זאל באקומען דיא שמאט אומין אזוי האט ער אים גיגעבין איין עצה אז ער זאל שווערין פאלש אזוי וועט ער באקומען דיא שמאט, גוא איי ער איז גיקומען דרייא מאג דער פאר אין שמאט אריין אזוי האט ער נישווארין אז ער זאל מיט זייא האלמין, דורך דעם זיינען דער ווילל אום גיקומען כמה אלפים יהודים:

בקיזור אום מאנטיג זיינען גיקומען דיא פוחים אונטער דער שמאט אין האבען אן גיהויבען צי ברומען וויא דיא בערין און האבין גוואלט אין שמאט אריין פאר נאכט, אזוי האט מען אויש גישאסין איין הארמאט און האבין דיא בראם צו גימאכט, דיא ועלבינע נאכט זיינען גיוועזן אונטער דער שמאט כמה אלפים יהודים אזוי האט מען זייא אלע גיהרגות, דינסטיג צו אן בייסען צייט אזוי זיינען זייא גיקומען פאר דער שמאט ניט ווייט אזוי האט זיך אפ גירופען אריונאך צו דעם נאנטי טוא דוא נאך איין פרוב און שיק אריין אין שמאט איין בריף צו דעם קאמיסר און צוא אלע פריצים, איר מיט אייך אום זישט מיט אונז שפארין איר וועט דער נאך בלייבען נארין, איר ווייסט ניט אז עס איז גיקומען איין באפעל פון דעם צרווענא מען זאל פון קארין און פון ווייץ אויש קלייבען אז עס זאל קיין יהודים איבער בלייבען אין גאנץ פולין דרום שפאר דיך ניט מיט אונז און גיב אונז ארויש אלי דיא יהודים אבער ווען ניט לאז אונז נאר אריין אין דער שמאט אזוי וועסטו זיין אינזער הער איבער אונז:

בקיזור דער קאמיסר האט זיך מיישב גיוועזן נאך וואש טויג מיר דאש אז איך זאל מיך קריגין מיט גאנטי טאמער וועלין זייא יוא אריין קומען אזוי וועט ער מיך אויך הרגינען מיט אלע פריצים. בעשער לאם איך עפענען אליין און אים אריין צוא לאזין אין שמאט אזוי וועל איך קריגען בייא זייא גרויס גינאר, אבער דיא יהודים און דיא פריצים און גלחות און שטודענטיס זיינען גישמאנען ארום דער שמאט און האבין זיך גיווערט פאר דיא פוחים און האבין ארויס גישאסין ווארום זייא האבין גוואוסט אז דיא פוחים וועלין אריין קימען אזוי זיינען אלע אוועק און דיא יהודים זיינען אלע גילאפין אין שול אריין אין טלית ותפילין און זיינען און שרייען טאמער וועט זיך גאט דער בארימען איבער דיא קליינע קינדערלאך.

בקיזור דער קאמיסער האט זיך ארוף גיועצט אויף איין פערד און איין בלויזע שווערד אין דער האנד און האט אלע יהודים און דיא פריצים אלץ פאר טריבין ביז עס איז קיינער בייא דער בראם ניט גיבליבען, און האט גישריען ניט שיסט דען איך האב מיט זייא שלום גימאכט. נוא וויא דיא פוחים האבין דאם דער הערט האבין זייא זיך צוא גירוקט צי דער שמאט און האבין אן גיהויבין צי האקן דיא פאלעץ ארום דער שמאט און וויא דער פאן מארקאוסקי האט דאש גיועהען אזוי שרייט

ער זייער ציא דעם קאמיסר נאך וואש עפינסמי דעם טויער ווארום וויא דער פאן
מארקאווסקי האט גוועלט אזוי העט ניט איבער געבליבען איין פוס פון דיא פוחוים .
ער שרייט צי דעם קאמיסער וואס מיינסטי דער מיט דיא גאנצע וועלט האבין
צוא וויינען איבער דיר :

בקיצור וויא דער מארקאווסקי זעהעט אז דער קאמיסר פרענט דער נאך נישט
אזוי פאר דרוסט אים זייער און לייפט צי דער בראם און האט גיוואלט איין הארמאט
אייש שיסען אויף דיא פוחוים איז גוקומען דער קאמיסר צי לויפען מיט איין בלויע
שווערר און האט צו גידעקט דעם הארמאט מיט פאלי אז מען זאל ניט קענען שיסען ,
אזוי זיינען אלע פוחוים אין שטאט אריין מיט גרויס צארין . נוא עס גווארין צווישען
יהודים און צווישען דיא נישט יודין און אויך פריצים אזוי איין גרויס גישרייא און
גוויין זינט דיא וועלט שטייט איז נאך אזוי איין צרה ניט גוועזין אין פוילן וויא פיל
יהודים אין אויך פאלאקיס וואס מען האט אויש גיהרגט :

קודם האבין וויא אן גיהויבין דיא יהודים צי שעכטין אויף דיא גאס אין
האבין אויף קיינעם ניט ניהאט קיין רחמנות . אזוי האבין דיא קליינע קינדער אן
גיהויבין צי בעטין פאר פאטער און מוטער אזוי האט מען וויא אלע גיבינדען אויף
דער גאס און מיט פערר ציא מרעטין . דער נאך האבין זייא גיחאפט איין בתולה
אין שיינע איר פאטער האט גיהייסן הקדוש רבי משה אזוי האבין וויא אן גיהויבין
אן צי ריידין אז זיא זאל זיך טויפען אזוי האט זיא אן גיהויבין צי ריידין מיט גרויש
גישרייא איר אומה וואס רעט איר מיך אן צי דער דעה איר קענט מיך ניט נייטען
ליבער וועל איך אים קימען אזוי האט מען זיא גיפירט צי דעם ברונעם מען האט
איר גוויזען וויא פיל הרוגים ליגען דרינען און האבין גיטאן זייער מעסער שארפין
צי קוילין . אטייל זאגין מען זאל זיא לעבעדיגער הייט אין ברונעם אריין ווארפין אזוי
האט זיא גיואגט איך טוא פאר דעם טויט ניט פארשטען . איך טוא תיכף מיין האלדו
אויש שמרעקן ציא קוילין , און איר מוטער איז גישטאנען דער בייא נעבאך אזוי האט
זיא גישריען מיין ליבע טאכטער פאר געש ניט אן אונזער ליבען גאט אזוי האבין דיא
פוחוים זיא גינומען און האבין זיא אריין גיווארפין לעבעדיגער הייט אין דער ברונעם
אריין . און דיא איבעריגע יהודים האבין אן גיהויבין אלע אין שול אריין צי לויפין
אטייל האבין זיך אפ גיקויפט מיט געלט אבער דיא פוחוים האבין גינומען דאש געלט
און האבין וויא פארט אום גיבראכט אזוי האבין זייא גיטאן וויינען און שרייען :

בקיצור דיא יהודים וואש זיינען אלע גוועזין אין דער שול האבין וויא זיך אן
גיהויבין צי ווערין אקעגין דיא פוחוים מיט פלי זין אזוי איז גוועזין איין יהודי הנקרא

בשמו רבי ליבש משארי גראד ער האט זיך דער וועקט און האט אן גהויבן צי זידין בייא אים דאש בלוט וויא וויא איין פיש אין דער פאן און האט גיחאפט איין שווערד אין דער האנט און האט גיהרגת איבער צוואנציג פוחים. נאך איין יהודי איז גיוועזן הנקרא בשמו רבי משה מנקר ער האט זיך גימאן שטארקען נאך בעשער און האט עטליכע פוחים גימאן קוילין מיט זיין מעסער: נון וויא דיא פוחים האבין גיזעהען אז זייא קענין די יהודים ניט בייא קומען אזוי האבען זיי גינומען איין הארמאט פון דער שלאס אראפ און האבין זייא גיפירט צו דער שול און האבען ציטלאגען אלע דיא טירען דאש איז גיווען דינסטיג פאר נאכט אונ זייא האבען אום גיבראכט פמה אַלפֿים יהודים אונ ארום דער שול: גוא וויא האבען מיר יהודים ניט צו וויינען טאג אונ נאכט אין דעם עס איז גיוועזן איין אשה פרייה זיא איז געלאפען פון אירע קינדער איין וואסער אריין פדי דיא קינדער זאלין חלילה ניט בלייבען בייא דיא פוחים דרום גיהער מען צו וויינען טאג און נאכט אויף דעם-גרווישין שלאק. און דיא רשעים דיא פוחים האבין גיפרעסן און גיוואפן און האבין דאש געלט און קליידער און צירונג אלש איבער אנאנדער גיווארפן:

בקיזור דיא פוחים זיינען אלע גינאנגן אויף דעם ראש הווי און האבין גירופען אלע סוחרים און האבין זייא צי גיזאנט דאש לעבין צו שענקן נאר זיי זאלין גאר זייער האב פון זיך אוועק געבין. בקיזור דיא סוחרים האבין אן גהויבן צי טראגען קליידער אונ גאלד אונ זילבער אונ צירונג זיי האבען גימיינט זייא וועלין בלייבען לעבין. אבער ווי מען האט אלש צוא גויף גיטראגן אזוי האבין זייא זייער בלוט גימאן פאר גיסען מען האט זייא אן גינומען בייא דיא פיאות אונ בייא דיא בערד אונ מען האט זייא גיווארפן אראפ פון דעם ראש הווי אויף דער ערד אזוי זיינען צו שיט גיווארין זייערע בליידער:

רבנו של עולם ביו וויא לאנג וועסטו דיך ניט דער בארימען איבער דיין ארים פאלק ישראל אונ איין נקמה טאן אן דיא פוחים ווען מען האט רבי בערש מזאלקווע אזוי איין מיתה חמורה אן טאן אוי ווייא גישריען אויף די צרות דער אומינער מגיד וויא ער האט גיזעהען דיא גרוישע צרות וואש מען האט געבאך דיא יהודים אן גימאן אזוי האט ער גינומען אויף זיך קימעל און מליה אונ זיינע קינדער, און איז גילאפן אין איין קעלער אריין אונ האבין אן גהויבן צו וויינען אונ צוא שרייען צוא גאט מיט הייסע טירערין ער האט גימיינט אז ער וועט ניציל ווערען אבער עס איז אונמעגליך גיוועזן דען עס איז אריין גילאפן איין פוחו אין קעלער אריין אונ האט אים אָפֿ גיאַקט דעם קאפ מיט דער אַק דער נאך זיינען אום גיקומען אנשים ונשים וסף עד אין מספר ואין סוף און דער נאך זיינען זייא גיגאנגן אין בית המדרש

אריין אויז האבין זיין ארויש גינומען איין ספר תורה און האבין אן גיהויבן צו שרייען (שערי תורה על שנגזר עלינו הגזירה). מיר קומען אום מיט שווערין בימערין מיט, ווער וועט דיך לערנען נאך אונזער מיט אויז זיינען דיא פוחים צו זיין גיקומען און האבין דיא הייליגע ספר תורה אוועק גינומען און האבען דיא ספר תורה אויף גישפרייט אויף דער ערד און האבין אלע דרויף גיטראטין און האבין דרויף גיקויליט לייט. האט זיך אפ גירופען רבי הירש דער הון אגראשון לחרב ברורה, אבער גאט דער הער ווייטט אויב מיר וועלין קומען צו דער קבורה, וויא איך זעה וועט קיין יהודי פאר דיא פוחים ניט לעבן בלייבען גאט דער הער ווייטט אויב מיר וועלין קומען צו קבר ישראל און דיא פוחים האבען אויז איין הריגה אן גימאכט אין בית המדרש אז דאס בלוט איז גירונען איבער דיא שוועלין דער נאך האבין זיין ארויס גינומען אלע ספרי תורות אויז דער שול און אויז דעם בית המדרש און האבין אויף גישפרייט אין דיא גאסען און זיינען דרויף גיריטין מיט דיא פערד. ווייא און אָך גישריען אויף דער גורה, וואש אין דער שמאט איז גישעהען עס איז גיהרגת גיווארין אָלפי אלפים אָנשים ונשים וסף, און זיין האבין פארט דעם ליבען גאט ניט אפ גיטראטין, מען האט זיין גיהאקט און גישמאכט און גיבראכט און זיין זיינען גערען גיוועזין דעם מיט און האבין פון זיין ליבען נאמען אלץ פאר ליב גינומען, דיא קינדער פון דיא בריסט האבין זיין צו טראכטן מיט דיא פיס אויך האט איין פוחו גיקולעט אויף איין יאטקי קלאץ כמה מאות יהודים דיא קליינע קינדער האבין געבאך גינאסין זייער פאטער און מוטערס זינד זיין האבין אום גיטראטין לעבעדיגער הייט דיא קליינע קינדערלאך אויף דער שפיז אוי און ווייא ווער דאס האט גיזעהען אדער גיהערט אויב עס האט זיך אויז איין זאך גיטראפן דאש עס זאל אום קומען אויז פיל יהודים און פריצים און גלחות מען האט אָן גיווארפן הרוגים אויף איין תחום שבת ווייט ניט גינגו עס איז קיינער ניט איבער גיבליבען האבין זיי זיך נאך גיוועלגערט אין אלע גאסין זייערע ביינער ווייא גישריען אויף דער גרוישער צרה אז זיין האבין ניט זוכה גיוועזין צו ליגען אויף דעם בית הקבורה מען האט זיין גיטאן פערטלין און קעפין און דיא הינט און דיא חורים האבין זיין גיטאן ארום שלעפין אין דיא גאסין ווייא איז דאס ניט גיוועזין פון גאט איין פלאג, ווען דיא הריגה האט גיווערט אכט טאג:

ואחר זה דער נאך האט דער רשע גאָנמע גיהייסין אויז רופען און אויז טרומייטערין אז מען זאל זיך איבער קיין יהודים ניט דערבארעמען און וועלכער עס וועט איין יהודי בעהאלטין דעם וועט מען דעם קאפ שפאלטין דער נאך האבין זיך באהאלטין איבער אכציג נפשות אין איין קעלער שטילער-הייד און האבין זיך פלי זין מיט גינומען אין קעלער אריין. וועלכער פוחו איז צו זיין אריין גיקומען אויז האבין

זי"א גיהרגת בכך דיא פוחזים האבין גיועהען אז זי"א קענן נישט צי טרעטן אזוי האבין זי"א גינומען שטרויא און האבען אן גיצונדין און גיווארפן אין קעלער אריין אזוי זיינען זי"א דער שטיקט גווארין. אזוי האבין דיא פוחזים גיאכט און גיטראכט און זי"א האבין אלע תחת חרב גימאכט און אטייל פון זי"א זיינען אין דיא פעלדער אריין גילאפען און האבען זיך באהאלטען צווישען שטיינער אז גאר פון זי"א ניט גיבלעבען איינער, אויך קליינע קינדער וואס מען האט געבאך צו שטאכין זיינען זי"א גיגאנגען בעטלין צווישען דיא פוחזים נאך ברויט און אז ער האט שוין וואויל גיגעבין דאש ברויט אזוי האט ער איהם תיכף גיהרגת דיא גורה האט שוין גימוזט פאר חתמת ווערין לאנג, דיא ביינער זיינען אויף עטליכע מייל ארום דער שטאט גילעגן און דיא הינט האבען דאס פלייש אויף גיגעסין:

בקיזור וואס זאל איך אייך פיל שרייבן עס האט אזוי פיל בלוט גילאפן דורך דיא טויערין נוא וזי"א דער גאנצע איז אין דער שטאט אריין גיקומען אזוי האט ער אלע פריצים און אלע הערין און דעם קאמיסער אין קלויסטער אריין גילאזן און גישטעלט איינין גרויסע וואך אנדער אז מען זאל קיינעם נישט מאן אזוי האבין זי"א גיבעטן אנדערע פריצים דעם קאמיסער זאג אונז דאס דוא ביסט אונז איין גוטער פריינט וזי"א מיינסטו קענן מיר אויך נצול ווערין פון דיא פיינט אבער דער קאמיסער האט גישוועגן ער האט שוין גיוואוסט זיין ביווען סוף, נוא וזי"א דער גאנצע איז גיקומען אין קלויסטער אריין אזוי האט ער תיכף דעם קאמיסער גינומען פון צווישען אלע פריצים און האט איהם איין שמריק איבער דעם האלדז גימאן און האט איהם ארויס גישלעפט אויס דעם קלויסטער זיין שבועה האט גאנצע גיבראכין און האט אלע פריצים אויש גישטאכין דעם קאמיסער האט גאנצע גיוואלט שוין איבער דער גאס פירען גאר נאקעט נאר אין איין העמדל און איין שמריק אויף דעם האלדז און דער נאך האט ער אים גיפירט אין איין הייז אריין און האט איהם גיגעבין צו טרינקען מעדע אין איין גלאז און האט צי איהם גיוואנט טרינק גישווינד איך בין דאך ביי"א דיר גיוועזין דיין ליב קינד דער נאך האט זיך גאנצע גיועצט אויף דער שטול און האט אויש דעם קאמיסער גימאכט אלע גישפעט אזוי זאגט דער קאמיסער וזי"א טושטו דיין שבועה ברעכין דוא האסט דאך גישווארין דאס דוא זאלסט מיך מציל זיין פון דעם טויט, און היינט האלסטו דיין שבועה ניט אזוי זאגט גאנצע צו אים פאר דעם ווייל דוא האסט דיא שבועה גיבראכין מיט דיא יהודים אזוי ברעך איך מיין שבועה אויף און דיא מוזט ווערין גישטאכין. אזוי איז גיקומען איין פחוז פון הינטען און האט איהם גישטאכין ווארום גאט ב"ה מיט ניט שלאפן ער שטראפט אלס מדה פנגד מדה און זי"א האבען זיך אין שטאט אזוי לאנג גיזאמט בוי זי"א האבין אלש אויש גיזאמט:

אחר זה נאך דעם האבין זיי זיך צי שפרייט אויף אלע דערפער ארום אין דער גיך פדי אז קיין יהודים זאלין גאר נישט איבער בלייבען, עס זיינען אין וועג גיוועזין איבער הונדערט וועגן מיט יהודים אזוי זיינען גיקומען גאר זיבען פוחים אזוי האבין זיך דיא יהודים נעבאך זייער דער שראקין זייא האבין נישט גיוואוסט וואו זיי זאלין זיך נעבאך אהין מאן אלע זיינען זייא אין וואשער גישפרונגען אונ האבען זיך דער טרונקען, נוא וויא דיא פוחים האבין גיזעהען דאש זייא זיינען ווייניג אונ דיא יהודים זיינען פיל אזוי האבין זייא צוא נויף גימריבען אלע פוחים אז מען זאל אויס הרגינען אלע דיא יהודים ;

בארתו מקום אין דעם ארט זיינען גיווען צווייא ברידער פון דער שטאט טארנפאל איינער האט גיהייסן ר' שמואל און דער אנדערער רבי שואל זייא זיינען זייער פרום גיווען, און מחמת גרויס פרומקייט האט מען נישט גיהערט זייער קול. האבין מענשן גיוואלט זייא אוועק נעמין פון דארטין כדי זייא זאלין נישט ניוק ווערין גאר זייא האבין נישט גיוואלט אפ טרעטין פון כלל ישראל זייא האבין גימיננט אז זייא וועלין ניצול ווערין פון דעם טויט בתוך זיינען געקומען צווייא פוחים און האבין גינימען דיא צווייא ברידער בייא דיא הענט און האבין צי זייא גיואנט זייא וועלין קענין אריבער שיפין זייא איבער דעם ביג אזוי האבין זייא פון זיך גיגעבין. גאר דאס געלט צי דיא צווייא ניכט יודען אז דיא ניכט יודען זאלין זייא אריבער שיפין האבין דיא ניכט יודען גיואנט צי דיא צווייא ברידער נעכטיגט דא איבער נאכט און אין דער פריא וועלין מיר אייך אריבער שיפען. ניא וויא עס איז גיקומען זייער צווייא בא נאכט רופט זיך אפ איין ברודער צי דעם אנדערין עס איז מיר דאס הארץ זייער שווער לאמיר זעהען אנמלויפין ווארים גאט ווייס אויב מיר וועלין זיך שוין קענין זעהען מיט אינזער ווייב אין קינדער, און דיא ניכט יודען האבין פאר גאנדער גישמעלט שומרים אז זייא זאלין נישט קענין אנמלויפין, ניא וויא עס איז גיקומען אין מיטען דער נאכט אזוי האבין גינימען דיא צווייא ניכט יודען דיא צווייא ברידער און האבין זייא גיפירט צי דעם ביג אזוי האבין דיא ניכט יודען תיכף איינעם דער שמאכען און דער אנדערער האט זיך אן גיהויבן צי ראנגלען מיט זייא נוא האבין זייא איהם אריין גישטאכין דיא שפיז אין הארצין אריין אזוי איז דיא שפיז אין הארצין אריין. און איז ציבראכין גיבראכין. האבין דיא ניכט יודען גינימען איין קיל און האבין אויס גישלאגען אין קאפ אריין נוא האט ער נעבאך גישריען מיט איין ביטערין קול און זיין קול האט זיך גיהערט פאר איין מייל, און ער האט גישריען רבונג של עולם ביה וויא לאנג נאך וועסטי דיין נקמה נישט מאן אין דיא פוחים וואס זייא הרגינען דיין ליב פאלג ישראל.

אצינד וועלן מיר אן הייבן ציא שרייבן דיא

גזירה פון בא לט א.

והיהודים אין דיא יהודים וואש זיינען אנטלאפן גיווארין קיין באלטא אוי
האבין דיא פוחים זיין נאך גילאפן און האבין גיפונען אין דעם תחום שבת פאר
דער שטאט ביו זיבעציג נפשות. און דארטן זיינען גיווען יהודים פון דער שטאט
זאלקווא איינער ר' אשר מיט זיין ווייב אונ קינדער און שוועסטער און ברידער און
זייער פאטער האט גיהייסן ר' גדליה. בקיצור וויא זיין האבין דער זעהען דיא פוחים
זיינען זיין גיבליבען שטיין און האבין זיך זייער דער שראקן. ניא האט זיך איין רעק
אן גירופען צי זיין לייזט אייך אויש מיט געלט וועלן מיר אייך ניט הרגינען. נוא
האבן זיין גיגעבין צי דיא פוחים ביו דרייא הינדערט רענדלאך. נוא האט זיך אפ
גירופען דער אנדערער רעק צי זיין ניט אפ פון אייך דיא קליידער אויך, נוא האבין
זיין פון זיך אראפ גיווארפען דיא קליידער ביו צום העמד און דער נאך האבין דיא
פוחים זיין אלע דער שטאכין. דיא מעשה איז גיווען ביום ד' ר"ח תמוז ביו ניין
טעג אין חודש עם זיינען גילעגן הרונים וויא האליץ. בקיצור עם איז גיקומען איין
טערק צי רייטיין אין שטאט אריין און דער ציילט דיא יהודים וואש אין שטאט זיינען.
אז אונטער דער שטאט ליגען הרונים וויא האליץ אויך האבין דיא יהודים איין עצה
גיהאלטן וויא מען זאל דיא הרונים האמשי צי דער קבורה בריינגען. בקיצור דיא
יהודים זיינען גיגאנגן צי דעם עלצטן און האבין אים גיגעבן פונף הונדערט
טאלער אז זיין זאלין לאזן בעהאלטן דיא יהודים. האט דער עלצטער מיט זיין
גישקט צוואנציג ישמעאליים און זיינען אויך גיגאנגן מיט זיין צווייא יהודים פאר
שטעלט פאר ישמעאליים און זיינען אויך גיגאנגן מיט דיא ישמעאליים בכדי זיין זאלין
דיא הרונים זייער רעכט טאן. נוא איז גיווען צווישען דיא יהודים הרונים איין אשה
וואס זיין האט נאך גילעבט אין זיין אויך גיווען צי שטאכין. האט דיא אשה זיין
דער ציילט דיא גאנצע מעשה נוא זעהן מיר וויא הש"י איז גותן ליעף כח דיא אשה
איז שוין גילעגן צווישען דיא הרונים דרייא טאג און זיין האט נאך גילעבט, נוא
האבין דיא יהודים גיגומען. דיא אשה און האבין זיין גיפירט קיין באלטע איז זיין
דארטן אויך גישטארבען און דיא יהודים האבין זיין מקבר גיווען. בקיצור דיא
יהודים וואס זיינען אנטלאפן גיווארין קיין באלטא האבין זיין גימינט אז זיין וועלן
ניציל ווערן, זיין וועלן קענין אנטלויפן נוא וויא דער נאנטע האט גישקט קיין
באלטא פינף הונדערט מאן מיט הארמאטין און האט גישקט מיט זיין איין עלשטין
און ער האט גיהייסן סילה ער איז גיווען איין גרויסער רשע נוא וויא ער איז
גיקומען אין שטאט אריין אויך האט ער אין שטאט גיפרעסן און גיוויפן כאות נפשו נוא

האט דער סילה גישיקט איין עלשטין מיט פיר מאן זייא זאלין זעהען וואש פאר לייט דאש איז אין שטאט און דאש איז גיווען ביום נ' פאר נאכט .

כאותו פעם האבען דיא פוחים גיחאפט צווייא בחורים און האבין זייא גיוואלט אום בריינגען . אזוי האט דער עלשמער פון דער שטאט זייא גיגעבין געלט אז זייא זאלין נישט אום בריינגען דיא בחורים און האט דיא צווייא בחורים אוועק גיפירט אויף זיין גרענעץ . דער נאך האט דער עלשמער פון דער שטאט גיפרעגט דיא פוחים ווער האט זייא גישיקט אהער אזוי האבין גיענטפערט דיא פוחים אז מען זאל נישט לאזן קיין יהודי און קיין שום פאלאך אין מדינת פולין האבין זייא אונז גישיקט אהער אז איר זאלט ארויש געבין דיא יהודים און דיא נישט יודען אז מיר זאלין אלע אום בריינגען אזוי האט דער עלשמער גיזאגט איך וועל אייך נישט ארויש געבין . איך קען דאש נישט טאן אן דעם תנור זיין ידיעה מיר וועלין אייך נישט ארויש געבין אפילו איין מאן אייך נישט . ווארום אז איר זאגט אנדערש אז איר זייט דאש חיל פון צאָרעוועג וויא קענט איר קומען אין אונזער גרענעץ דען עס שטייט אין אונזער פראווייע פאר שריבן אז איר טארט נישט קומען אין אונזער גרענעץ ועקס מײל . אזוי האבין די פוחים גישוויגן , זייא האבין נאר אלץ גיטראכט דיא יהודים ארויש צי בעקוממען אויף יענער זייט , נוא זיינען דיא פוחים גיוועסן אין שטאט דרייא מעג און האבין גיפרעסן און גיוויפן און האבין דיא יהודים נאר נישט גיטאן . נוא דער הויבט מאן פון דער שטאט זאגט אלץ צי דיא יהודים פארבט אייך נישט דען דער טאטער קומט אן אייך העלפין און דער הויבט מאן האט גינומען בייא דיא יהודים גרויסע מתנות און בייא דיא פוחים האט ער אויך גינומען גרוישע מתנות . נוא זיינען די יהודים געביך מבלבל גיווארן זייא האבין גיועהען באשיינפערליך וויא הש״י האט גיטאן זייא שטראפן ווען זייא זיינען גישטאנען דרייא מעג מיט דיא שונאים און זיינען נישט אנטלאפן .

ביום ה' איז אן גיקומען דער טאטער אין שטאט מיט אכציג מאן צי רייטן נוא וויא דיא פוחים האבין דער זעהען אז דער טאטער קימט אן , אזוי האבין דיא פוחים איינער צום אנדערן גיטאן ריידן , נישט אנדערס אז דער טאטער וויל מיט אינו שטרייטן אזוי זיינען דיא פוחים גיקומען צי זייער עלשטין און האבין גיבעטן לאמיר אוועק רייטן פון דער שטאט אזוי זיינען זייא גילאפן אז מען האט זייא נישט גיקאנט מיט דעם אויג דער זעהען . אזוי האבין דיא ישמעאלים אן גיהויבן אין דער פוילישער שטאט אריון גיין נוא זיינען דיא ישמעאלים פלוצלינג אויף דיא נישט יודען גיקומען און האבין מיט זייערע מעסער עמליכע נישט יודען דיא קעפ אראפ גענומען .

נוא זיינען דיא איבעריגע נישט יודין גילאפן צי דיא פוחים און האבין אין

צי וויסען גיטאן אז דיא ישמעעאלים קענען אריין אין דער מדינה פולין, ניא האט דאס זייער פאר דראסין דיא פוחים אווי האבין זיך דיא פוחים אן גיהויבין אוס צי קערן מיט גרויס שמורים און כלי זיין זיינען זייא גיגאנגן צי דיא ישמעעאלים מיט זייא מלחמה האלטין און ארויש מרייבין דיא ישמעעאלים פון דער מדינה און דיא פוחים האבין גיגעבין הארמאטין צי שיסען דיא יהודים. בקיצור דיא פוחים האבין מלחמה גיהאלטין מיט דיא ישמעעאלים ביו האלבין מאג דער ווייל האבין זיך גינמען דיא יהודים אין דער דעה אריין אז זייא זאלין אוועק יאגן פין דאנען. אבער דיא יהודים וואש זייא האבין גיהאט איין סמיכה אויף דיא ישמעעאלים זיינען זייא אין שטאט איבער גיבליבען נוא זיינען נעביך אלע יהודים אוס גיבראכט גיווארין דיא יהודים וואש זיינען אנטלאפן גיווארין זיינען גיפאלען צי דעם טאטער אין דיא הענט אריין און דער טאטער האט זייא נעבאך גיהרגט וויא דיא שאף עס זיינען פיל פארלארין גיווארין מיט ווייב און קינדער אטייל זיינען אנטרונען גיווארין מיט דיא נפשות און זייער האב און גיטש אז אויש גיבראכט גיווארין, נוא וויא זאל מען אויף דער זאך גיט וויינען און שרייען וויא דיא יהודים זיינען ווארין פאר טריבן אין איין פרעמדע מדינה און קיינער האט איבער זייא גיט קיין רחמנות גיהאט אבער דאש אז אלץ גיווען ווייל מיר האבין און גאט ברוך הוא פאר געסין.

דרום זיינען אזוי פיל יהודים אוס גיקומען איך קען אייך אזוי פיל גיט שרייבין און זאגן וויא דיא האבין נעביך אויף זיך גיהאט גרוישי צרות וואס מען האט זייא גיטאן שלאגן, און דיא יהודים וואש זיינען אנטלאפן גיווארין לארץ ישמעעאלים זיינען זייא גיקומען קיין בענדער אבער מען האט פיל גינומען אין דער שביה אריין צי דיא טאטערין און פיל זיינען גיבליבען ליגן אין דיא פעלדער מחמת זייא האבין גיט גיקאנט דער גיין ביו ארץ ישמעעאלים זיינען זייא גישטאבין אויף איין וועג און אטייל זיינען גישטארבן פאר הונגער און פאר דארשט און פיל יהודים זיינען דער טרונקן גיווארין אין נעסטער און דאס איברייגע ביסעל יהודים האט דער טאטער גינומען זייא אין שביה אריין און דער טאטער האט זייא גיטריבן אלע מאג אויף פאנשציונע אבער דיא יהודים פון דיא איברייגע שטעט האבין גיטאן האפן אן גאט ברוך הוא ער האט גיטאן אין דיא פוחים תיכף נקמות. דיא מעשה האט גיווערט דרייא וואכן וויא זייא האבין גאנץ אוקריינא און פאכרעזע אלע יהודים און פריצים און גיט יודין אויש גיהרגת. און דער נאך האבין דיא פוחים זיך גיגעבין איין עצה אז זייא זאלין מערין נאך חיל און גיטן און הארמאטין און צי גיין אין פולין און אויש צי הארגינען אין גאנץ פולין דיא יהודים און פריצים. בקיצור דיא יהודים פון בראד זיינען דער פין גיוואר גיווארין האבין זייא דרויף גרוישי הוצאות גיליג טאון זיינען גילאפן צי דעם יעניראל בראנצקי קיין שארי גראָד און האבין

אן גיהויבן צי וויינען און צי שרייען פאר דעם יעניראל. או ער זאל דיא זאך מבטל זיין נוא דער יעניראל האט דיא יהודים גיטרייסט און האט צוא זייא גיזאגט מיט פארקט אייך איך וועל אי"ה באלד דיא פוחים אום בריינגען און דער יענעראל האט תיכף אן גיהויבן צי רירן ויינע חילות. און אזוי גיגאנגן מלחמה צי האלטן מיט דיא פוחים און ער האט גישוקט עטליכע הונדערט חילות קיין אומן אז זייא זאלן זיך יאגן צי דיא פוחים און דער יעניראל האט זייא אן גיזאגט איר זאלט שטיל אריין גיין אין שטאט, נוא זייא דיא חילות וויינען גיקומען אין שטאט אריין האבן זייא גאר שלום גימאכט מיט דיא פוחים און האבן גיפרעסן און גיוויפן מיט דיא פוחים און זייא האבן גיזאגט צי דיא פוחים איר האט גיט גיטאן וואש איר האט אויש גיהרגיט דיא יהודים נאר ווארט ביו דיא איבערגע חילות וועלן אן קימען וועלן מיר באנאנד הארגיגען דיא יהודים און זייא האבן אין מיסטן גיהייסן ווארטיין דיא פוחים בכדו דיא חילות זאלן דער ווייל קימען און מען זאל דיא פוחים אום בריינגען.

און דער יענעראל האט גימאכט שמריק אז מען זאל זייא בינדן און קלעצער האט ער אויך גימאכט נוא זייא דער יענעראל אזוי אן גיקומען מיט דיא חילות און איין פאלקאוניק מיט עטליכע הונדערט מאן וויינען פריער אריין גילאפן נוא זייא דער פאלקאוניק האט דער זעהען זייא דיא פוחים פרעסן און זויפן און ווילן ווייטער הארגיגען דיא יהודים האט דאש אים זייער פאר דראסן נוא רופט זיך אן דער פאלקאוניק ווער האט אייך גיגעבן רשות אז איר זאלט אויש הרגיגען דיא מדינת פוילן נוא זייא דיא פוחים האבן דער זעהען אז דער פאלקאוניק אזוי זייער ברוגז אויף דעם האבן זייא גיוואלט אנטלויפן אבער דער פאלקאוניק האט תיכף גיהייסען בריינגען דיא שמריק און מען האט זייא גיבינדען און ער האט זייא גישלאגן מיט מכות אכזריות און ער האט זייא גיטאן וואונדן און בילען און ער האט צי זייא גיזאגט האט איר דען ניש גינומען גאלד און זילבער גינג פאר וואש ווילט איר נאך דיא מדינה חרוב מאכן, און דער צאראווע האט אייך גאר ניש באפוילען נוא זאלט איר וויסען אז אום שולדיקע בלוט האט איר פאר גאסן. דער נאך האט דער יענעראל בארניצקי באפוילן צי דיא דונצים אז זייא זאלן ארום לויפן צי דיא פוחים אז זייא זאלן ניש אנטלויפן, נוא וויינען דיא דונצים גיגאנגן און מען האט ארום גירינגלט דיא פוחים מיט דיא בלויע שווערד, דער נאך האט מען זיך אן גיהויבן צי דעם גאנצע און מען האט אים גרוישע צרות גיטאן מען האט אים גישלאגן און מען האט אים פאר קאוויט בכבלי ברול דיא הענט און דיא פיס אזוי האט גאנצע אן גיהויבן צי שרייען און צי וויינען און האט גיזאגט איבער דעם האט מען אויף מיר קיין רחמנות ניש דען איך האב גישטאבן אלמנות און בתולות

ווארום עש איז צי מיר גיקומען איין אלמנה און האט מיך אן גיהויבן צי בעטן
און צי וויינען אז איך זאל זיא ניש הרגינען האב איך אויש גישטרעקט מיין פום
און איך האב איר אויש גישלאגן דיא ציין מיט דעם פום דרום האט איר אויף
מיר קיין רחמנות ניש.

אחר זה נאך דעם האט דער יענעראל בארנצקי באפוילן אז מען זאל ארום
גיין אויף דיא דערפער און מען זאל חאפין פורין. נוא ווינען גיגאנגן דיא מאסקוויטער
און האבין גיבראכט פורין און מען האט ארויף גיווארפן אויף אימליכער פור זעקס
פוחים און מען האט זייא גיפירט אין וועג האבין זייא גישטיפט און גילאכט, בקיצור
מען האט אריין גיפירט דיא פוחים אין שמאט האבין זייא זיך וויער דער שראקין
און מען האט גינומען דיא פוחים און מען האט זייא גיגאנגן אויף אלע דערפער
צי זעקס, אבער דעם גאנטע וויא מען האט איהם גיבראכט פאר דעם יענעראל
בארנצקי אזוי האט ער אים ניש גיהייסן תיכף היינגען נאר ער האט אים פריער
גיהייסן מאן גרויסע צרות. האט מען אים גינומען און מען האט אים אריין גיווארפן
אין איין פינצטערער גרוב אריין און דער יענעראל האט גיך גישקט נאך דעם תלין
קיין שארי גראד. בקיצור וויא דער תלין איז גיקומען אזוי האט ער גיהייסן אז אלע
יהודים זאלין זיך ציא גויה גיין, זאלין זעהען זיין בייוון וואונדער. בראשון האט מען
איהם גיהייסן רייסין מיט אייזערנע קאמען זיין פלייש, דער נאך האט מען גימאכט
אייזערנע קרוין און מען זאל דיא קרוין צי גליען און מען זאל אים דיא קרוין
אויף דעם קאפ אן מאן. נוא האט מען צי גליט דיא קרוין און מען האט אים אן
גיטאן אויף דעם קאפ. און מען האט אים גיואגט היינט קריינען מיר דיך פאר איין
פוילישען מלך איבער פוילין אין דעם האט מען דעם רשע גאנטע אן גיבירען
אין דעם פרענגיר ער זאל זיך מוטשין ליינגער און דער תלין איז אלע רגע
גיקומען צי לויפן און האט גיטרונקין בראנפין בכרי דיא רציחה זאל זיין אן אים
שמארקער. איז ער אזוי גילאפן אלע מאל און האט אים אויש גירייסן מיט דיא
קאמען שטיקער פלייש, דער נאך האט מען דעם גאנטע צי האקט אויף שטיקער.
נוא מיר וועלין ווייטער ניש שרייבן, מיר וועלין בייא דעם בלייבן און פאר דיא
צרות פון אומן און אוקריינא זאלין מיר זוכה זיין אז אונזער גואל
צדק זאל קומען במהרה בימנו אמן*.

* הספר הזה נדפס פעמים, ראשונה בשנת 1838 בסדילקוב, ושנית בוויילנא שנת 1845.

לקטום מספרים שונים

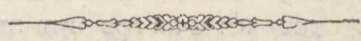
בספר „אגות אוזב“ בהקדמתו למגילת איכה נאמר: ויהי בשנת תקכ"ח לאלף הששי, מרדו עם הנקראים קאזאקין בעם פולין ויהרגו בודון כל אנשי פולין והיהודים הנמצאים במדינת אוקריינה ושללם בזוו, או היה חרב וחורבן בעיר אומן ומעמיאוב ושאר עירות וכפרים עד אין מספר, לא נשארה קללה בתוכחות שנים שלא נתקיימה או ולא העליתי על הכתב קצת קורות בפרטות על ספר כי היא מחריד הלבבות ומכאיב הנפשות כהמם דונג מפני האש, ובתוך כעסו ית"ש זכר הרחמים כמו שהכתיחנו ויתן את ישראל לרחמים בעיני שרי מאסקווא ושרי פולין אשר עמם וימו אליהם חסד וילכדו ראשי המורדים ויעשו בהם שפטים, ואז עם בני ישראל בהכשלם נעזרו עזר מעט, וישיבו נדחי הנמלטים בבושת אל אדוניהם איש אל עירו ואיש אל ארצו, ולא ארכו הימים ולא שך חמת תנינים גם בחורף ההוא ונהרגו לאלפים וגורשו שנית השרידים בעו"ה ויירא יעקב מאד ויצר לו, או נתעוררה מלחמה חדשה בין הישמעאלים ובין עם הזק וגדול עם מאסקווי, ותהי סער מתחולל במלחמת תנינים הללו, ועם מאסקווי חנו לדגליהם, במדינת אוקריינא שקמה מלחמת המורדים, ותהי צרי אל הוה הנוכר, ותאריך המלחמה עד כי בשנת תק"ל רבתה חולי הדבר ב"מ, ותאחו האש בגלילות רבות בערים ובכפרים עד אין מספר, עד כי נמשו היהודים את אדמתם עובו בתיהם והיקום ויברחו אל היערים והשדה, ותרב מהומה זו גם במדינת וואליץ*) בשנת ה' תקכ"ח לפ"ק היתה עת צרה ונאצה גדולה אז נועדו רוב רוזני המדינה על יומא רשוקא בחדש אלול ואני קמתי בקהל אשוע והיו לי עוזרי חיל תומכי מאושר אנשי אמת יראי אלהים וכתבו ובאו על החתום לעשות גרר בעניני תכשיטין וכיצד הלבוישן של כלות ובתולות ובחורים וקנים יחדו ובא צורף אחד ואכל קורצי בי שר עד שעשה כל הענין רסיסים, ואני בחמלת ד' נמלטתי או וכו', מה נאמר אנחנו שפלי שבשפלים הולכי מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר, וכו'. ומהם באו פליטים למלכות פולין שהיתה עדיין בלתי מרובה באוכלסין ולא היו מסודרים יותר משתי מאות שנים, עד שנוכר ראשם הנאון מוה"ר יעקב פאלק רבו של רש"ל, עד כי הורגלו וכסבורים הם יושבים בארץ ישראל ללכת בבגדי חופש ורקמה ועדי זהב, ולשווא יתייפו מאסו בהם עונכים נפשם יבקשו. והלא כשהיינו בארצנו נמו נכר שוע לפני דל מהם שרים מהם כורמים ויוגבים, היתכן שהחוטב עצים ילך בכתר זהב ואשתו נצבת שגל לימינו בכתם אופיר ובתורה נאמר

*) הספר הזה „אגות אוזב“ חברו הרב הגאון מו"ה יעקב ישראל מיווליש מ"מ דק"ק קרעמיניץ.

ואם דל הוא ואין ידו משנת, ואמר שמואל אין בין העוה"ז לימוח המשיח אלא שעבוד מלכויות שנאמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ כו' ועתה בגולה לא ילך שום אחד בדרכים ראויים אליו, אלא הקל שבקלים יעשה לאשתו איסמא וכליא פרוחי עם משבצות זהב ושלשלת עם קרני פרה כאביר אבירים, מה אומר ומה אדבר כו' הרחמן יתן בלבבותינו להכיר כל אחד את מקומו או כל אחד על מקומו יבוא בשלום אמן. ⁽¹⁾

בספר „שער המלך“ נאמר: הנה בצרה גדולה אנחנו בעתים הללו אשר דמינו נשפך כמים, קול דמי אחינו צועקים ההרג רב בעוה"ר שהי' במדינת אוקריינא בשנת „שהרג"ד“ לפ"ק וביותר בק"ק אומן היאומן כי יסופר מה שעשו שם הפוחזים אכזריות שהיתה שם כמכסת הנפשות שהיו כופין ואומרים לאב כוס מלה שהאב וכוס את בנו ולא יחוס על דם זרעו, והיה להם על דקר נעוץ כמה ילדים פרחי שושנים, והיה שם מעין ובור עמוק מאד ולקחו הפוחזים ילדי עברים יונקי שדים והשליכו אותם הבורה עד שנתמלאה מחולייתיהם ואבריהם, ועלתה צעקתם מתהום ארעא עד רום רקיעא ואלפים נפשות הקדושים נהרגו במיתות חמורות, נשים שכבו ובראש כל חוצות שחוטות וילדיהן רוחשין אצליהן וינקו חלב מתה וחלב שחוטת, או לעינים שכך ראו, ולשמוע אוזן דאבה גפשינו, על אלה אנו בוכים יומם ולילה ארץ אל תכסי דמס, והקב"ה יסיר מעלינו האהוב אשר בעוה"ר לנו כאויב ⁽²⁾. והראיתי בפרק ד' את גורל הכליה שעשו ביהודים, אנשי אמונה אוכדו במדינת אוקריינא, ביותר מק"ק אומן אשר היתה עיר ואם בישראל, וקריתי את אשר כתבו לזכרון בספר הצרות שהיו שם, ולשמוע אוזן דאבה נפשנו. ⁽³⁾

וכאשר נודע לנו, בכל שנה ושנה ביום הששה בתמוז קורין בעיר אומן מגילה שהיא כתפלת אל מלא רחמים ומזכירים הצרות והקדושים שנהרגו על קדוש השם, וכל זה בכהכ"נ הישן ואנשים וקנים יצומו בו ביום, ⁽⁴⁾

⁽¹⁾ עיין ספר הנזכר בפירושו (ב' יו"ד).

⁽²⁾ הספר „שער המלך“ (על דרוש) חברו הרב כמה"ר מרדכי בהרב כמה"ר שמואל אב"ד דק"ק ווילקאוויטש, ונדפס בדיהרנפארט שנת תקנ"ז לפ"ק, ועיין שם חלק שני שער ג' פ' ו"ד דף כ"ב.

⁽³⁾ עיין שם חלק שני פרק ו' דף ק"ה, ולדעתי בלי ספק כונתו על הספר היושארגאני הנדפס מה בשם „מעשה גדולה מן אומן ומאוקריינא“.

⁽⁴⁾ עיין בספרי לקורות הגזרות מחברת א' (צד 6) ועיין גם בספרי זה מחברת ג' (צד 29) ואת אגרת ע"ד הגזרות כימי נאנטע מאת איש מודמן,

דברי אברהם

דרוש יקר שדרש או ע"ד הגזרות האלה הרב הגאון ה"ר אברהם מאיר הלוי
ע פ ש ט ו ין בן הגאון הנודע בעל הפרדס זצ"ל.

ישעיה הנביא אמר (מ"ב כ'—כ"ה) ראות רבות ולא תשמור פקוח אונים ולא ישמע, והא עם בווז ושסוי הפח בחורים כלם ובכתי כלאים החבאו היו לבז ואין מציל משסה ואין אמר השב, מי בכס יאזין זאת יקשיב וישמע לאחור, מי נתן למשיסה ועקב וישראל לבזיים הלא יי זז חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלך ולא שמעו בתורתו, וישפוך עליו חמה אפו ועושו מלחמה ותלהמהו מסכיב ולא ידע ותבער בו ולא ישים על לב; והנה ככל החזיון הזה הויה יד ה' בנו מתחלה ועד סוף נתקים בנו, אבל דרך רמו, רמו לנו הכתוב על מה ולמה הגיענו ככה. אחרי שבעיננו ראינו ובאוננו שזמענו את כל הקורות מהשונאים בריחוק מקום ובקירוב מקום סמוך ונראה למחננו אשר גולו וחמסו ובוזו והרגו נפשות נקיים וכשרם עליהם יכאב תלויים ועומדים, אוי לאונים שכך שומעים ועינים שכך רואים. ואם כן מן הראוי היה שנוכל לשמור את מאדנו להקדים לרשיעאה עד דיקדמינך, והיה ספק בידינו להציל את מאדנו מוחז ועד שרוך נעל, ולא כן עלתה בידנו שנגזלנו לאלפים ולמאות לכל גויה וגויה די מחסורה לפי ערך עשרו והננו. והנה הלא דבר הוא מאתו יתברך שמו, ואמר הכתוב ראות רבות שתראה בעין שכלך צרות רבות ר"ל הכאות סביבך ולא תשמור ואף על פי כן לא תוכל לשמור את עצמך להנצל מלפול בפח ויוקשים של השונא שיושלח בך מהומה רבה שלא ינחוו לברוח מן העיר חוצה, כאשר עלתה בידנו. ואמר הכתוב וכל כך למה הוא כן. אומר הכתוב שזאת יעלך מדה כנגד מדה והיינו פקח אונים ולא ישמע ר"ל שאוננו היו פקוחים ולא אטומים משמוע כל הצרות והגזרות רעות שעברו במדינת אוקריינא, ולא ישמע ששום אדם לא נתן לב להבין בדבר ולהקדים לרשיעא הוא השטן בתשובה ומעשים טובים בכרי שלא ילך המספחת גדול והולך עד יגע עדינו ח"ו, מאז היה ראוי לנו לגזור צום וכבי ומספר וללבוש שק ואפר ולצאת בתוך העיר ולזעוק ועקה גדולה ומרה עד פור התפוררה גוייתנו על הרוגי עמנו אחינו בני ישראל.

וכן מצינו בשמואל (ב' א' י"ב) ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב. וכן אמר ירמיה (ח' כ"ג) מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את הללי בת עמי, וכ

אמר (י"ג י"ז) ודממע תדמע ותרד עיני דמעא כי נשבה עדר ה'. וכן אמר (י"ד י"ז) ואמרת אליהם את הרבר הזה תרדנה עיני דמעא לילה ויומם ואל תרמינה כי שבר גדול נשברה בתולת בת עמי נחלה מאד, אם יצאתי השרה והנה חללי חרב ואם באתי העיר והנה תחלואי רעב; אוי נא לנו כי חטאנו אשר כל זה קראנו במדינת אוקריינא ראש תפארתנו פלגי מים ירדו מעיננו על כי גועו שם כהנינו וזקננו, דמינו שפכו כמים סביבותינו בבנינו ובבנותינו בנערינו ובזקנינו, תינוקות של בת רבן היו קרבן עולותינו, אבות על בנים ובנים על אבות נשחמות לעינינו, הוגה ה' על פשעינו, הלכו שבי עוללנו וטפנו, שבת משובש לבנו, נהפך לאכל מחולינו, בחוצות הושלך כספינו וברחובות זהבינו, הרסו וזונו מקדשנו מעט ומשכנותינו, לנכרים נתן בתינו, ולזרים נהפך נחלתינו, אוי נא לנו, על זה דוה לבנו על אלה חשבו עינינו, והאיך יערב שום מאכל לחכנו, בשומינו על לבנו את כל אלה, ומחמיות אכזריות שנתעולל השונא בנו, וכלים מכלים שונים, מי בחרב, מי באש, מי במים, מי ברעב, מי בצמא, מי ברעש, מי בחניקה, מי בסקילה, מי בשחיטה, מי בדקירה, מי בקציצות ידים ורגלים מושלכים על אם הדרך, מי בוריקה בחיים חיותו לתוך בורות שיחין ומערות, מי בבהלה, מי בחרדה, אוי ואבוי לעינים שכך רואים ואזנים שכך שומעים, ארץ אל תכסי דמם ואל יהי מקום לזעקתם, עד ישקף וירא ה' מן השמים וינקום וינקם ונקמתו תורתו ונקמת דם עבריו השפוך כמים*.)

ועתה אחינו בני ישראל הלא יאחזנו פלצות וימס רוח בקרבנו, וישחה לעפר נפשנו ויודבק לארץ במננו על גודל הגזירות אשר שמענו וחלילה שלא יעבור כוס התרעלה גם עלינו, או נא לנו אהה עלינו, על נקדים לרשיעא עד דיקדמנו, ונשא למרום עיננו ונסיר את רוע מעללינו, ונסיר מכשול מקרבנו, ונתן כבוד לאלהינו מלבנו וארזינו, החפץ בשלמינו וחסדנו ולרחם עלינו, ונקרע לבבינו ואל בגדינו, ודמע תדמע עינינו על הצלת עצמנו ועוללנו וטפינו לכל יקחו זרים לעינינו, כיום הכפורים המוכן לכפר עונותינו, ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רשע גור דינינו.

אנחנו האבות נוריד נא כנחל דמעא על עוללנו וטפינו החביבים עלינו ככבת עינינו, הלא כמה וכמה הרפתקאות דערו עליה דגברא עד שיוכה לגדלם, ועור בעד עור ואת כל אשר לו יתן בעד נפשו, ויום ולילה לא ישבות ובנפשו ממש יבוא לחמו להחיות את מחמדי עינו, ועתה ח"ו הם תלויים ועומדים בסכנות גדולות, מי יודע לאיזה דרך יוליכו אותם, אוי נא לנו כי חטאנו, על כן אתם בנים חביבים שפכו נא נפשכם ודמע ודמע עיניכם לפני אלהיכם, ואל תבטחו על אביכם כי

* סוף דבריו מן ארץ אל תכסי כו' הוא לשון הסליחה לער"ה המתחלת: אנא הבט וכו'.

ערבא ערבא צריך ואולי ישמע הפילתכם להאריך ימי איביכם ואמכם בכותכם, כי על מי תבטחו ומי ישא רנה בערכם אם תשארו ח"ו יתומים ותהיו קנה רצוף ח"ו ואל מי הפנו ואל מי תשענו, על כן התעוררו נא בבכי ולילה אולי ירא וישקוף ה' מן השמים וישמע להבל פיכם ולשברון לבבכם, ועל זה נאמר נחפשה דרכנו ונראה כי כל הדרכים מלאים דם נפשות נקיים וצדיקים הרוגים וממונים תחת עצים ואבנים, וכמה נשים כתרו רגליהם ונעים ונדים עם בנוהם ובנותיהם ילדים ורכים אין תומך ואין סומך, אוי נא לנו כי חטאנו, אהה על נפשנו, ואומר ונחקורה לחקור ולדרוש היטב בשל מי יצאה הרעה הזאת הלא הכל בשלנו כמו שנאמר (ישעיה נ"א) מפני הרעה נאסף הצדיק שלא יהיה ח"ו שום מגין עלינו, על כן ונשובה שבוודאי עלינו לשוב כי אין מגין בנו.

ועתה ה' אבינו אתה חוסה נא על שארית עמך אשר קראת בשמך, ומי כישראל עמך אשר ענייהם כך תלויות וכאב על בנים תרחם עליהם (והן אנחנו) וחסן ילדי שעשועך, ואתה כתבת בתורתך הקדושה (שמות י"ט ו') ואתה ההיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ועתה הביט נא וראה לקדושים אשר בארץ המה המקדישים את שמך בשחיטתם וזריקת דמם בחוצות ובשוקים ובשרות על קידוש שמך, ואתה אמרת, בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו (דברים ד' ל'), ועתה הביט נא וראה המעט הם הצרות והתלאות הבאות עלינו כי כלנו גוענו ואבדנו בנפשינו ומאדנו, אוי נא לנו כי חטאנו.

ומצינו שתחנא הזהיר גם כן לנו לקדם לרשיעא בעת צרה רחמנא לצלן כדאיאת באבות (פ"ג מ"ב) רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה (של מלכות) איש את רעהו חיים בלעו, הנה כוננת ההנא על מינוי המלך בארץ להתפלל תיכף שיהא שלום בארץ לבל יקום שום מחלוקת וקטטה בינו ובין אחרים כי כל המחלוקת שבין האומות הלא אחינו בני ישראל הן הנה בראש הצרות והרעות רחמנא לצלן, כאשר היה לעולמים בשנים הקדמונים כמבואר בשבט יהודה, וכאז כן עתה בעוה"ר, והנה הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו חפץ חסד הוא שולח אות ומופת לעורר לבות בני אדם על דרך שאמרו: אין הקב"ה פוגע בנפשות תחלה, ודייק בנפשות כי בכלל ישראל הוא מדבר שאף לכלל ישראל הקב"ה פוגע מקודם בממון ואם אינם חוזרין או הוא פוגע בנפשות ח"ו, על דרך שאמרו (גמ' ברכות) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו, עליו דייקא שכבר באו על הגוף יפשפש במעשיו שעל כן בא לו כבר איזה עונש על ממונו והוא לא שם על לבו ולכן פגע כבר בגופו ממש.

כן אנחנו בני ישראל בעוה"ר הויה יד ה' בנו על כלל ישראל תיכף ומיד כשהומלך המלך יר"ה על ממלכתו שנת תקב"ה לפ"ק אוי פגע מדת הדין בממונו

יגור כפולי גולגלתא אשר קבע קובעיהם נפש. שב' זג' שנים כמה וכמה עקרו ממקומם להיות נע זנר בארץ, ולא זו בלבד כי אם בצירוף פיסול המטבעות שעל ידי זה נתהיה היוקר והרעב והפרנסה נתמעטה מיום אל יום ואין לך יום ויום שאין קללתו מרובה משל חברתה ר"ל, ואם כן מאז היה לנו לדעת ולהתעורר ולצעוק אל ה' אלהינו ככל לבבינו שלא תלך המספחת יותר לנגוע בנפשות ח"ו וחיינו על ידי שיהיה שלום בארץ, כי החיים והשלום הם אחים בכל מקום, שבכל תפלה הוקבעו שניהם יחדיו והיינו בראש הדש לחיים ולשלום וכן בסליחות חיים ושלום תסמכנו, אבל לא כן היינו עמנו שסברנו מקרה הוא ועמרנו על מעמדינו ולא שמנו כלל על לבינו, ולכן יר ה' הויה בנו בחמד נפשותינו בכמה וכמה קהלות קדושות בית תפארתו אוי נא לנו כי חטאנו.

וזהו כונת ההנא הוי מתפלל בשלומה של מלכות שיהיה המלך יושב בשלום ושלוה שאלמלא מוראה על כל האומות אוי איש את רעהו תיכף כשיותחל מלחמה בין איש לרעהו אוי חיים הם אחינו בני ישראל בני אל חי וגם הצדיקים נקראים חיים בלעו, שעל ידי המלחמה שביניהם נבלעו אחינו בני ישראל והצדיקים בין שניהם כי המהומה ביניהם והגזירה והקצף יוצא תחלה על אחינו בני ישראל, או יש לומר שאלמלא מוראה איש אה רעה שאם לא היה מוראו של מלכים בין איש לרעהו אוי גם כן חיים בלעו כנ"ל.

וזה רמוז רימוז לנו אויב על הצרות העתידות לבוא כי ידוע מגזירות קשות וחמורות שהיה כבר במדינת אוקריינא ר"ל בשנת ת"ח וכבר רמזו כל דורשי רשומות בתיבת זא"ת הרומזת למספר ת"ח, ועתה בעוה"ר בשנת **תקכ"ה** הו"ה יד ה' בנו ונתרבה הרעות והתלאות כהנה וכהנה ר"ל ושני הזמנים מרומזים בשני תיבות הללו היינו זא"ת היא גזירות ת"ח ובהצטרף אף לזאת עם הששה אותיות עולה למספר תקכ"ה ועל זה אמר אף לזאת יחרד לבי היינו שנת תקכ"ה חרד לבי שהיה הרבר תלוי בנו, שאם נתעורר לעת הזאת לא היה הולך וגדול המספחת ועל זה יותר ממקומו.

וזהו שאמר דוד המלך ע"ה (בההלים נ) בינו נא זאת שוכחי אלוה פן אטרוף ואין מציל חלילה, וכן אמר (שם ל"ה י"ג) ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי ותפלתי על חיקי תשוב; ובאמת קשה מה היה לו לצום בלבבית שק על צרות האומות כי מסתמא לא על שונאיו לבד דיבר כאשר אמר מתחלה לחם את לוחמי והכל בכלל, ולא עוד שמשמים ותפלתי וגו' פי' רש"י שאם יאמרו שעניתי לרעהם על כן תפלתי אלי תשוב וקשה מה היה לו לשבע ולהתנצל, אבל יש לומר דרך רמז שאמר תיכף בחלותם שאם אירע איזה צרה להאומות אוי אני מחוייב לצום בלבבית שק והיינו מפני שבצרותם ליצר היינו כלל ישראל, וזהו שמשמים שלא יקשה מה לי

לצום על צרותם ואמר ותפלתי אל חקי תשוב שהתפלה שאני מהפלל עליהם נוגע אלי וכנ"ל, כאשר עינינו כלות וראות שתיכף בתחלת מחלקותם אנחנו בראש הצרות והרעות והתלאות ונתקיים בנו מה שכתוב בירמיה (מ"ו ב'ג') ויאמר ה' אלי אם יעמוד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה שלח מעל פני ויצאו, והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם כה אמר ה' אשר למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי ופקדתי עליהם ארבע משפחות נאום ה' את החרב להרוג ואת הכלבים לסחוב ואת עוף השמים ואת בהמת הארץ לאכול ולהשחית, ומעתה נחזור לענינו כאומר הכתב והוא עם בוזו ושסוי ר"ל והוא אותו דבר שלא נתעורר לשוב בתשובה גרם להם להיות עם בוזו וגו'. היו לבנו ואין מציל ר"ל שהיה לבויה גדולה שלא נשאר שום הצלה, או ר"ל ואין מציל שלא הועיל כלום כל ההצלות שעשו הן מה שהטמינו בבורות הן מה שהצילו מחוץ לעיר גם משם נאכר, למשיסה ואין אומר השב ר"ל שאם נשאר איזה מותרות היה למשיסה ולמרמוס רגליהם בכדי שלא יאמר שום אדם שהושב לו איזה דבר כי השב לשון מקור הוא, או ר"ל למשיסה הוא אינו קשה כמו ביוה וכן פירש האלשיך והיינו שהמותרות הגיע ליד יודים אבל ואין אומר השב שאין שום אדם מתעורר להשיב דבר של אחרים שבידו, ובפרט שנתנו חרם כבר ואין איש שם על לב, על זה ידו כל הרוים איך יקשה אדם את לבנו הערל לעת כואת אשר חיינו תלויים ועומדים מנגד, השם יודע מה יהיה הסוף, ועל זה אמר הפיוט וביוצר של יום ב' של שבועותו קרוין מחומר וכו', קנין שלו אינו שלו קנין שאינו שלו למה לו, ר"ל קנין שלו יתר הפליטה של כל אדם אינו במוח להיות שלו לעת הזאת, ואם כן שאינו שלו למה לו, אינו אומר מצד האיסור של גזילה אלא אפילו מצד השכל למה לו אפשר שיבא העת שיצטרך לדאוג אנה יצניעם, אם כן למה לו לדאוג על של אחרים גם אולי יודע, ובפרט לעת הזאת איך לא ישים על לבו גורל אסור החרם צא ולמד ממעשה דעכן שגרם מיתה לו מלבד מה שנפלו עבורו כמה נפשות ביד השונאים, אוי נא לנו הנשמע והנראה בני אדם אבירי לב כאילו שלא לחוס על נפשו ונפש בניו החביבים והנחמדים ואמרינן בסנהדרין (ק"א) לא ידבק בידך מאומה מן החרם, כל זמן שהרשעים בעולם חרוין אף בעולם וכו', ועינינו רואות וכלות מגורל החרון אף שיצא בעתים הללו על כל העולם המקום רחם עלינו אך ואולי יש בנו איש פרא אשר מורא התירא לעצמו מחמת טעם הכמוס, על כן גם אני גוזר בחרם הגדול יהושע בן נון שכל מי שישנו תחת ידו מכל יהודים הירוע לו בודאי שאינו שלו שוביא ליד הבית דין והבית לא יחיורו כי אם בסימנים מובהקים ובאם לאו אוי ישיבו לידו כמקדם, ופשימא כל מי כל מי שיש בידו כתבים ושמרי חובות ובפרט הכתבים שלי שטרחתי ויגעתי בויעת אפילו יחזור על כל פנים בתוך שבוע זו או שיגיע עדיין לידו

ולא יחזיר אוי יחולו על ראשו כל החרמות והארורים והשמתות עד יכף כאנמון ראשו ויתודה אשר חטא והוא ימות ושום אדם לא ילכד ברשתו רשעתי אשר רשע ולהשומע יונעם.

ונחזור לעניננו שאמר הכתוב מי בכס יאזין זאת ר"ל היינו גזירת ת"ח שאם ישום על לבו זאת וישוב ואז יקשיב וישמע לשון הבנה לאחור מה שיהיה באחרית הימים שלא יהיה גם כן כזה ח"ו ומהו שישמע ויבין לאחור שירע מי נתן למשיסה יעקב וגו' הלא ה' זו חטאנו לו וא"כ ראוי לשוב בתשובה על החטאים והעונות והפשעים מרם יבא הרעה"ה ח"ו, אכן יאמר הכתוב ולא אבו בדרךנו הלוך וגו' שלא ירצה לשוב בתשובה ולא שימו על לבם גזירות ת"ח על כן וישפוך עליו וגו', נמצא אחינו בני ישראל על מי יש לנו להתרעם כי אם עלינו ועל עצמנו, על דרך שנאמר (איכה ג' ל"ט) מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו, כי רוע מעללינו גרם לנו כל זה כמו שנאמר (ישעיה ס"ד), ותמוננו ביד עוננו.

והנה עיננו ראות וכלות שה' הוא הצדיק על כל הבא עלינו שנשפתנו הכל מדה כנגד מדה בעוה"ר: ראשונה, חילול שבת שהיה בנו לאפות ולכשל ולשאת משא והליכות הויץ לתחום ולנסוע בעגלות ולחזור אחר הבהמות, זה עלתה בנו חלף ותמורת חילול שבת של כל השנה לקנות ולמכור ולהחזיק מחיה ולעשות כברייה הויז ולשלוח בהמות ביערות ובשדות ומי יכול להגיד ולספר דומיהם רבים, ומצינו בתוכחה שאמר הכתוב (דברים כ"ח ל"ז) יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך, והטעם הוא מאחר שאדם עושה העבירה לתאבון הקב"ה מוזמן לידו לעשות העבירה מתוך הלחץ והדחק על דרך שאמרו: בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, ודי היה שהיו מניחין אותו, מהו מוליכין אותו אלא מניחין אותו לעשות אבל מוליכין לעשות שלא ברצונו הרחבה מר"ב כל כי אם מתוך הלחץ והדחק, וכבר הארכתי כמה פעמים מענין חילול שבת והן הנה גרם לנו שנגולנו על דרך שאמרו (בגמין ל"ח) בהני תלת מלי בעלי בתים נחתי מנכסיהן דמפקינן עבדא לחירותא, וסירי נכסייהו בשבתא, וקבעא סעודתיירו בעידן בי מדרשא, ואם על סעירי נכסייהו יורדים מנכסיהן מכל שכן מחללים גמורים שיש עונש אחר ח"ו כמו שאמרו (גמ' שבת) אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת, וה' חפץ חסד אשר ענש עדיין על דרך החסד, והנה היה לנו כגדי כבוד לשבת ולא כבדנו והלכנו תמיד כאבלים ר"ל על כן ניטל הכל מירנו והכל הוא מדה כנגד מדה.

שנית, היה לנו בויון התורה על זה דאבה לבנו על אלה חשכה עיננו הוי ואויה לי אללי לי תורה תורה חגרי שק והתפלשי בעפר על התבערה וחרוף אף שיצא עלינו לחלק ולדקור ולנקוב גליליך, איכה נתונה באש אוכלה ותאוכל בידי

בשר ולא נכו זרים (כגלליך) ובגיליך, איך יערב לחכינו אכול שום מאכל אחרי ראינו בולוולך אשר נתעוללו בך שונאיך וזרקו לארץ גויליך ורמסו ודרסו ברגלים אורוותיך, אוי לנו על שברך אללי לי* תורה הקדושה התחנני בבקשה פני צור הנערץ בקדושה, שפכי שיח ערב, וזכרי מעשה חורב, נעשה ונשמע נמו להתקרב, חוקים ומשפטים על פימו שפוטים ואויביהם פלילים ובהם נשפטים, חנני פני קונך במעון חנוך כי הוא אלהיך יוצרך ואדונך, ושפכי חנונים עבור תפילתנו באין סוכך עננים, אויה נא לי אולי לי, אבל צדיק הוא ה' כי בשלנו יצא הרעה הזאת שבוינו תורתנו הקדושה שכולם עמדו מוטעים ופסולים וחופשה לא ניתן להם מבית מנוחתם ארון הקדש כאלו נתנו בבית הכלא ולא שמנו על לבנו להתנדב נדבת הק' לתקנם על מכונם, על כן כוזו חבוזים את כספנו והם היו מבוזים בידי נכרים בעוננו, וכן אמרו בתענית (ריש פ"ב) סדר תענית כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנים אפר מקלה על גבי התיבה (פירש רש"י את התיבה שס"ת מונח בו, כלומר כלי צנועה היה לנו ונתבוה בעוננו) ולמה לרחובה של עיר לומר צעקנו בצינעה בבית הכנסת ולא נענינו נבוה עצמנו בפרהסיא ברחובה של עיר ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נותן בראשו, הזקן שבהם אומר לפניהם דברי כבושים אחינו לא נאמר באנשי ננוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מורכס הרעה, ובקבלה הוא אומר וקרעו לבככם ואל בגדיכם.

שלישית, היה לנו בזיון תפלין ומוזוות, זה היה לנו תמורת שהלכנו בתפלין פסולות אשר הכרנונו כמה פעמים בהיות סופר בעיר שיתנו לברוק תפלין ומוזוות ולא השגוהו על זה כלום, וידוע גדול העונש מלבד מה שמברכין ברכה לבטלה שנעקר מן העולם, אלא עונש אחר כדאיתא בשלחן ערוך סימן ל"ז גדול שכר מצות תפלין וכל מי שאינו מניח הוא ככלל פושעי ישראל בגופן, וידוע שעונשן גיהנם כלה והם אינם כלים, וכן מוזוה איתא בשלחן ערוך יוד"ע ספמן רפ"ה וצריך לזהר בה מאד וכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו, ואם אינו זהיר בה יתקצרו, והיא על פי מה שאמרו בשבת פרק כמה מדליקין (דף ל') בעין מוזוה בנים מתים דכתיב וכתבתם על מוזוות ביתך ובשעריך וכתוב בתריה למען ירכו ימיכם וימי בניכם; והאיך טחו העינים מראות בעונש גדול כזה אשר עור בעד עור ואת כל אשר לו יתן בעד אריכת ימים של בניו הנחמדים ובשבל ד' או ה' גדולים אבדם מן העולם, אוי לאותה בווה ואוי לאותה כלימה ואמרינן במנחות פרק התכלת: אמר רב ששת כל מי שאינו מניח תפלין עובר בשמנה עשה (פירש רש"י דפרשיות יש

* לשון הסליחה האחרונה לצום גדליה המתחלת: תורה הקדושה התחנני בבקשה.

בהן ואכל הדא קימי תרי עשה וקשרתם לאות והיו למוטפות) בציצית עובר
בחמשה עשה (ועשו) ונתנו והיה וראיתם אותו גדילים תעשה לך) כל שאין לו
מוזוה בפתחו עובר בב' עשה (וכתבתם) וכתבתם) ואם כן איך לא נשים על
לבנו כל זאת.

רבי עית, היה לנו בויון מקדשינו מעט אוי לנו מיום התוכחה כי באו גוים
בנחלתינו ממאו את היכל קדשנו ערו עד היסוד בה, אשרי שישלם להם את
גמולם שגמלו לנו, כי חללו את משכנותינו וכוזו את בית הפארתנו, אבל הכל הוא
מדה כנגד מדה, כי די בויון וקצר הביונות שאנו עושים בבית מקדשינו מלבד
מה שאין אנו רואים להדר ולפאר אותה לנדור ולנדוב כלים הראויים לה אלא אנו
מחרפים ומגדפים כרוב שיח דברים במלים הן בשעת התפלה ופשימה שלא בשעת
התפלה, וכבר הארכנו כמה פעמים בעון זה, וכמאמד הנביא (ישעיה א' י"ב) מי בקש
זאת מירכם רמוס חצרי, ונאמר (ירמיה ז') המערת פריצים היה הבית הזה אשר
נקרא שמי עליו בעיניכם, ונגד זה נתקיים העונש (חזקאל ז') ונתתיו ביד הזרים לבו
ולרשעי הארץ לשלל וחלולה, אבל בשל מי יצא הרעה הזה הלא העיקר שידי הלומדים
ראשונה במעל הזה, כי לא ינחו ורא ישקומו כל עת התפלה מגודל רוע לבביהם,
לענה להם כושה להם חומאים ומחטיאים את הרבים חטא הרבים תלוי בהם, יכרית
ה' כל שפתי חלקות (ר"ל שעושה חלוקה ופירור מאתו ית"ש לדבר עם איש אחר
ואילו היה עושה זה לבשר ודם הלא אחת דתו להמית), מו שלא יהיה נזהר מהיום
והלאה מלדבר דבר שאינו מצורך התפלה ולהשומע יונעם.

חמישית, היה לנו שנגול מאתנו כלי קדש יקרות בית הכנסת והכל הוא
מדה כנגד מדה שבלא זה נתפור מעט הכלי קודש שהיה לנו בין הגוים ומעט הנשאר
מעולם לא שמנו על לבנו לכבד הס"ת בכל שבת קודש כנהוג בכל קהלות קדושות,
ובפרט הלייכטר עינינו ראו אשר היו תלויים במחשכים ולא ניתן נרות לכל הרעין
בכל שבת קודש ובעתים הראויים להרבות בנרות, ומדה כנגד מדה נעשה לנו שנגול
הלייכטר, והאות והמופת לזה שאין הקב"ה מקפח שכר כו' שבכל לייכטר היה ג'
נרות ולכן הושב לנו לייכטר אחר כרי סיפוק הנרות, אוי לנו מיום התוכחה שכרי
בויון וקצף.

ששית, היה לנו שנגול מאתנו כספנו ומאדינו, והנה הקב"ה. הקרה לפנינו
לאבד ממונינו דוקא דרך גזילה ולא דרך גניבה ואבירה או שארי סיבות ח"ו כי הרבה
שלוחים למקום אלא על כרחך שהוא מדה כנגד מדה שהרבה גול יש תחת ידינו,
וראש לכולם גול אביונים בענין הגבויות והמסים וחוק החיילים וגוללות סוסים של
האביונים, וכשיבא לרייסטר הוא נותן יותר לפי ערכו כפל כפלים מן העושר והכתוב
מכריו ואומר (תהלים י"ב) משור ענים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה', ואמרינן

בשבת פרק ב' ודף כ"ט בעין גול הגובאי עולה והרעב הוה ובני אדם אוכלים בשר
 בניהם שנאמר שמעו את הדבר הזה פרות הבשן אשר בהרי שמרון העושקות הלים
 הרוצצות אביונים וגו' וכתוב הכתי אחכם בשדפון ובירקון תאנכם וייתכם יאכל
 הגום וכתוב יתר הגום אכל הארבח אכל הילק ויתר הילק אכל החסיל וכתוב ויגזור
 על ימון ורעב ועל שמאל ולא שבעו איש בשר וזועו ואכלו אל תקרי בשר וזועו
 אלא בשר ורעו וזעו. והנה מצינו כאן ד' מיני מחבלים כן היה בינינו ראשונים ואמצעים וערלי
 העיר ולהכדיל יחורים והמקום ב"ה יגון עלינו לבטל מעלינו שאר עונשים הנ"ל.
 ואם יאמרו נא אם כן למה נגזלו האביונים גם כן, הבל יפצה פיהם, כי ידוע בהרי
 הוצא לקי כרבא, והוא על דרך שאמרו: כיון שניתן רשות למשחית כו', והמשל
 הוא כשורף כלי פולוער במקומו והולך ושורף כל העיר כולו ח"ו או נוקב ספינה
 תחת מקומו ח"ו, ועוד שבאמת בעוה"ר גם האביונים הוטבעו בעון גול, על דרך
 שאמרו: כגון הני נשי המחוא דאכלן ולא עברן וגזלים לבעליהם מתוך שמלומדים
 הן לאכול גורמין לבעליהן לגזול, כן הני נמי מתוך שמחוייבים לישא על כתפיהם
 עול המסים שלא לפי ערכו גם הם צריכים לגזול ולחמוס והעון תלוי בראשיהם
 על דרך שאמרו ואשימם בראשם כו' ואמרינן נב"ה פ"ה אמר רבי לוי קשה גול
 הדיוט משל גבוה שזה הקדים חטא למעילה וזה לא הקדים חטא למעילה דכתוב כי
 תחטא ומעלה מעל וכיחש וגו' וגבי הקדש כתיב כי תמעיל מעל וחטאה בשגגה לא
 מקרי חטא עד שנהנה, והענין הוא הדיוט הוא שבין אדם לחבירו ותיכף כשיחש
 אף שלא נהנה עדיין אף על פי כן הוא מתבייש להשיב ונשאר הגזלה בידו, מה
 שאין כן הקדש הוא בינו למקום ויכול המיד להשיב. והנה מצינו חסידים אשר היו
 מנכוסים ונבוכים בחוצות ואנכי את נפשי הצלתי שהזהרתי באזהרה גדולה להיות
 נזהר בהם שאם ח"ו יצא איזה קללה מהם אפילו על תנאי ח"ו היא באה, ואמרינן
 בבא בתרא פרק א' אמר ר"א בזמן שביהמ"ק קיים אדם נותן שקלו ומתכפר לו ועכשיו
 שאין ביהמ"ק קיים זכה הלא פרום לרעב לחמך לא זכה באין אומות העולם ונטלין
 בזרוע שנאמר וענים מרודים תבא בית ואמרינן בסנהדרין פרק חלק תניא ר' נתן
 אומר מגרב לשיולה ג' מילין והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה
 בקשו מלאכי השרת לדרוהו א"ל הניחו לו שפתו מצווה לעוברי דרכים, וזהו כל
 שאינו בו היה לאכול אינו מהם ר"ל ליתן לאכול בעת הנצרך כשברחו מן העיר ואומר
 לשון והיה אף אם הוא אדם כזה שדומה בעיניו כאילו אוכלים אותו כן הוא רע
 עין אעפ"כ צריך עכ"פ ליתן לאותו עת ובאם לאו אינו מהם שזהו מדה מאחב"י
 רחמנים, בא וראה עד היכן כח לגימה שדוחה לעון ע"ז והיפך אשר הרה עמל

וממש בנפשו יבא לחמו יאבד ברגע אחד יצבור ולא ידע מי יאספם, ואם כן עד
מי יש לנו להתרעם יותר מעלנו וגופינו אשר רוע מעללינו גרם כל זאת, וה' יודע
עד מתי תכבד העבודה כל זמן שלא נראה חוב לעצמנו ולהיות לכל אדם חשבון
צדק בינו ובינו קונו והשיב את הגזילה אשר גזל אף פרוטה אחת ונתודה בלב שלם
ונאמר בקול גדול אלהינו ואלהי אבותינו: כו' אשמנו כגדנו כו' אשמנו מכל עם כו'
אח"כ אמרתי המוסר של שבת תשובה שנת תקכ"ה לפ"ק ה' א' מד"ה (1) ומיום אל
יום אני הולכים ודלים כו' עד כי אין מגין בנו כידוע. שיהי' חת' עזרת עמכם

ולכן אחב"י נצטוק בקול מר ויללה עד פור התפוררה גוייתינו ונתודה פעם
שני ונאמר ועדיין לא שבנו כו' לעינינו עשקו עמלנו כו' אח"כ אמרתי המוסר אוי עד
מתי כו' עד גמירא, ונתודה פעם שלישי, ואתה צדיק כו' ואנחנו הרשענו, רבש"ע
עשינו את שלנו ואתה עשה שלך זכרחם אב על בנים תרחם עלינו, ויקיים בנו
מאמר הנאמר בסנהדרין פרק חלק: אר"י אם ראית דור שנתמעט והולך חכה לו
שנא' ואת עם עני-תושע ועינוך על רמים תשפיל, ואר"י אם ראית דור שצרות רבות
באות עליו כנהר. חכה לו שנאמר (ישעיה נ"ט י"ט). כי יבא כנהר צר רוח ה'
נוסכה בו. וסמוך ליה ובא לציון גואל אמן סלה.

ת

(1) ואולי הוא ר"ת: ה' אלהים מדת דרך הצדק, והוא בודוי לרבינו נסים גאון ז"ל.

ה ש מ ת ה

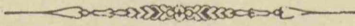
(מן צד 65)

בספר דרוש לחג השבועות בהקדמתו נאמר: אמר המחבר שות שותני אלהים בשומ השומף בק"ק מדינות פולין וע"א, וגלה הגלני בשוד הגלגול רוקן מכל טוב, ומפונה משני צדדים חומר המלמול מן הצד וחולה ועני בתוך הגולה ורחויה היא שבת מנוחה ממני, כי לא מצאתי מרגוע עד אשר הנחני למקום תורה, הלא ברבת בני עמו עיר של חכמים וסופרים ק"ק וויניציאה יצ"ו. וישבתי בה ישיבת קבע שנה ומחצה וכו', והתחלתי לחבר ספר לכלול בו כל הדינין מהפוסקים ראשונים והאחרונים וכו', ועודני אני מתעסק בה יצא קלא דלא פסיק תרועת מלחמה, בשלש יבכות ויללות מהקאזאקין ומשך והקדרים לא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שדרך להויק, וכשהויקו הויקו במיטב הארץ, הלא המה שני הרים גדולים, קהלות קדושות ומפוארות המדינת פולניא, הראשונה המוכנת לפורעניות היתה ק"ק ווילנא, אשר היה כרך גדול ומרובה באוכלסין של תורה, וכל עיירות הסמוכות לה, אעפ"י שאינם נראים ואעפ"י שאינם סמוכים, נידונו כדרך כנורה שוה חרא, ועל כולם עבר כוס התרעלה, ולבתר דנא באו האויבים והצרים הנ"ל לקהלא קדושא המפוארה ק"ק לובלין, וליבנו באור כל העיר, והיה ליבונה קודם לחורודה ושחמו מוקן ועד נער טף ונשים וכו', ובשמעי את דברי האלה הזאת, רעד ורתת אפפוני ותכסני פלצות, יען כל בית אבי ואמו ואשתי ובני ביתי שמה ומאנתי להנחם, וזאת הסיבה המונעת אותי מלגמור כעת זה הספר אשר התחלתי לעשות י'.

* (הדרוש הזה חבר ר' צבי חירש בן יהודה ליב כהנא, ונדפס אז בוויניציאה בדפוס ברגאדין.)

לוח הטעות

צ"ל	תחת	שורה טעות	צד
באי	באי	א' למעלה	3
כי	כו	ב' למעלה	שם
הסכן הסכנת להעלות	הסכן להסכנת העלות	" י"ב	5
יִחְכְּמוּ	יִחְכְּמוּ	" ט"ז	12
היה ללא הועיל	היה ללא	" א'	13
כִּנְשֵׁר יַעֲיֵף הַשָּׁמַיִם	כִּנְשֵׁר יַעֲיֵף הַשָּׁמַיִם	" ט'	16
בפעם הראשונה	בפעם הראשון	ה' מלמטה	17
ועתה אתחיל	ועתה התחיל	א' מלמעלה	18
שהרגו	שנהרגו	" ו'	28
הראשונה	הראשון	ה' מלמטה	29
יותר	ותר	" א'	58
ושנת	ושית	ב' מלמעלה	60
המוז	תם	" י"ג	68

B
756.

56

